

ENIGE ASPECTEN BETREFFENDE DE MOGELIJKHEDEN VAN EENMAKING VAN HET CONTRACTENRECHT IN EUROPA: GRONDSLAGEN, EENMAKINGSPOLITIEK, INSTRUMENTARIUM ¹

I. GRONDSLAGEN VAN (OORZAKEN, REDENEN, VOORWAARDEN) DE EENMAKING VAN HET RECHT

In dit eerste deel zal gezocht worden naar een antwoord op de vraag «*waarom*» het al of niet noodzakelijk is het *recht te harmoniseren*, dit zowel buiten, maar in hoofdzaak binnen de Europese Unie. Deze vraag zal in eerste instantie toegespitst worden op het *privaatrecht* in het algemeen, en verder meer in het bijzonder op het *contractenrecht*. Daarbij zal ook aandacht besteed worden aan eventuele *voor- en nadelen van eengemaakt recht*. Ten slotte zal nagegaan worden of en in welke mate de *Europese Unie bevoegd* is om het recht te harmoniseren.

A. Voorwaarden

Opdat de eenmaking van het recht kans op slagen kan hebben, dienen drie voorwaarden ² vervuld te zijn: eerst en vooral moet er een *kader* voorhanden zijn waarbinnen die eenmaking gerealiseerd kan worden; vervolgens veronderstelt rechtseenmaking ook een *behoefte* aan dergelijk eenvormig recht; en ten slotte – maar zeker niet minder belangrijk – dient de *politieke wil/bereidheid* om een eengemaakt recht te realiseren, aanwezig te zijn. Laten we die drie vereisten eens van naderbij bekijken.

1° Een kader

De *Europese Unie* vormt een ideaal kader voor de realisatie van eenvormig recht ³ (hoewel ook buiten dit kader eengemaakt recht terug te vinden is: infra, III, B): immers, zowel de behoefte (infra, 2°) als de verplichting ⁴ om eenvormig

recht tot stand te brengen liggen besloten in het EEGVerdrag (zie o.m. de artikelen 2, 3 [punt h!], 5, 8A en bovenal 100 en 235); ⁵ terwijl de Europese Akte (over de betekenis van de Europese Akte: infra, 3° en C) een aanvullende grondslag voor de rechtseenmaking formuleert ⁶ en de middelen voor een effectieve en efficiënte realisatie aangeeft ⁷ (zie o.a. art. 100A en B).

Het feit dat het kader voor de rechtseenmaking binnen de Europese Unie voornamelijk van economische aard is, brengt ons meteen bij de tweede voorwaarde, nl. de behoefte aan eengemaakt recht.

2° Een behoefte

De Europese Unie is op de eerste plaats een «*economische*» unie. En in zo een markteconomisch systeem spelen privaatrechtelijke overeenkomsten een belangrijke rol: dagelijks worden duizenden contracten van allerlei aard gesloten, die o.m. betrekking hebben op grensoverschrijdende goederen- en dienstentransacties. ⁸

Vergelijkt men echter de rechtsregels die in de diverse lidstaten dergelijke contracten beheersen, dan blijken deze (aanzienlijk) van elkaar te verschillen. Dat heeft te maken met het feit dat binnen de Europese Unie geen sterke gemeenschappelijke juridische traditie bestaat (dit in tegenstelling tot bijvoorbeeld de Verenigde Staten van Amerika: ⁹⁻¹⁰ het recht van de verschillende lidstaten kan weliswaar ingedeeld worden in «*families*», maar zowel bin-

del beperken. LANDO, O., «Teaching a European Code of Contracts», in *The common law of Europe and the future of legal education*, DE WITTE, B. en FORDER, C. (red.), Deventer, Kluwer, 1992, 224; DROBNIG, U., «Ein Vertragsrecht für Europa», in *Festschrift für Ernst Steindorff*, BAUR, J.F., HOPT, K.J. en MAILÄNDER, K.P. (red.), Berlin WdeG 1990, 1141.

⁵ VAN DER VELDEN, F.J.A., o.c., 28.

⁶ Sindsdien kan immers niet meer ontkent worden dat de rechtseenmaking een noodzakelijk en onontbeerlijk instrument is voor de afbouw van handelsbeperkingen. EVERLING, U., «Zur Funktion des Rechtsangleichung in der Europäischen Gemeinschaft – Vom Abbau der Verzerrungen zur Schaffung des Binnenmarktes», in *Liber Amicorum Pierre Pescatore*, CAPOTORTI, F., EHLMANN, C.-D., FROWEIN, J., JACOBS, F., JOLIET, R., KOOPMANS, T. en KOVAR, R. (red.), Badenbaden, Nomos Verlagsgesellschaft, 1987, 237 en 239.

⁷ VAN DER VELDEN, F.J.A., o.c., 28.

⁸ REMIEN, O., «Ansätze für ein Europäisches Vertragsrecht», *Z.Vgl. RWiss.*, 1988, 105 e.v.

⁹ Zie evenwel, voor een relativering van die tegenstelling, REIMANN, M., «Amerikanisches Privatrecht und europäische Rechtseinheit – Können die USA als Vorbild dienen?», in *Amerikanische Rechtskultur und europäisches Privatrecht*, ZIMMERMANN, R. (red.), J.C.B. Mohr, Tübingen, 1995, 132 e.v.

¹⁰ LANDO, O., «Principles of European Contract Law. An alternative or a precursor of European legislation», *RabelsZ.*, 1992, 263.

¹ Met dank aan prof. dr. M.E. Storme voor enkele waardevolle suggesties.

² VAN DER VELDEN, F.J.A., «Europa 1992 en het eenvormig privaatrecht», in *Eenvormig en vergelijkend privaatrecht*, KOKKINI-IATRIDOU, D. en GROSSHEIDE, F.W. (red.), Lelystad, Koninklijke Vermande BV, 1990, 24 en 28.

³ SCHWARTZ, I., «30 Jahre EG-Rechtsangleichung», in *Eine Ordnungspolitik für Europa. Festschrift für Hans von der Groeben*, MESTMÄCKER, E.-J., MÖLLER, H. en SCHWARTZ, H.-P. (red.), Baden-Baden, Nomos Verlagsgesellschaft, 1987, 336; HONDIUS, E.H., «Naar een Europees burgerlijk recht», in *Preadviezen, uitgebracht voor de Vereniging voor Burgerlijk recht en de Nederlandse Vereniging voor Europees Recht*, Lelystad, Koninklijke Vermande bv, 1993, 1 e.v.;

KEUS, L.A.D., «Europees privaatrecht – Een bonte lappendeken», in *Preadviezen, uitgebracht voor de Vereniging voor Burgerlijk recht en de Nederlandse Vereniging voor Europees recht*, Lelystad, Koninklijke Vermande bv, 1993, 33 e.v.

⁴ Het doel van de Europese Unie bestaat in het wegwerken van de belemmeringen van de tussenstaatse handel. Dit impliceert meteen ook het wegwerken van de «juridische» verschillen die die han-

nen deze grotere rechtsgroepen zelf, als tussen de verschillende families onderling bemerkt men toch een aantal verschilpunten: ¹¹ verschillende bronnen van privaatrecht, verschillende redeneermethodes (inductief, deductief), verschillende technische regelingen, van land tot land verschillende privaatrechtelijke instellingen (bv. «bezitloos pand» en «pand op een handelszaak» in het Belgische recht; «Grundschild» en «Sicherungsübereignung» in het Duitse recht; «trust» en «agency» in het Engelse recht), verschillende fundamentele begrippen en beginselen (bv. het «aansprakelijkheidsprincipe» van de artt. 1382-1383 B.W. in het Belgische recht; het «Abstraktionsprinzip» in het Duitse recht; de «consideration doctrine» in het Engelse recht), verschillende toepassingen van soortgelijke, zelfs identieke normen, verschillende indeling in categorieën (bv. de Duitse rechtscategorie «Eigentum» stemt niet overeen met de Franse categorie «propriété», ¹² het Engelse «contract» niet met het Franse «contrat») ...

Die afwezigheid van één eenvormig recht heeft een aantal hinderlijke gevolgen voor de handel en de economie: de mobiliteit die noodzakelijk is om grensoverschrijdend handel te drijven wordt belemmerd door het enkele feit dat het voor contractspartijen enorm moeilijk, zo niet onmogelijk is al dat «vreemd» recht te kennen. Vooral de taalproblemen (recht in een vreemde taal uitgedrukt, moet men niet alleen kunnen lezen, maar ook begrijpen), de hoge kosten die ermee gepaard gaan (men moet immers een beroep doen op het advies van plaatselijke juristen) en de hieruit voortvloeiende rechtsonzekerheid vormen risico's die menig potentieel in en uitvoerder van de internationale markt afhouden. ¹³

Men kan dus de stelling poneren dat de behoefte aan en de tendens tot eenmaking van privaatrecht contractenrecht als het ware voortvloeit uit en versterkt wordt door de politieke, maar meer nog door de economische integratie. Een politieke eenmaking begunstigt weliswaar de eenmaking van het privaatrecht – in vele gevallen is de unificatie van het privaatrecht zelfs een gevolg van de politieke eenmaking ¹⁴ – doch enkel politieke eenheid is een onvoldoende, zelfs niet noodzakelijke voorwaarde voor de eenmaking van het privaatrecht.

recht. ¹⁵ Een treffender illustratie dan de Verenigde Staten waar, zoals bekend, het burgerlijk recht verschilt van staat tot staat, kan niet gevonden worden. Daarentegen kan een aangemaakte economische markt, zeker op langere termijn, niet behoorlijk functioneren zonder een eenvormig (of minstens gecoördineerd) contractenrecht. Zodra immers de economische grenzen verdwijnen, wordt de diversiteit van rechtssstelsels door de zakenwereld als een obstakel ervaren. ¹⁶

In het contractenrecht van de diverse lidstaten verschillen niet alleen uiterst technische aspecten van elkaar, maar ook fundamentele beginselen (zoals de bindende kracht van het aanbod, de interpretatie van overeenkomsten, de vormen van nakoming, ...). ¹⁷ Dat is zeer goed te begrijpen: de verschillen in de nationale rechtspolitiek, economisch en sociaal beleid, in waarden, tradities en structuren vertalen zich immers in verschillende juridische regelingen. Maar anderzijds stelt men vast dat het onderliggende gedachtengoed niet tegenover elkaar staat. Dit maakt de behoefte aan een aangemaakt contractenrecht alleen maar groter. ¹⁸

De behoefte om een eenvormig recht uit te bouwen, is in de loop der tijd enigszins gewijzigd, volgens sommigen verminderd: terwijl in eerste instantie de rechtseenmaking de instelling van de interne markt (d.i. de «formele creatie») beoogde – een opdracht die nu toch in grote mate gerealiseerd is –, wordt nu immers meer de nadruk gelegd op het belang/de bijdrage van het aangemaakt recht voor het optimaliseren van de werking van de gemeenschappelijke markt. ¹⁹ Dat ook dit «feitelijk functioneren» de zorg is van de rechtseenmaking blijkt onder meer uit de artt. 3h en 100 EG-Verdrag en uit het door de Europese Akte ingevoegde art. 100A.

Dat heeft tot gevolg dat men niet meer uitsluitend oog heeft voor de problematiek van de eenmaking van het contractenrecht. ²⁰ Men tracht nu ook andere rechtsdomeinen,

¹⁵ Op het derde internationale congres van de Académie Internationale de Droit Comparé (Londen, augustus 1950) werd dit als volgt verwoord: «Si l'unité politique apparaît comme un élément favorable à l'unification du droit privé, elle se semble en être ni une condition suffisante, ni une condition nécessaire. Par suite, l'unification du droit privé peut et doit être poursuivie sans attendre la réalisation de l'unité politique entre les Etats intéressés (...)», *Revue de droit comparé*, 1950, 532.

¹⁶ VAN HECKE, G., «Intégration économique et unification du droit privé», in *De conflictu legum. Bundel opstellen aangeboden aan R.D. Kolléwijn en J. Offerhaus*, Leiden, A.W. Sijthoff, 1962, 198.

¹⁷ VAN ERP, S., «The Formation of Contracts», in *Towards a European Civil Code*, HARTKAMP, A.S., HESSELINK, M.W., HONDIUS, E.H., DU PERRON, C.E. en VRANKEN, J.B.M. (red.), Nijmegen, Martinus Nijhoff Publishers, 1994, 118, 120 e.v.; DAVID, R., o.c., nr. 17.

¹⁸ De bestaande verschillen zijn eerder van juridisch-technische en legislatieve aard. SAUVEPLANNE, J.G., «De ontwikkeling tot internationale eenmaking», in *Een inleiding tot het rechtsvergelijkend onderzoek*, KOKKINI-IATRIDOU, D. e.a. (red.), Deventer, Kluwer, 1988, 55.

¹⁹ SCHWARTZ, I.E., «Perspektiven der Angleichung des Privatrechts in der Europäischen Gemeinschaft», *ZEuP* 1994, 567-569.

²⁰ Hoewel een eenvormig contractenrecht zowel voor de instelling als voor het functioneren van de interne markt van groot belang is, moet men vaststellen dat er in de sfeer van de handelsrechtelijke overeenkomsten, waar men logischerwijze eenvormig of minstens toch geharmoniseerd recht zou verwachten, slechts weinig initiatieven (meer) we(o)rden genomen.

¹¹ DAVID, R., «The international Unification of Private Law», in *International Encyclopedia of Comparative Law*, Vol. II, Ch. 5, Tübingen, J.C.B. Mohr, nr. 17; RANIERI, F., «Eine Dogmengeschichte des europäischen Zivilrechts?», in *Rechts- und Verfassungsgeschichte*, SCHULZE, R. (red.), Berlin, Duncker & Humblot, 94-96; MÜLLER-GRAFF, P.-C., «Common Private Law in the European Community», in *The common law of Europe and the future of legal education*, DE WITTE, B. en FORDER, C. (red.), Deventer, Kluwer, 1992, 240-241; REMIEN, O., «Illusion and Realität eines europäischen Privatrechts», *JZ*, 1992, 277-278.

¹² GAMBARDI, A., CANDIAN, A. en POZZO, B., *Property – Propriété – Eigentum. Corso di diritto privato comparato*, Padova, Cedam, 1992, 331 pp.

¹³ LANDO, O., «Is codification needed in Europe? Principles of European Contract Law and the relationship to Dutch law», *E.R.P.L.*, 1993, 159; LANDO, O., «Principles of European Contract Law», o.c., 262; SCHMIDTCHEN, D., «Territorialität des Rechts, Internationales Privatrecht und die privatautonome Regelung internationaler Sachverhalte», *RabelsZ.*, 1995, 83 e.v.; DAVID, R., o.c., nr. 15; KRINGS, E., *Moet het handelsrecht op Europees niveau worden aangemaakt?*, 2.

¹⁴ Zo was o.m. in Duitsland en Italië de invoering van een burgerlijk wetboek voor het gehele land een onmiddellijk gevolg van de pas bereikte politieke eenheid.

waar eveneens behoefte bestaat aan eenvormigheid, doch die slechts in zeer beperkte mate verband houden met de economische integratie, in een Europees perspectief te benaderen.²¹

3° Politieke wil

Het voornaamste vereiste voor het realiseren van een eenvormig recht blijkt evenwel de politieke wil tot eenmaking te zijn: een economische integratie heft immers de omvangrijke technische en politieke problemen waarmee een rechts-eenmaking gepaard gaat, niet op. Deze moeilijkheden kunnen slechts opgelost worden, indien de idee van rechtseenmaking politieke steun krijgt.²² Dat binnen de Europese Unie dergelijke politieke bereidheid bestaat, blijkt o.m. uit het feit dat het Europees Parlement op 26 mei 1989 een resolutie heeft aanvaard over een poging tot harmonisatie van het privaatrecht in de lidstaten:²³

«Het Europees Parlement, (...) Overwegende dat de Gemeenschap tot heden tot harmonisatie van veel bijzondere onderwerpen in het privaatrecht is overgegaan, doch nog niet van hele onderwerpen van dat recht, Overwegende dat de juridische regeling van bijzondere onderwerpen niet beantwoordt aan de noden en doelstellingen van de uniforme markt zonder grenzen, zoals deze met name met de vaststelling van de Europese Akte vorm heeft gekregen, Overwegende dat de meest doeltreffende vorm van harmonisatie ter dekking van juridische behoeften van de Gemeenschap op het gebied van het privaatrecht, de eenmaking van grote onderdelen van dat recht vormt, (...) Overwegende dat de eenmaking mogelijk is voor zover zij betrekking heeft op voor de ontwikkeling van de uniforme markt zeer belangrijke onderdelen van het privaatrecht, zoals het verbintenissenrecht, zonder dat hiermee de mogelijkheden tot eenmaking uiteraard zijn uitgeput, (...) *verlangt dat er een begin wordt gemaakt met de noodzakelijke voorbereidende werkzaamheden voor de opstelling van een gemeenschappelijk Europees Wetboek van privaatrecht, waarbij de lidstaten worden verzocht te verklaren of zij na het desbetreffende overleg bereid zijn aan de beoogde eenmaking deel te nemen (...)*»

De lidstaten evenals de EG-organen krijgen dus de opdracht om aan te vangen met de vereiste voorbereidingen voor het opstellen van een eenvormig Europees wetboek voor privaatrecht. Jammer genoeg heeft die resolutie – althans wat België betreft – tot nu toe nauwelijks publiciteit gekregen.²⁴ De Europese Commissie lijkt de resolutie evenmin echt genegen te zijn. Dit blijkt bijvoorbeeld uit het antwoord op een vraag uit het Europees Parlement over de wen-

selijkheid van harmonisatie van een aanverwant gebied, het burgerlijk procesrecht. EG-commissaris Bangemann stelde immers dat «het EEG-Verdrag de Commissie niet de bevoegdheid verleent om rechtstreeks op te treden in de aangelegenheden (van de gemiddelde procesduur, de rechtsbijstand, de schadeloosstellingen, de proceskosten, beroep, enz...)». ²⁵ Ook bij andere gelegenheden werd door de Raad en de Commissie weinig enthousiast gereageerd, wanneer vanuit het Parlement op harmonisatie van delen van het privaatrecht werd aangedrongen.²⁶

Ook van de Europese Akte gaat een politieke impuls uit: deze verdragstekst moet immers gesitueerd worden in het perspectief van de pogingen te komen tot de verwezenlijking van een Europese Unie; zo bevestigt art. 1 dat de Gemeenschappen tot doel hebben bij te dragen tot de vooruitgang op de weg naar de Europese Unie. Daartoe voorziet de Europese Akte in een versoepeling van de besluitvorming van de Raad: het vereiste van de eenparigheid wordt m.b.t. een beperkt aantal materies vervangen door besluitvorming met gekwalificeerde meerderheid (zie verder art. 16 E.A.); bovendien maakt de E.A. (art. 6) harmonisatie van wettelijke en bestuursrechtelijke bepalingen van de lidstaten die betrekking hebben op het verwezenlijken van de interne markt, mogelijk overeenkomstig de «samenwerkingsprocedure»: de nieuwe artikelen 100 A en BEG-Verdrag laten immers toe dat harmonisatiemaatregelen worden vastgesteld met gekwalificeerde meerderheid, dit i.t.t. art. 100, dat hiervoor eenparigheid vereist.

B. Voor- en nadelen

Dat een dergelijk «marktpivaatrecht» ²⁷ heel wat voordelen ²⁸ biedt, lijkt evident: de afwikkeling van (grensoverschrijdende) contractuele relaties zal aanzienlijk vereenvoudigd worden (supra, A, 2°); het zal een uitstraling hebben naar de Oost-Europese staten toe; het zal bijzonder nuttig zijn voor de juridische opleidingen en van groot belang bij het opnieuw bewust maken van de rechtssubjecten van de Europese rechtscultuur.

Maar ongetwijfeld zijn er ook een aantal nadelen of zwakke punten op te noemen: harmonisatie houdt veelal in dat nieuwe rechtsregels van toepassing worden; lidstaten zullen zeker niet van vandaag op morgen bereid zijn hun nationaal (contracten)recht, vaak hét symbool van hun staatkundige, juridische en culturele identiteit, te vervangen door een Europees (contracten)recht; ²⁹ bovendien blijkt eengemaakt recht vrij snel op een «nationale» wijze geïnterpreteerd te worden, indien er geen bijzondere recht instantie is die de opdracht heeft voor een bindende eenvormige interpretatie

²¹ Men denke bijvoorbeeld aan auteurs- en octrooirecht, bank- en verzekeringsrecht, vennootschapsrecht, aansprakelijkheidsrecht,... KOOPMANS, Th., «Towards a New 'Ius Commune'», in *The common law of Europe and the future of legal education*, DE WITTE, B. en FORDER, C. (red.), Deventer, Kluwer, 1992, 46; ROTH, W.-H., «Die Freiheiten des EG-Vertrages und das nationale Privatrecht», *ZEuP*, 1994, 6-7; HALLSTEIN, W., «Angleichung des Privat- und Prozeßrechts in der Europäischen Wirtschaftsgemeinschaft», *Rabels Z.*, 1964, 212.

²² VAN HECKE, G., o.c., 198-199.

²³ *Pb. EG*, 1989, C 158/400; VAN DER VELDEN, F.J.A., o.c., 28.

²⁴ ULMER, P., «Von deutschen zum europäischen Privatrecht?», *JZ*, 1992, 5.

²⁵ *Pb. EG* 1993, C 32/7; zie verder de verwijzingen bij KEUS, L.A.D., o.c., noten 4 e.v.; HONDIUS, E.H., o.c., 3-4.

²⁶ KEUS, L.A.D., o.c., 36, en de aldaar geciteerde verwijzingen.

²⁷ De term «marktpivaatrecht» wordt hier gebruikt in de betekenis van een eengemaakt privaatrecht (contracten)recht, dat hoofdzakelijk voor (het tot stand brengen en) het functioneren van de interne economische markt dienstig is.

²⁸ KÖTZ, H., «EG-Kodifikation des wirtschaftsnahen Zivilrechts», *RabelsZ.*, 1992, 317 e.v.

²⁹ KÖTZ, H., o.c., 318 e.v.; DROBNIG, U., o.c., 1147-1149; NEUHAUS, P.H. en KROPHOLLER, J., «Rechtsvereinheitlichung-Rechtsverbesserung?», *RabelsZ.*, 1981, 78-83.

te zorgen.³⁰ Ten slotte laat een eengemaakt recht zich moeilijker wijzigen, wanneer achteraf een aanpassing aan sociaal-economische veranderingen nodig blijkt, zodat het gevaar van «verstening» op de loer ligt.³¹ Als laatste argument tegen een eenmaking van het contractenrecht verwijst men vaak naar de Verenigde Staten, die een binnenmarkt zonder grenzen vormen, terwijl het contractenrecht tot de bevoegdheid van de deelstaten is blijven behoren. Het luidt dan dat de behoeften van een binnenmarkt toch niet van dien aard zijn dat harmonisatie van het contractenrecht vereist is. Dit argument mag echter niet overdreven worden. Er zijn immers nogal wat elementen waarmee rekening gehouden moet worden en die in Europa niet spelen. Er is allereerst de Uniform Commercial Code die door alle staten is aangenomen. De National Conference of Commissioners on Uniform State Law heeft overigens ook in andere domeinen eenvormige wetten uitgevaardigd.³² Verder mag de invloed van verschillende Restatements, ook in het domein van het contractenrecht, niet onderschat worden. En ten slotte is er niet alleen de gemeenschappelijke taal, ook het feit dat het recht van alle deelstaten (uitgezonderd Louisiana) gebaseerd is op de gemeenschappelijke juridische traditie van het Common Law, speelt een grote rol.³³

C. Bevoegdheid van de Europese Unie

Niettegenstaande binnen de Europese Unie zowel de behoefte aan als de politieke bereidheid tot het realiseren van een eenvormig privaatrecht voorhanden zijn, evenals het economisch kader waarin dit kan/moet plaatsvinden, rijst de vraag of en in welke mate de Europese Unie de bevoegdheid heeft om tot eenmaking van het privaatrecht over te gaan.

– Aanvankelijk was de eenmaking van het privaatrecht voor de Europese Unie immers géén doel op zich; het was gefundeerd op en tegelijk ook beperkt tot het vereiste van een behoorlijk functionerende interne markt, d.i. op en tot de ratio(nes) van het Verdrag van Rome³⁴ (supra, A, 2°, laatste paragraaf). Dat geen enkel van de oprichtingsverdragen een uitdrukkelijke grondslag biedt voor een volledige en stelselmatige, communautaire bemoeienis met (de unificatie van) het privaatrecht, wil dus niet zeggen dat de privaatrechtelij-

ke ordening niet binnen de EG-bevoegdheid valt.³⁵ De rechtseenmaking was immers veeleer een middel/een instrument waarvan de gemeenschapsinstellingen gebruik konden maken om de Verdragsdoelstellingen te realiseren.³⁶ Dit betekent dan ook dat de klemtoon aanvankelijk lag op het wegruimen van de publiekrechtelijke beperkingen: de meeste normen die van betekenis zijn voor de opbouw en de ontwikkeling van een gemeenschappelijke markt, zijn immers van publiekrechtelijke aard;³⁷ bovendien is het privaatrecht in het algemeen van nature uit minder gevoelig voor eenmaking.³⁸ Dit verklaart ook waarom de eenmaking slechts op beperkte onderdelen van het privaatrecht betrekking had/ heeft: doordat de doelstellingen van beperkte aard zijn, blijft de rechtseenmaking «punctueel» en verkrijgt zij geen systematisch karakter.³⁹

Als die communautaire rechtsorde zich dan toch de bevoegdheid toeëigent om zich in te laten met onderwerpen uit het privaatrecht, dan moet de rechtsgrondslag hiervoor in zeer uiteenlopende bepalingen gezocht worden. In bepaalde gevallen ligt die bemoeienis in het EG-Verdrag zelf verankerd: zo is bijvoorbeeld art. 215 van privaatrechtelijke aard en werkt art. 119 door in privaatrechtelijke verhoudingen; het privaatrecht kan ook voorwerp zijn van een nader verdrag, zoals in art. 220 wordt bedoeld; in nog andere gevallen biedt het gemeenschapsrecht een grondslag om belemmeringen voor de instelling of de werking van de gemeenschappelijke markt op te ruimen (men denke aan de artt. 100, 100A en 235).⁴⁰

– De *Europese Akte* (zie ook supra, A, 1°) heeft in 1986 aanvullend bij, maar tevens los van de hoofdplicht⁴¹ van de rechtseenmaking, uitdrukkelijk enkele concrete doelstellingen voor de rechtseenmaking⁴² geponeerd: zo bepaalt art. 118A dat de lidstaten bij het vaststellen van maatregelen tot verbetering van het arbeidsmilieu, zich de harmonisatie op dit gebied tot doel moeten stellen; zie ook art. 130R. Bovendien is het door de invoering van art. 100A niet meer nodig langs volkenrechtelijke weg eenvormige verdragen te sluiten; voortaan kan dit immers door de Raad met gekwalificeerde meerderheid van stemmen gebeuren, «op voorstel van de Commissie, in samenwerking met het Europese Parlement en na raadpleging van het Economisch en Sociaal Comité». Door dit alles zijn de mogelijkheden voor het scheppen van Europees eenvormig privaatrecht aanzienlijk verbeterd.

– Men kan evenwel de vraag stellen of en in hoeverre het Verdrag van Maastricht iets gewijzigd heeft aan de EG-bevoegdheid inzake de verdere eenmaking van het privaatrecht.

³⁰ HINZ, H.W., «Das Interesse des Wirtschaft an eine Europäisierung des Privatrechts», *ZEuP* 1994, 554.

³¹ KÖTZ, H., o.c., 317; KÖTZ, H., «A Common Private Law for Europe: Perspectives for the Reform of European Legal Education», in *The common law of Europe and the future of legal education*, DE WITTE, G. en FORDER, C. (red.), Deventer, Kluwer, 1992, 31-32, 34.

³² ZWIEGERT, K. en KÖTZ, H., *An introduction to Comparative Law*, Oxford, Clarendon Press, 1992, 260 (vertaling van de originele Duitse versie).

³³ LANDO, O., «Principles of European Contract Law», o.c., 262-263.

³⁴ LAUWAARS, R.H., «Unificatie en harmonisatie in de EEG en de Raad van Europa», in *Een inleiding tot rechtsvergelijkend onderzoek*, KOKKINI-IATRIDOU, D. e.a. (red.), Deventer, Kluwer, 1988, 63; HALLSTEIN, W., o.c., 214; SCHWARTZ, I., «30 Jahre EG-Rechtsangleichung», o.c., 335-336; MÜLLER-GRAFF, P.-C., «Europäisches Gemeinschaftsrecht und Privatrecht», *N.J.W.*, 1993, 17; HOMMELHOFF, P., «Zivilrecht unter dem Einfluß europäischer Rechtsangleichung», *AcP*, 1992, 72-73; BANGEMANN, M., «Privatrechtsangleichung in der Europäischen Union», *ZEuP* 1994, 378; ULMER, P., o.c., 1.

³⁵ MÜLLER-GRAFF, P.-C., «Europäisches Gemeinschaftsrecht und Privatrecht», o.c., 17; a contrario: BANGEMANN, M., o.c., 378.

³⁶ SCHWARTZ, I., «30 Jahre EG-Rechtsangleichung», o.c., 336.

³⁷ ULMER P., o.c., 1 e.v.; SCHMIDTCHEN, D., o.c., 108.

³⁸ VAN HECKE, G., o.c., 198.

³⁹ SCHWARTZ, I.E., «Perspektiven der Angleichung des Privatrechts in der Europäischen Gemeinschaft», o.c., 570; KÖTZ, H., «Rechtsvereinheitlichung – Nutzen, Kosten, Methoden, Ziele», *RabelsZ.*, 1986, 3.

⁴⁰ KEUS, L.A.D., o.c., 36-37.

⁴¹ Zijnde de realisatie van de interne markt (zie de artt. 8A, 100A en 100B).

⁴² SCHWARTZ, I., «30 Jahre EG-Rechtsangleichung», o.c., 365-368.

recht.⁴³ Door het *Verdrag van Maastricht* werd immers het reeds bestaande subsidiariteitsbeginsel⁴⁴ expliciet verankerd in het EG-Verdrag. Overeenkomstig art. 3B mogen de Commissie, de Raad en het Europees Parlement voortaan de hun toegewezen bevoegdheden slechts uitoefenen, indien de beoogde doelstellingen niet bereikt kunnen worden op het niveau van de lidstaten. Dit betekent dat in de toekomst harmonisatierichtlijnen of -verordeningen enkel nog uitgevaardigd kunnen worden, wanneer het door de richtlijn of verordening vooropgestelde doel niet bereikt kan worden door de lidstaten zelf op hun niveau.⁴⁵

Misschien kan het subsidiariteitsbeginsel leiden tot een verkleining van de rol van de communautaire wetgever bij de vorming van Europees privaatrecht;⁴⁶ eruit afleiden dat de EG-bevoegdheid inzake privaatrecht er zodanig door wordt beperkt dat een verdere eenmaking wordt belemmerd, gaat m.i. echter te ver:⁴⁷ bij de eenmaking van het privaatrecht, die dient om de interne markt behoorlijk te laten functioneren, gaat het er immers niet om of deze doelstelling beter op het niveau van de lidstaten dan wel op Europees niveau wordt gerealiseerd, maar gaat het om de afbouw van door de lidstaten veroorzaakte of niet opgeheven belemmeringen van het vrij verkeer.⁴⁸

Afgezien van de vraag of het voorgaande correct is, kan men zich afvragen hoe hanteerbaar een criterium als het subsidiariteitsbeginsel is om uit te maken of de Europese Unie al of niet de bevoegdheid heeft om in privaatrechtelijke materies op te treden. Hoe zal immers uitgemaakt worden of bepaalde doelstellingen niet voldoende verwezenlijkt kunnen worden door de lidstaten zelf? En verder, zal het oordeel van het Hof van Justitie of de Unie eventueel beter in staat is op te treden, in wezen geen politieke beslissing zijn? Sommige auteurs benadrukken dan ook dat het subsidiariteitsbeginsel veeleer een beperkte juridische betekenis heeft en dat het slechts politiek waardevol is.⁴⁹ Zeker is echter dat het subsidiariteitsbeginsel van belang is voor de bepaling van de

richting waarin het Europees privaatrecht zich verder zal ontwikkelen.⁵⁰

II. DE EUROPESE EENMAKINGSPOLITIEK: OMVANG EN VORM VAN DE PRIVAATRECHTSEENMAKING

A. Omvang

Als eenmaal vaststaat dat de eenmaking van het privaatrecht (contracten)recht noodzakelijk en gewenst is, kan overgegaan worden naar een volgende problematiek, nl. die van de omvang en de vorm van de eenmaking.⁵¹

– Vooraleer men vreemd recht kan kennen en eventueel toepassen, moet men eerst weten welk recht op een concrete grensoverschrijdende rechtsverhouding van toepassing is (= i.p.r.-vraag). Bijgevolg dient, wat de omvang van de eenmaking betreft, de politieke keuze gemaakt te worden tussen de eenmaking van i.p.r.-regels en de harmonisatie van materiële rechtsregels⁵² (infra, 1°, a); tussen een beperkte eenmaking van rechtsnormen betreffende welbepaalde specifieke aspecten of gedeelten van een onderwerp enerzijds en een uitputtende eenmaking van alle regels betreffende een bepaald onderwerp,⁵³ leerstukken van algemene aard, grotere deelgebieden, hele rechtstakken, algemene principes van het recht⁵⁴ anderzijds (infra, 1°, b); en ten slotte tussen een eenmaking die gericht is op de regeling van het gehele rechtsverkeer d.w.z. van zowel interne als externe rechtsbetrekkingen⁵⁵ en een eenmaking die slechts de totstandbrenging van een regeling voor het internationale rechtsverkeer beoogt.⁵⁶

– Wanneer geopteerd wordt voor rechtseenmaking, welke vorm moet dan dat eengemaakt recht aannemen: is het voldoende dat nationale rechtsnormen met elkaar in overeenstemming worden gebracht of moet een «gemeen» Europees privaatrecht gecreëerd worden dat rechtstreeks van toepassing is in de lidstaten? (infra, 2°).

⁴³ Verdrag betreffende de Europese Unie, 7 februari 1992, *pb.EG*, 1992, C/191. HONDUS, E., «Towards a European Civil Code», in *Towards a European Civil Code*, HARTKAMP, A.S., HESSELINK, M.W., HONDUS, E.H., DU PERRON, C.E. en VRANKEN, J.B.M. (red.), Nijmegen, Martinus Nijhoff Publishers, 1994, 1; KEUS, L.A.D. o.c., 35-36.

⁴⁴ Zie bv. art. 130R, lid 4: «Op milieugebied treedt de Gemeenschap op wanneer de in lid 1 vermelde doelstellingen beter op het niveau van de Gemeenschap dan op dat van de lidstaten afzonderlijk kunnen worden verwezenlijkt.»

⁴⁵ SCHWARTZ, I.E., «Perspektiven der Angleichung des Privatrechts in der Europäischen Gemeinschaft», o.c., 559.

⁴⁶ KEUS, L.A.D., o.c., 56.

⁴⁷ SCHWARTZ, I.E., «Perspektiven der Angleichung des Privatrechts in der Europäischen Gemeinschaft», o.c., 573-576; MÜLLER-GRAFF, P.-C., o.c., 17.

⁴⁸ MÜLLER-GRAFF, P.C., «Europäisches Gemeinschaftsrecht und Privatrecht», o.c., 17.

⁴⁹ ULMANN, E., «Die Europäische Union und das nationale Wettbewerbs- und Urheberrecht», *JZ*, 1994, 929; VAN GERVEN, W., «De beginselen 'subsidiariteit, evenredigheid en samenwerking' in het Europese Gemeenschapsrecht», *R.W.*, 1991-'92, 1243-1244; DEHOUSSE, F., «La subsidiarité, fondement constitutionnel ou paravent de l'union européenne», in *Liber Amicorum E. Krings*, Brussel, Story-Scientia, 1991, 58; GAUDISSERT, M.A., «La subsidiarité: facteur de (dés)intégration européenne», *J.T.*, 1993, 173 e.v.; SCHWARTZ, I.E., «Perspektiven der Angleichung des Privatrechts in der Euro-

päischen Gemeinschaft», o.c., 575; OEDERSKY, W., «Harmoniserende Auslegung und europäische Rechtskultur», *ZEuP*, 1994, 1.

⁵⁰ KEUS, L.A.D., o.c., 55-56.

⁵¹ HALLSTEIN, W., o.c., 214 e.v.

⁵² TAUPITZ, J., «Privatrechtsvereinheitlichung durch die EG: Sachrechts oder Kollisionsrechtsvereinheitlichung?», *JZ*, 1993, 533 e.v.

⁵³ Een algehele eenmaking van een bepaalde materie is in EG-verband terug te vinden m.b.t. het gemeenschappelijk landbouwbeleid. Op het vlak van het privaatrecht is dit het meest het geval in materies die nieuw zijn en waarin het recht van de lidstaten nog niet ontwikkeld is (denk bijvoorbeeld m.b.t. de nieuwe intellectuele rechten aan de bescherming van chips en software), alsook in materies die de kapitaalmarkt in ruime zin aanbelangen (verzekeringen, vennootschappen, bank, beurs en effecten). Zie o.m. LAUWAARS, R.H., o.c., 61; DROBNIG, U., o.c., 1143-1144.

⁵⁴ Bijvoorbeeld: eenmaking van algemene beginselen van contractenrecht.

⁵⁵ Het nationale recht betreffende het onderwerp in kwestie in de verschillende deelnemende staten wordt bijgevolg terzijde gesteld.

⁵⁶ Wat betekent dat het interne recht in de deelnemende staten onverlet gelaten wordt. SAUVEPLANNE, J.G., o.c., 54; SCHMIDTCHEN, D., o.c., 106.

1° a – Harmonisatie van i.p.r.-regels

Het recht moet eengemaakt worden in de mate waarin dit, overeenkomstig de ratio(nes) van het EG-Verdrag, noodzakelijk is voor het functioneren van de Unie.⁵⁷

Met dit uitgangspunt in het achterhoofd is de eenmaking van i.p.r.-regels zeker niet zinloos, ja zelfs gewenst: men zal steeds een beroep moeten blijven doen op conflictregels (overwegend nationaal recht), zelfs wanneer het materieel recht eengemaakt is. Het is immers een illusie aan te nemen dat uniforme materiële bepalingen het i.p.r. overbodig maken.⁵⁸ De effectiviteit van eenvormig materieel recht is m.a.w. beperkt: ten eerste is de behoefte aan een eenvormig materieel recht vooral aanwezig zodra men te maken krijgt met internationale verhoudingen – denk aan bijvoorbeeld internationale koop-verkoopcontracten –, die slechts zeer moeizaam in één welbepaalde staat gelokaliseerd kunnen worden.⁵⁹ Het gevaar bestaat dan dat men de toepassing van het geüniformiseerd materieel recht beperkt tot deze internationale rechtsverhoudingen,⁶⁰ en men op nationale rechtsbetrekkingen nationaal recht blijft toepassen (tweedeling tussen nationale en internationale transacties); het interne recht over de bewuste rechtsstof in de deelnemende staten wordt m.a.w. onverlet gelaten.⁶¹ Op deze wijze wordt de draagwijdte van eengemaakt materieel recht aanzienlijk beperkt en krijgt men af te rekenen met afbakeningsproblemen: wanneer kan/moet een rechtsverhouding als «internationaal» geclassificeerd worden, wanneer heeft de rechtsbetrekking een «nationaal» karakter?⁶²

Ten tweede is het zo dat, zelfs al slaagt men erin binnen de Europese Unie een uniform materieel contractenrecht tot stand te brengen, zolang dit eenvormig recht niet algemeen (d.w.z. «alle» onderwerpen betreffende) en universeel (d.i. wereldwijd) geldt (wat op zich een utopie is),⁶³ er toch nog altijd keuzes gemaakt zullen moeten worden met betrekking tot de rechtsbevoegdheid, het toepasselijke recht, de erkenning en uitvoering van vreemde beslissingen. Er zijn m.a.w. nog steeds wetsconflicten mogelijk en dus blijft het i.p.r. nog effectief t.a.v. alle aangelegenheden die niet door de rechts-eenmaking geraakt worden en/of die aan de toepassing (in de ruimte) van het geünifieerde recht ontsnappen.⁶⁴

⁵⁷ HALLSTEIN, W., o.c., 214.

⁵⁸ MANN, F.A., «Einheitsrecht und internationales Privatrecht», in *Festschrift für Frank Vischer*; BÖCKLI, P., HINDERLING, H., EICHENBERGER, K. en TSCHUDI, H.P. (red.), Zürich, Schulthess Polygraphischer Verlag KG, 1983, 207 (zie ook de verwijzingen aldaar in de voetnoten 3 en 4); NEUHAUS, P.H. en KROPHOLLER J., o.c., 77.

⁵⁹ VAN HECKE, G., o.c., 200.

⁶⁰ DE BOER, T.M., «The relation between Uniform Substantive Law and Private International Law», in *Towards a European Civil Code*, HARTKAMP, A.S., HESSELINK, M.W., HONDIUS, E.H., DU PERRON, C.E. en VRANKEN, J.B.M. (red.), Nijmegen, Martinus Nijhoff Publishers, 1994, 58.

⁶¹ DE BOER, T.M., «The relation between Uniform Substantive Law and Private International Law», o.c., 58; SAUVEPLANNE, J.G., o.c., 54.

⁶² DAVID, R., o.c., nrs. 22-26.

⁶³ KREUZER, K.F.: Die Europäisierung des Internationalen Privatrechts – Vorgaben des Gemeinschaftsrechts», in *Gemeinsames Privatrecht in der Europäischen Gemeinschaft*, MÜLLER-GRAFF, P.-C. (red.), Baden-Baden, Nomos Verlagsgesellschaft, 1993, 384.

⁶⁴ KREUZER, K.F., o.c., 384 en 407-412.

Een derde beperking van de effectiviteit van eenvormig materieel recht betreft de mogelijke dispariteiten in de interpretatie ervan. Dit probleem doet zich vooral voor indien de eenmaking beperkt is gebleven tot de formulering van concrete regels over specifieke onderwerpen: wanneer men dan bij de beoordeling van een rechtsvraag waarvoor eenvormige regels gelden, stuit op een vraag van algemene aard, gaat men immers terugvallen op nationale rechtsregels die onderling van elkaar kunnen verschillen. Indien dus deze regels niet uniform geïnterpreteerd en toegepast worden, kan de beoogde eenvormigheid hierdoor worden ondermijnd.⁶⁵

Pogingen om binnen de Europese Unie i.p.r. te uniformiseren kunnen vrij succesrijk genoemd worden: ⁶⁶ een belangrijk resultaat werd behaald met het Europees Executieverdrag van 27 september 1968 ⁶⁷ (opgelet: dit is een volkenrechtelijk verdrag en geen produkt van gemeenschapswetgeving). Andere vermeldenswaardige verwezenlijkingen inzake eenmaking van het i.p.r. zijn die van de Haagse Conferentie voor het Internationaal Privaatrecht: ⁶⁸ het door haar ontworpen verdragenrecht bestrijkt immers een groot aantal onderwerpen van i.p.r., o.m. het Verdrag van Rome inzake het recht dat van toepassing is op verbintenissen uit overeenkomsten, ⁶⁹ een conventie met betrekking tot de produktenaansprakelijkheid ...

Dat het i.p.r. zich vrij gemakkelijk laat harmoniseren, is tamelijk voor de hand liggend: in heel wat gevallen hebben verschillende staten immers hetzelfde of in elk geval sterk op elkaar gelijkende i.p.r.-regels. Dit kan verklaard worden door het feit dat het i.p.r. gericht is op het oplossen van wets- en jurisdictieconflicten tussen nationale rechtsorden aan de hand van modellen en regels die het meest effectief zijn als elke betrokken rechtsorde dezelfde modellen/regels hanteert. Nagenoeg alle i.p.r.-stelsels zijn dus op hetzelfde doel gericht, steunen op dezelfde grondslagen en hanteren dezelfde methode.⁷⁰ Bovendien wordt de wenselijkheid van een eenvormig i.p.r. alom erkend,⁷¹ zeker wanneer het materies betreft met een uitgesproken nationaal karakter, zoals onderwerpen uit het familierecht, die zich simpelweg niet goed lenen tot een eenmaking van materiële rechtsregels.⁷²

Wanneer nationale regels van i.p.r. ⁷³ binnen de landen van de Europese Unie eengemaakt zijn, vergroot ongetwijfeld de voorspelbaarheid van het toepasselijke recht. Maar dan nog blijven internationale rechtsbetrekkingen beheerst door een nationaal rechtssstelsel, dat althans voor één van de

⁶⁵ DE BOER, T.M., «The relation between Uniform Substantive Law and Private International Law», o.c., 59; SAUVEPLANNE, J.G., o.c., 55.

⁶⁶ Voor het overgrote gedeelte van het contractenrecht blijft eenmaking trouwens beperkt tot eenmaking van het conflictenrecht.

⁶⁷ Pb.EG 1972, L 299/32.

⁶⁸ Het belang ervan mag echter niet overschat worden: Haagse verdragen hebben vaak weinig succes.

⁶⁹ Het EVO van 19 juni 1980, Pb.EG 1980, L 266/1.

⁷⁰ DE BOER, Th.M., «De wisselwerking tussen materieel en conflictenrecht», in *Preadviezen Nederlandse Vereniging voor Rechtsvergelijking*, Deventer, Kluwer, 1993, 11.

⁷¹ DE BOER, Th.M., «De wisselwerking tussen materieel en conflictenrecht», o.c., 11.

⁷² VAN HECKE, G., o.c., 200.

⁷³ Met wat in deze paragraaf i.p.r. genoemd wordt, wordt eigenlijk alleen «conflictenrecht» bedoeld.

betrokken partijen «vreemd» is (waardoor deze partij in een onzekere en dus economisch nadelige positie terechtkomt) en dat in beginsel niet geschikt is voor het regelen van internationale verhoudingen.⁷⁴ Hoewel een eenvormig i.p.r. enige zekerheid biedt bij de beantwoording van de vraag welk nationaal recht op een internationale rechtsverhouding van toepassing is,⁷⁵ is het niet in staat een werkelijke interne markt te verwezenlijken. Dit vereist namelijk een onbeperkte vrije rechtskeuze, wat in het huidige i.p.r. niet mogelijk is; een rechtskeuze kan tot op heden immers niet verhinderen dat bepaalde nationale dwingende voorschriften van een ander land dan het gekozen rechtsstelsel toch van toepassing zijn.⁷⁶ Bovendien lost een eenvormig i.p.r. het probleem van de interpretatie, de veelheid en de verscheidenheid van de verschillende rechtsstelsels niet op.⁷⁷ Dit vereist dat het materiële recht, de toepasselijke rechtsregels steeds dezelfde zijn. Dat is slechts mogelijk door het scheppen van een eenvormig materieel recht.

1° b – Eenmaking van deelgebieden

Zoals reeds werd vermeld (supra, I.C), was de eenmaking van het recht een middel om de doelstellingen van het EG-Verdrag te verwezenlijken, eerder dan een doel op zich te vormen. Doordat deze verdragsdoelstellingen beperkt bleven tot de zorg voor het tot stand brengen en het behoorlijk functioneren van de interne markt, had de eenmaking van het recht een fragmentair karakter: slechts voor specifieke aspecten of onderdelen van een bepaald onderwerp werd een eenvormige regeling nagestreefd. Zo werden de laatste jaren binnen de Europese Unie voorschriften uitgevaardigd die onderdelen van het contractenrecht harmoniseren: er zijn richtlijnen van kracht of in voorbereiding betreffende de alleenvertegenwoordiging, de alleenverkoop en franchiseovereenkomsten, arbeidsovereenkomsten, verzekeringen en de handelsvertegenwoordiging.⁷⁸

Aan een dergelijke fragmentaire-geïsoleerde harmonisatie zijn evenwel een aantal problemen verbonden. Een eerste probleem betreft de inpassing van dergelijk eengemaakt recht in de verschillende nationale rechtssystemen. Tussen het nationaal recht en de (fragmentair) geharmoniseerde rechtsregels ontstaat een soort van grijze zone die tot praktische moeilijkheden aanleiding geeft.⁷⁹ Een eenmaking die beperkt blijft tot specifieke maatregelen, veroorzaakt ook leemten in het eenvormig recht.⁸⁰ Ten slotte leidt een frag-

mentaire harmonisatie tot discrepanties in uitlegging en interpretatie.

Voor dit laatste nadeel onderstreept de roep om harmonisatie van grotere deelgebieden van het recht of van hele rechtstakken,⁸¹ bijvoorbeeld het contractenrecht. Zulk een eenmaking moet voorafgegaan worden door het uitwerken van concepten die de verschillende lidstaten gemeen hebben en bijgevolg niet nationaal zijn. Het is ook in die zin dat de resolutie van het Europese Parlement van 26 mei 1989 begrepen moet worden, wanneer zij stelt dat «de meest doeltreffende vorm van harmonisatie (...) de eenmaking van grote onderdelen van het privaatrecht vormt, (...) en dat de eenmaking mogelijk is voor zover zij betrekking heeft op voor de ontwikkeling van de uniforme markt zeer belangrijke onderdelen van het privaatrecht, zoals het verbintenissenrecht (...)».⁸²

Het beter formuleren dan Kötz gedaan heeft, is niet mogelijk:

«Die Rechtsvereinheitlichung sollte deshalb mehr und anderes zu erreichen suchen als eine sich fort und fort zeugende Vermehrung fragmentarischer Einzelregelungen. Aus den geschilderten Gründen scheint es vielmehr notwendig, daß schon heute Anstrengungen unternommen werden, die zum Ziel haben, einen internationalen Konsens über allgemeine Regeln des Vertrags- und Deliktsrecht und damit über jenes 'corpus of law' herzustellen, das die Basis jetzigen und künftigen Einheitsrecht bildet (...).

Es ist der Zeitpunkt gekommen, in dem die Rechtsvergleichung sich nicht nur auf Sammlung und kritische Auswertung beschränken, sondern einen Schritt weitergehen, nämlich auf den hier interessierenden Gebieten des Allgemeinen Vertrags- und Deliktsrecht die Ausarbeitung konkreter Grundsätze und Regeln in Angriff nehmen sollte.»⁸³

2° Uniform Europees privaatrecht

Op grond van art. 100 EG-Verdrag is het voldoende dat de nationale (wettelijke en bestuursrechtelijke) bepalingen van de diverse lidstaten «nader tot elkaar gebracht» worden. In een aantal gevallen – met name wanneer juist de territoriale begrenzing van nationale rechtssystemen het vrije handelsverkeer in het gedrang brengt – is het echter niet voldoende een materieel gelijkwaardig recht tot stand te brengen, maar is het nodig/wenselijk dat een formeel gemeenschappelijk of uniform recht gecreëerd wordt dat onmiddellijk van toepassing is in de lidstaten.⁸⁴

B. De Europese eenmakingsstrategie: evolutie en huidige stand van zaken

De politiek die door de Europese Commissie inzake de eenmaking van het recht werd/wordt gevoerd, is zowel wat de omvang als wat de vorm betreft, in de loop van de jaren grondig geëvolueerd. Door die evolutie heen werd zij nochtans

⁷⁴ VAN DER VELDEN, F.J.A., «Europa 1992 en het eenvormig privaatrecht», in Eenvormig en vergelijkend privaatrecht, KOKKINIATRIDOU, D. en GROSSHEIDE, F.W. (red.), Lelystad, Koninklijke Vermande BV, 1990, 6.

⁷⁵ GANDOLFI, G., «Pour un code européen des contrats», *RTD civ.*, 1992, 713.

⁷⁶ KRUITHOF, R., «Vrije vestiging en vrije dienstverlening in de financiële sector», nrs. 213-214; VAN DER VELDEN, F.J.A., *o.c.*, 4.

⁷⁷ GANDOLFI, G., *o.c.*, 713 e.v.; KRINGS, E., *o.c.*, 6.

⁷⁸ VAN DER VELDEN, F.J.A., *o.c.*, 19, en de aldaar bij wijze van voorbeeld geciteerde richtlijnen.

⁷⁹ KÖTZ, H., «Gemeineuropäisches Zivilrecht», in *Festschrift für Konrad Zweigert*, Tübingen, J.C.B. Mohr, 1981, 484; RANIERI, F., *o.c.*, 89.

⁸⁰ ULMER, P., *o.c.*, 5-6.

⁸¹ HINZ, H.W., *o.c.*, 557-558.

⁸² *Pb. EG* 1989, C 158/400.

⁸³ KÖTZ, H., «Gemeineuropäisches Zivilrecht», *o.c.*, 486-487 en 491.

⁸⁴ HALLSTEIN, W., *o.c.*, 219.

steeds door dezelfde elementen gekenmerkt,⁸⁵ zij het met wisselende intensiteit, nl..

* de rechtseenmaking fungeert in samenhang met de gemeenschappelijke markt;

* de rechtseenmaking is het belangrijkste middel/instrument om die gemeenschappelijke markt te bereiken;

* m.b.t. de rechtseenmaking zet de Europese Unie haar eigen ideeën, concepten, opvattingen om in rechtspolitiek.

– Aanvankelijk werd door de Europese Commissie een volledige harmonisatie nagestreefd, d.w.z. een beleid dat gericht was op de invoering in de verschillende nationale wetgevingen van op het niveau van de Gemeenschap geformuleerde en gedefinieerde regels (richtlijnen, verordeningen en internationale verdragen); deze communautaire wetgeving moest dan de plaats innemen van de diverse nationale voorschriften.

– Het belangrijke keerpunt ligt eigenlijk in het midden van de jaren zestig. Toen werd duidelijk dat het creëren van een gemeenschappelijke markt aan de hand van een volledige, gedetailleerde harmonisatie en coördinatie van de nationale reglementeringen⁸⁶ een te grote, tijdrovende en onoverzichtelijke taak was.⁸⁷

In het alom bekende «Cassis de Dijon»-arrest oordeelde het Hof van Justitie dat nationale bepalingen die een verbod formuleren van invoer, verkoop of gebruik van produkten die niet voldoen aan de voorschriften van het land van ontvangst,⁸⁸ in strijd met art. 30 EG-Verdrag het vrij verkeer van goederen beperken.⁸⁹

Op basis van de beginselen geformuleerd in deze rechterlijke uitspraak, heeft de Commissie haar harmoniseringsactiviteiten toegespitst op «die gevallen ... waar het de afschaffing betreft van belemmeringen die het gevolg zijn van nationale voorschriften die in het licht van de door het Hof gestelde criteria geoorloofd zijn».⁹⁰

De harmoniseringswerkzaamheden worden m.a.w. beperkt tot de verschillen in regelgeving die door «dwingende vereisten» gerechtvaardigd kunnen worden (eenmaking wordt uitzondering).⁹¹ Voor het overige⁹² moet het algemeen beginsel van wederzijdse erkenning van functioneel gelijkwaardige nationale – in eerste instantie publiekrechtelijke – normen en wetgeving van andere lidstaten de algemene regel worden.⁹³ Er wordt m.a.w. geopteerd voor een har-

monisatie «via de markt».⁹⁴

Na verloop van tijd is men van deze politiek van minimum-harmonisatie niet alleen meer gebruik gaan maken t.a.v. de technische belemmeringen van het vrij goederenverkeer, maar ook t.a.v. de belemmeringen van het vrij verkeer van diensten en het vrij vestigingsrecht.⁹⁵ Tevens werden ook meer en meer privaatrechtelijke normen als handelsbelemmeringen gekwalificeerd, zodat van de techniek van de wederzijdse erkenning en het «principe d'origine» ook toepassing gemaakt kan worden voor regelingen van privaatrechtelijke aard.⁹⁶

Deze integratiestrategie bestaande in een versterkte aanwending van het EG-Verdrag en daarmee corresponderend een beperking van de eenmaking,⁹⁷ leidt weliswaar tot een ruimte zonder binnengrenzen (d.w.z. een openstelling van de nationale markten), maar niet tot één gemeenschappelijke markt.⁹⁸

– Een dergelijke interne markt kan niet gerealiseerd worden zolang men blijft vasthouden aan een fragmentaire en tot het minimum beperkte harmonisatie van in hoofdzaak technische regelingen. Pas wanneer ingezien wordt dat grote(re) onderdelen van het privaatrecht die voor het functioneren van die interne markt zelf van belang zijn, geüniformiseerd moeten worden – een idee dat allengs toch lijkt door te sijpelen – kan van een echte interne markt gesproken worden.

III. TECHNIEKEN EN INSTRUMENTARIUM VOOR DE HARMONISATIE VAN HET PRIVAATRECHT

In dit onderdeel zal nagegaan worden welke instanties zich bezighouden met het harmoniseren van privaatrecht en welke technieken/instrumenten zij hanteren om dit doel te verwezenlijken.

Daarbij zal meteen een onderscheid gemaakt worden naargelang de rechtseenmaking binnen (infra, III, A) of buiten (infra, III, B) het kader van de Europese Unie ligt.

gleichwertiger Regelungen im Binnenmarkt der EG», 1289 e.v.; JICKELI, I., «Der Binnenmarkt im Schatten des Subsidiaritätsprinzips», *JZ*, 1995, 57; WOLF, M., «Privates Bankvertragsrecht im EG-Binnenmarkt. Auswirkungen der II. EG-Bankrechts-Richtlinie auf privatrechtliche Bankgeschäfte», *WM Zeitschrift für Wirtschafts- und Bankrecht*, 1990, 1942, 1944-1945 en 1952; TAUPITZ, J., o.c., 537; zie eveneens *De voltooiing van de interne markt – Witboek van de Commissie aan de Europese Raad*, Milaan, 28-29 juni 1985, Doc. COM (85) 310 def., waarin gesteld wordt dat het de bedoeling is «vom Ansatz der Rechtsangleichung wegzukommen und das Gewicht auf die gegenseitige Anerkennung und die Gleichwertigkeit der nationalen Regeln zu legen».

⁹⁴ Hiermee hangt nauw samen het principe van de wederzijdse erkenning van rechtsinstellingen die in een der lidstaten worden ontwikkeld. KRUIHOF, R., o.c., nr. 204.

⁹⁵ SCHWARTZ, I., «30 Jahre EG-Rechtsangleichung», o.c., 362.

⁹⁶ BASEDOW, J., «Der kollisionsrechtliche Gehalt der Produktfreiheiten im europäischen Binnenmarkt: favor offerentis», *Rabels Z.*, 1995, 5.

⁹⁷ Impliciet erkent de E.U. immers de competitie tussen nationale rechtsorden als alternatief voor een volledige harmonisatie van nationale reglementeringen.

⁹⁸ TAUPITZ, J., o.c., 537.

⁸⁵ HOMMELHOFF, P., o.c., 72-73.

⁸⁶ Men kan dit «harmonisatie via overheidsreglementering» noemen.

⁸⁷ KRUIHOF, R., o.c., nrs. 204 en 222.

⁸⁸ De zgn. technische en administratieve handelsbelemmeringen.

⁸⁹ H.v.J., 20 februari 1979, 120/78, *Jur.*, 1979, 649.

⁹⁰ WILS, G., *De bijdrage van het Hof van Justitie tot de ontwikkeling van een Europese markteconomie* (proefschrift), II, 1994-95, 483-484.

⁹¹ WILS, G., o.c., 485.

⁹² Hiermee zijn bedoeld: de gevallen waarin een produkt in een lidstaat op regelmatige wijze is vervaardigd, in het verkeer is gebracht en bijgevolg vrije toegang heeft tot andere lidstaten én harmonisatie van voorschriften en normen vanuit het oogpunt van de zogenaamde dwingende vereisten niet onmisbaar wordt geacht.

⁹³ WILS, G., o.c., 485; BASEDOW, J., «Der kollisionsrechtliche Gehalt der Produktfreiheiten im europäischen Binnenmarkt: favor offerentis», *Rabels Z.*, 1995, 4; SCHWARTZ, I., «30 Jahre EG-Rechtsangleichung», o.c., 355-357; MATTHIES, H., «Zur Anerkennung

A. Rechtseenmaking in het kader van de Europese Unie

Een eenvormig Europees privaatrecht, kan allereerst tot stand gebracht worden langs wetgevende weg (infra, 1°); heel vaak zelfs wordt rechtseenmaking gelijkgesteld met of gereduceerd tot de eenmaking van rechtsnormen.⁹⁹ Trouwens, wanneer men onder «rechtseenmaking» «het nader tot elkaar brengen van het beleid van de lidstaten» (de zgn. «positieve» integratie) verstaat, kan dit niet anders dan langs wetgevende weg gerealiseerd worden.¹⁰⁰

Een verklaring voor deze suprematie van de wetgevende methode is niet ver te zoeken: deze vorm van rechtseenmaking is vanuit politiek oogpunt immers zeer interessant: aan een dergelijke harmonisatievorm wordt heel wat ruchtbaarheid gegeven, heeft behoorlijk wat succes (= resultaten) en het bereikte resultaat is voor iedereen duidelijk zichtbaar.¹⁰¹ Bovendien komt in een democratisch bestel de wil van de bevolking tot uitdrukking in de wetgeving. Ten slotte lijkt deze methode de meest eenvoudige en efficiënte.¹⁰²

Niettegenstaande de noodzakelijkheid en de voordelen van deze vorm van rechtseenmaking, zijn er toch een aantal moeilijkheden aan verbonden:

- zo verloopt de eenmaking van het privaatrecht langs wetgevende weg voor de handel en de economie vaak te stroef, te langzaam en met heel wat lacunes;
- het gevaar bestaat ook dat er méér normen worden uitgevaardigd dan strikt noodzakelijk is;
- langs wetgevende weg eengemaakt recht is niet flexibel, moeilijk te wijzigen: wenst een lidstaat, om welke reden ook,¹⁰³ de wijziging van een alzo eengemaakte bepaling, dan is dit enkel op het niveau van de Europese Unie mogelijk, d.w.z. langs een weg die zeer lastig en tijdrovend is;¹⁰⁴

- ten slotte is wetgevende harmonisatie niet zo zeer gericht op praktische economische vereisten, maar eerder op aangelegenheden waar de politieke weerstand gering is.¹⁰⁵

Eenvormig privaatrecht langs wetgevende weg realiseren, is echter slechts mogelijk en effectief, indien deze eenmaking zorgvuldig wordt voorbereid en begeleid. Deze noodzakelijke voorbereiding/begeleiding is de taak van de rechtswetenschap. Hoe intensiever deze gebeurt, hoe beter de kwaliteit van het eengemaakt recht en hoe gemakkelijker het aanvaard zal worden. In deze zin vervult dus ook de doctrine een niet onbelangrijke rol bij de eenmaking van het privaatrecht.¹⁰⁶

Een eenvormig privaatrecht tot stand gebracht langs wetgevende weg, kan evenmin bestaan zonder de ondersteuning van de vergelijkende rechtspraak.¹⁰⁷ Harmonisatie van recht langs de weg van de rechtspraak kan echter nooit méér dan een «negatieve» integratie op institutioneel of materieelrechtelijk (d.i. inhoudelijk) vlak beogen d.w.z. kan nooit verder gaan dan het uit de weg ruimen van wettelijke, administratieve en contractuele hinderpalen die verantwoordelijk zijn voor een opdeling van de gemeenschappelijke markt¹⁰⁸ (infra, 2°).

1° Langs wetgevende weg

Het wetgevend instrumentarium voor de harmonisatie van het privaatrecht is in de basisverdragen eerder beperkt, zowel qua aantal als qua doelstelling: enkel richtlijnen, die leiden tot geharmoniseerd nationaal privaatrecht (zie art. 100 EG-Verdrag), en internationale verdragen, die leiden tot uniform communautair privaatrecht (zie art. 220 EG-Verdrag), zijn als harmonisatie-instrumenten voorzien.

Maar op grond van art. 235 en van het door de Europese Akte ingevoerde art. 100A kan het privaatrecht nu ook uniform gemaakt worden aan de hand van verordeningen. Terwijl art. 100 uitsluitend spreekt over «richtlijnen» voor het nader tot elkaar brengen van de wettelijke en bestuursrechtelijke bepalingen van de lidstaten, heeft art. 100A het over «maatregelen» om de nationale bepalingen onderling aan te passen; indien hiermee géén verordeningen bedoeld zijn, zou ook hier enkel gesproken worden over richtlijnen.¹⁰⁹

Elk van die methodes heeft natuurlijk zwakke en sterke punten:

a) *Verordeningen* roepen uniforme regels in het leven die binnen de gehele Europese Unie hetzij (geheel of gedeeltelijk) in de plaats komen van de privaatrechtelijke regels van de lidstaten, hetzij een plaats innemen naast het nationale privaatrecht van de lidstaten.¹¹⁰ Doordat de Unie steeds meer privaatrechtelijke materies ter harte neemt, neemt ook de betekenis van verordeningen toe.

b) *Richtlijnen* zijn daarentegen instrumenten die strekken tot het coördineren en harmoniseren van nationale wettelijke en bestuursrechtelijke voorschriften.

Richtlijnen hebben als nadeel dat nationale uitvoerings- of omzettingmaatregelen vereist zijn (implementatie – zie art. 189 EG-Verdrag): lidstaten zijn immers verplicht hun recht inhoudelijk aan te passen aan de gemeenschappelijke richtlijnstandaard; het probleem van de implementatie van richtlijnen doet zich in het bijzonder voor indien het voorwerp van de richtlijn van privaatrechtelijke aard is, doordat het privaatrecht een dogmatisch systeem is met een verfijnd begrippenarsenaal;¹¹¹ anderzijds blijft voor de lidstaat bij

⁹⁹ TAUPITZ, J., o.c., 534.

¹⁰⁰ VAN GERVEN, W., *Het rechterlijk besluitvormingsproces en de eenmaking van Europa*, Brussel, Academie voor Wetenschappen, Letteren en Schone kunsten van België, 1979, 9.

¹⁰¹ TAUPITZ, J., o.c., 534.

¹⁰² DAVID, R., o.c., nrs. 138, 200-201.

¹⁰³ Verandering van het politieke waardenbestel, technologische veranderingen, acute crisis ...

¹⁰⁴ KÖTZ, H., «Rechtsvereinheitlichung – Nutzen, Kosten, Methoden, Ziele», o.c., 10-11.

¹⁰⁵ TAUPITZ, J., o.c., 534.

¹⁰⁶ DAVID, R., o.c., nr. 201; REMIEN, O., «Illusion und Realität eines europäischen Privatrechts», o.c., 282-283; GANDOLFI, G., o.c., 710-712; KÖTZ, H., «Rechtsvereinheitlichung – Nutzen, Kosten, Methoden, Ziele», o.c., 13-15.

¹⁰⁷ REMIEN, O., «Illusion und Realität eines europäischen Privatrechts», o.c., 279-280.

¹⁰⁸ DAVID, R., o.c., nrs. 169 e.v.; VAN GERVEN, W., o.c., 3.

¹⁰⁹ HAUSCHKA, Ch. E., «Grundprobleme der Privatrechtsfortbildung durch die Europäische Wirtschaftsgemeinschaft», JZ, 1990, 530-531.

¹¹⁰ REMIEN, O., «Illusion und Realität eines europäischen Privatrechts», o.c., 281.

¹¹¹ MÜLLER-GRAFF, P.-C., «Europäisches Gemeinschaftsrecht und Privatrecht», o.c., 22.

deze omzetting nog enige bevoegdheid en flexibiliteit behouden.¹¹²

Een ander probleem dat bij richtlijnen rijst en dat voortvloeit uit de omzettingsverplichting, is dat het eenvormig karakter van maatregelen genomen ter uitvoering van een richtlijn het gevaar loopt verloren te gaan bij gebrek aan een eenvormige interpretatie.¹¹³

Ten slotte regelt het door middel van richtlijnen eengemaakt recht slechts een bepaald gedeelte van een probleem; een échte codificatie wordt nergens benaderd.

Niettegenstaande die zwakke punten en het toenemend belang van verordeningen¹¹⁴ blijft de richtlijn tot nog toe het belangrijkste instrument voor de europeanisering van het privaatrecht.¹¹⁵

c) *Internationale verdragen* kunnen door de lidstaten gesloten worden ter verwezenlijking van de verdragsdoeleinden (art. 220 EG-Verdrag), dit betekent dus in economische sectoren waar er zeer intensieve internationale betrekkingen zijn; op deze wijze worden strikt uniforme rechtsregels, hetzij van materieel privaatrechtelijke, hetzij van internationaal privaatrechtelijke aard, gecreëerd.¹¹⁶ De lidstaten nemen daarbij een internationaal engagement op zich om dit uniform recht in de plaats te stellen van hun interne recht of het hierin te integreren door invoeging in bestaande wetboeken of door invoering van een afzonderlijke wet (bijvoorbeeld het zgn. Executieverdrag, het Verdrag van 19 juni 1980 inzake het recht dat van toepassing is op verbintenissen uit overeenkomsten).¹¹⁷

Het sluiten van internationale overeenkomsten heeft als voordeel dat de nationale bevoegdheden in acht genomen worden en dat dergelijke wetgeving democratisch gelegitimeerd wordt door de nationale parlementen; dit voordeel is echter tegelijk een nadeel: eenmaking wordt hierdoor immers moeilijker bereikt.¹¹⁸ M.b.t. internationale verdragen leggen nog verschillende andere bezwaren gewicht in de schaal: ten behoeve van staten die de vastgestelde tekst niet integraal willen aanvaarden, kunnen bepaalde voorbehouden gemaakt worden; indien de eenmaal vastgestelde tekst niet voldoet, kunnen slechts in onderling overleg wijzigingen worden aangebracht.¹¹⁹

d) Ook via *modelwetten* kan harmonisatie van het privaatrecht nagestreefd worden: uniforme regels worden dan opgesteld in de vorm van een zgn. modelwet, die een bijlage vormt bij een verdrag waarin de staten zich verplichten deze wet in te voeren.

Het grote voordeel van het werken met modelwetten is dat niet geraakt wordt aan de staatssoevereiniteit;¹²⁰ daartegenover staat echter dat modelwetten dikwijls slechts een theoretische waarde hebben¹²¹ en dat zij door de diverse staten volgens de normale nationale wetgevende procedure moeten worden aanvaard: ¹²² het risico is bijgevolg groot dat amendementen iedere betekenis ontnemen aan de modelwet of de uniformiteit waarvoor de modelwet is aangenomen, vernietigen. En zelfs wanneer de modelwet er toch door komt, is dit geen garantie dat de eenmaking gerealiseerd blijft: staten zijn immers niet verplicht de modelwet van kracht te laten.¹²³

2° De rechtspraak

Een zeer belangrijke bijdrage aan de harmonisatie van wetgeving en dus aan de ontwikkeling van een Europees privaatrecht wordt geleverd door de rechtspraak.

a) In eerste instantie denkt men dan natuurlijk aan de rechtspraak van het Europees Hof van Justitie. De wijze waarop dit Hof de grondvrijheden uit het EG-Verdrag (vnl. het vrij verkeer van goederen en diensten) uitlegt, bepaalt in grote mate of het privaatrecht eengemaakt moet worden:¹²⁴

– Een eerste hypothese betreft een bepaalde nationale regeling die géén door het EG-Verdrag verbonden beperking inhoudt van het intracommunautaire verkeer; harmonisatie is dan eigenlijk overbodig.¹²⁵

– Er kan ook sprake zijn van een niet-gerechtvaardigde belemmering van het vrije (goederen- of diensten)verkeer; in die hypothese is eenmaking van het recht evenmin vereist, aangezien de bewuste regeling onmiddellijk door het EG-Verdrag verboden is.¹²⁶

Nochtans is sinds het arrest Keck et Mithouard¹²⁷ (later bevestigd door de arresten Hünermund,¹²⁸ Tankstation 't Heukske en J.B.E. Boermans,¹²⁹ en Punto Casa¹³⁰) de eenmaking van het recht het enige middel geworden om de interne markt te realiseren, meer bepaald wanneer men te maken heeft met een nationale regeling die een afzetmethode verbiedt of beperkt én die niet gerechtvaardigd is door een reden van algemeen belang of onproportioneel¹³¹ is.¹³²

¹²⁰ DAVID, R., o.c., nrs. e06 en 212.

¹²¹ De bepalingen van modelwetten zijn niet zozeer bedoeld om te worden overgenomen, maar wel om als voorbeeld te strekken voor eigen wetgeving.

¹²² REMIEN, O., «Illusion und Realität eines europäischen Privatrechts», o.c., 282.

¹²³ DAVID, R., o.c., nr. 212.

¹²⁴ SCHWARTZ, I.E., «Perspektiven der Angleichung des Privatrechts in der Europäischen Gemeinschaft», o.c., 576.

¹²⁵ SCHWARTZ, I.E., «Perspektiven der Angleichung des Privatrechts in der Europäischen Gemeinschaft», o.c., 576.

¹²⁶ SCHWARTZ, I.E., «Perspektiven der Angleichung des Privatrechts in der Europäischen Gemeinschaft», o.c., 577 en 583.

¹²⁷ Arrest van 24 november 1993, gevoegde zaken 267/91 en 268/91.

¹²⁸ Arrest van 15 december 1993, 292/92.

¹²⁹ Arresten van 2 juni 1994, gevoegde zaken C-401/92 en C-402/92.

¹³⁰ Zelfde datum, gevoegde zaken C-69/93 en C-256/93.

¹³¹ BASEDOW, J., o.c., 8 e.v.

¹³² Dergelijke nationale reglementeringen betreffende «verkoopmodaliteiten» (= wanneer, waar, met of zonder reclame een

¹¹² REMIEN, O., «Illusion und Realität eines europäischen Privatrechts», o.c., 281-282.

¹¹³ HALLSTEIN, W., o.c., 227-228.

¹¹⁴ MÜLLER-GRAFF, P.-C., «Common Private Law in the European Community», in *The common law of Europe and the future of legal education*, DE WITTE, B. en FORDER, C. (red.), Deventer, Kluwer, 1992, 249; HAUSCHKA, Ch. E., o.c., 530-531.

¹¹⁵ REMIEN, O., «Illusion und Realität eines europäischen Privatrechts», o.c., 282.

¹¹⁶ DAVID, R., o.c., nrs. 206-210.

¹¹⁷ DAVID, D., o.c., nrs. 206-211; VAN HECKE, G., o.c., 202.

¹¹⁸ REMIEN, O., «Illusion und Realität eines europäischen Privatrechts», o.c., 281.

¹¹⁹ SAUVEPLANNE, J.G., o.c., 56-57.

Deze nieuwe rechtspraak opent perspectieven voor de eenmaking van het (privaat)recht,¹³³ ook op het gebied van het vrij dienstenverkeer, waar deze rechtspraak vermoedelijk eveneens zal doorwerken.¹³⁴ Wat evenwel de precieze consequenties van deze uitspraken zullen zijn, is nog niet juist in te schatten.

– De harmonisatiepolitiek van het Hof van Justitie ligt bijgevolg in hoofdzaak op het gebied van al dan niet discriminerende regelingen die het vrij verkeer van zowel goederen als diensten beperken om dwingende redenen van algemeen belang:¹³⁵ volgens het Hof zijn nationale maatregelen die het intracommunautaire verkeer en dus ook de marktintegratie negatief beïnvloeden, toegestaan in zoverre ze noodzakelijk zijn, d.i. in zoverre er een dwingende reden van algemeen belang voorhanden is. Die noodzakelijkheid van een belemmerende maatregel dient getoetst te worden aan de hand van het evenredigheidsbeginsel.¹³⁶

Die rechtspraak heeft ertoe geleid dat de in deze hypothese noodzakelijke harmonisatie beperkt wordt tot de fundamentele of minimumvoorwaarden of, anders geformuleerd, dat de harmonisatie niet verder gaat dan het vastleggen van de beperkingen die toegelaten zijn op grond van de artt. 36/

produkt verhandelen? → voorschriften betreffende «produkt-eisen») worden, indien aan een aantal voorwaarden is voldaan, immers niet langer meer beschouwd als door art. 30 EG-Verdrag verboden handelsbelemmeringen. Hiermee komt het Hof terug op zijn vroegere rechtspraak m.b.t. art. 30.

Zie o.m. ACKERMANN, Th., «Warenverkehrsfreiheit und 'Verkaufsmodalitäten'», *R.I.W.*, 1994, 189 e.v.; BASEDOW, J., o.c., 8-10; CHALMERS, D., «Repackaging the Internal Market – The Ramifications of the Keck Judgement», *E.L.R.*, 1994, 385; DOSSCHE, J., met noot onder H.v.J., 2 juni 1994, *R.W.*, 1994-95, 580-581; JICKELI, J., «Der Binnenmarkt im Schatten des Subsidiaritätsprinzips», *JZ*, 1995, 58-61; MORTELMANS, K.J.M., noot onder H.v.J., 24 november 1993, C-267/91 en C-268/91, *S.E.W.*, 1994, 120 e.v.; MORTELMANS, K.J.M., «De interne markt en het facettenbeleid na het Keck-arrest: nationaal beleid, vrij verkeer of harmonisatie», *S.E.W.*, 1994, 236 e.v.; MÖSCHEL, W., «Kehrtwende in der Rechtsprechung des EuGH zur Warenverkehrsfreiheit», *N.J.W.*, 1994, 429 e.v.; REMIEN, O., «Grenzen der gerichtlichen Privatrechtsangleichung mittels der Grundfreiheiten der EG-Vertrages», *JZ*, 1994, 349 e.v.; STUYCK, J., «L'arrêt Keck et Mithouard (vente à perte) et ses conséquences sur la libre circulation des marchandises» (noot onder H.v.J., 24 november 1993), *C.D.E.*, 1994, 435 e.v.; VAN DEN HENDE, L., noot onder H.v.J., 24 november 1993, C-267/91 en C-268/91, *Fundamentele Rechtspraak*, 1993, 13-14; VAN GERVEN, W., «L'article 30 du Traité C.E. et les législations sur les pratiques commerciales. 'Dassonville' limité à 'Cassis de Dijon'?', in *Hommage à Jacques Heenen*, Brussel, Bruylant, 1994, 1241 e.v.

¹³³ REMIEN, O., «Grenzen der gerichtlichen Privatrechtsangleichung mittels der Grundfreiheiten des EG-Vertrages», *JZ*, 1994, 352-353.

¹³⁴ BASEDOW, J., o.c., 11; MORTELMANS, K.J.M., «De interne markt en het facettenbeleid na het Keck-arrest: nationaal beleid, vrij verkeer of harmonisatie», o.c., 240.

¹³⁵ Zie de «rule of reason» en de artikelen 36 en 56 EG-Verdrag: bescherming van openbare zedelijkheid, openbare orde, openbare veiligheid, gezondheid en leven van personen, dieren of planten, nationaal artistiek-historisch en archeologisch bezit, intellectuele eigendom.

¹³⁶ SCHWARTZ, I.E., «Perspektiven der Angleichung des Privatrechts in der Europäischen Gemeinschaft», o.c., 576; REMIEN, O., «Grenzen der gerichtlichen Privatrechtsangleichung mittels der Grundfreiheiten des EG-Vertrages», o.c., 350-351.

56 EG-Verdrag, dit tegelijk gekoppeld aan een wederzijdse erkenning van de gelijkwaardigheid van de overige nationale regelingen (supra, II, B). Van een échte harmonisatie van het recht is dus geen sprake (meer): de tussen de nationale rechtssystemen bestaande verschillen worden weliswaar als gelijkwaardig erkend, maar blijven onverminderd voortbestaan; enkel de juridische gevolgen van de rechtsongelijkheid worden altoos getemperd.

Een aldus gerealiseerde afbouw van disproportionele belemmeringen van het vrije goederen- en dienstenverkeer (zgn. «negatieve» integratie)¹³⁷ is weliswaar noodzakelijk, maar tegelijk onvoldoende voor de eenmaking van de gemeenschappelijke markt: de techniek van de wederzijdse erkenning laat immers nog steeds de doorzetting van imperatieve rechtsregels toe; bovendien heeft deze techniek hoofdzakelijk betrekking op technische regelingen (dus in beginsel niet op privaatrechtelijke aangelegenheden); een ander nadeel is dat wederzijdse erkenning kan leiden tot de zogenaamde «Inländerdiskriminierung»: lidstaten kunnen blijven eisen dat in eigen land geproduceerde goederen/geleverde diensten aan de eigen (strengere) normen voldoen, terwijl ze dit niet (kunnen) eisen van ingevoerde producten of van vanuit het buitenland verrichte dienstprestaties; deze zijn immers onderworpen aan de regels die gelden in het land van herkomst;¹³⁸ ten slotte kunnen wederzijdse erkenning en het «principe d'origine» leiden tot competitie tussen verschillende rechtsregels, met het gevaar dat de zwakste of minst beschermende regel de overhand haalt.¹³⁹

Men kan dus stellen dat het principe van de wederzijdse erkenning weliswaar een effectieve methode is om harmonisatie af te dwingen door ze noodzakelijk te maken, maar het is zeker geen mechanisme om de harmonisatie overbodig te maken.¹⁴⁰

Naast die rechtspraak van het Hof van Justitie die leidt tot een «inhoudelijk» Europese integratie, is er ook heel wat jurisprudentie die bijdraagt tot de bevordering van de Europese integratie op het institutionaal vlak: we denken dan aan de rechtspraak in verband met de «voorrang» en bovenal inzake de «directe werking» van het Europese recht.¹⁴¹

b) Een zekere vorm van uniformisering vindt echter ook plaats door de private rechtspraak, met name door de internationale (handels)arbitrage: arbiters in internationale geschillen zijn immers gevoeliger dan overheidsrechters voor rechtsvergelijkende, en dus harmoniserende uitleg/interpretatie van het recht.¹⁴²

¹³⁷ VAN GERVEN, W., *The Belgian contribution to European law*, 64.

¹³⁸ WOLF, M., o.c., 1946.

¹³⁹ WOLF, M., o.c., 1952; REICH, N., «Competition between legal orders: a new paradigm of EC law?», *C.M.L.R.*, 1992, 862-863.

¹⁴⁰ KRUTHOF, R., o.c., nr. 222.

¹⁴¹ VAN GERVEN, W., *Het rechterlijk besluitvormingsproces en de eenmaking van Europa*, 11 en 13-14; MÜLLER-GRAFF, P.-C., «Common Private Law in the European Community», o.c., 244.

¹⁴² PHILIPPE, D.-M., *L'harmonisation des règles de droit privé entre pays de droit civil et pays de common law. Rapport Belge à l'Académie de droit comparé*, Montréal, 1990, 23-25.

B. Rechtseenmaking buiten het kader van de Europese Unie

1° Unificatie-initiatieven

Buiten het E.U.-kader verdienen de talrijke unificatie-initiatieven vermeld te worden die door internationale belangenorganisaties – men denke voornamelijk aan de Internationale Kamer van Koophandel, het Comité Maritime International, de International Law Association,...¹⁴³ – werden genomen; niet door het opstellen van specifieke regelingen, maar door de uitwerking van internationaal geldende standaardvoorwaarden of bestendig gebruikelijke bedingen die vaak ruime erkenning krijgen,¹⁴⁴ dragen zij hun steentje bij tot de eenmaking van het recht. Vooral in rechtsgebieden waar de partijautonomie groot is, kunnen dergelijke uniforme regels van zuiver private oorsprong een groot belang krijgen: partijen kunnen er immers in hun overeenkomst naar verwijzen en ze alzo toepasselijk maken.

2° Internationale instituten

Daarnaast is eenmaking van het recht ook het doel van een aantal internationale instituten/instanties, zoals de Haagse Conferentie voor Internationaal Privaatrecht, UNIDROIT, UNCITRAL, de LandoCommissie, de StormeCommissie en de commissie-Gandolfi. Alvorens enkele van deze instanties iets meer in detail te bespreken, dient gewezen te worden op de storende nadelen die hun unificatiepogingen kenmerken: zij zijn alle slechts werkzaam op deelgebieden van het (contracten)recht en doordat deze projecten los van elkaar zijn opgezet, overlappen zij elkaar soms en gebruiken ze uiteenlopende terminologie.

– *UNIDROIT* of het Internationaal Instituut voor de Unificatie van het Privaatrecht, aanvankelijk in het leven geroepen in het kader van de Volkenbond, maar thans een zelfstandige intergouvernementele organisatie, heeft talrijke codificatieprojecten (zelfs met wereldwijde aspiratie) ter hand genomen. Zo werden eenvormige regels over de beginselen inzake internationale handelscontracten (Unidroit Principles of International Commercial Contracts) ontworpen. Deze zijn bedoeld om oplossingen te geven die in alle opzichten aan de bijzondere vereisten van de internationale handel voldoen; partijen kunnen voor deze beginselen kiezen als zijnde het op hun overeenkomst toepasselijk recht; of arbiters kunnen er gebruik van maken, wanneer niet is overeengekomen dat een bepaald recht moet worden toegepast of bepaald is dat geen enkel nationaal recht van toepassing is op het contract.¹⁴⁵ Kenmerkend voor deze poging tot uniform recht is dat het uitsluitend voor internationale handelsovereenkomsten bedoeld is, en dus niet kan worden toegepast op zuiver interne of niet-commerciële overeenkomsten.

¹⁴³ VAN DER VELDEN, F.J.A., o.c., 5 en 13 (en de verwijzingen aldaar in voetnoot 13).

¹⁴⁴ Bijvoorbeeld de Inco-terms voor de internationale handelskoop; de Uniform Customs and Practice for Commercial Credit voor de betaling tegen documenten; de York-Antwerp rules voor de afwikkeling van averij-grosse claims; de Hague-Visby Rules voor cognossementsvervoer.

¹⁴⁵ SAUVEPLANNE, J.G., o.c., 51, 55-57; VAN DER VELDEN, F.J.A., o.c., 10-15.

sten.¹⁴⁶ Deze beginselen vormen opnieuw een soort materiële regels van i.p.r.¹⁴⁷

– De *Lando-Commissie* of voluit Commission on European Contract Law¹⁴⁸ heeft een soortgelijk – doch nu op Europees niveau¹⁴⁹ – project opgestart, nl. het ontwerpen van «Principles of European Contract Law» (PECL) en wel voor die onderwerpen van het overeenkomstenrecht die de hedendaagse handelsbehoeften betreffen en die aldus handelsbevorderend werken.¹⁵⁰ Deze beginselen willen niet zozeer een finale codificatie van specifieke aspecten van het contractenrecht bieden, maar eerder een systematisch alternatief vormen voor fragmentair uniform recht of harmonisatie-instrumenten.¹⁵¹ Zij vertonen qua werkwijze (d.i. qua inhoud en vorm («restatements»)) én resultaten zeer veel gelijkenissen met de Unidroit-principles. Begrijpelijk, indien men weet dat ongeveer een derde van de leden eveneens deel uitmaakt van de Unidroit-commissie; bovendien zijn ook de moeilijkheden waarmee beide commissies af te rekenen krijgen, min of meer dezelfde.¹⁵² Het grote verschil in vergelijking met de Unidroit-beginselen is echter dat de PECL het contractenrecht willen codificeren voor Europa, zowel voor internationale als voor zuiver binnenlandse overeenkomsten.¹⁵³ De verrichtingen van UNIDROIT en UNCITRAL zijn, wegens de mondiale vereisten waaraan zij moeten voldoen, immers niet optimaal geëgend voor toepassing binnen een regionaal verband als de Europese Unie.¹⁵⁴

Deze beginselen moeten/kunnen beschouwd worden als een deel van de voorbereidende werkzaamheden vereist door de Resolutie van het Europees Parlement van 26 mei 1989¹⁵⁵ (supra, I, A, 3°): zij kunnen zowel een rol spelen in de praktijk als bij het opzetten van Europese regelgeving

¹⁴⁶ Dit in tegenstelling tot de Principles of European Contract Law: infra.

¹⁴⁷ VAN DER VELDEN, F.J.A., o.c., 11 en 15.

¹⁴⁸ DROBNIG, U., o.c., 1149-1152.

¹⁴⁹ Dit in tegenstelling tot het Unidroit-project dat op mondiaal niveau ligt. Tegen regels die mondiaal als eenvormig recht gelden, kan het bezwaar aangehaald worden dat dergelijke regels aanvaardbaar moeten zijn voor vertegenwoordigers van zowel markt- als planeconomieën, voor zowel geïndustrialiseerde als ontwikkelingslanden, van zowel «civil-law» als «common-law» landen. Zie hierover o.m. VAN DER VELDEN, F.J.A., o.c., 18-19.

¹⁵⁰ Het eerste deel van de werkzaamheden dat betrekking heeft op de onderwerpen «performance» en «non-performance» (deze regelgeving is zowel economisch als juridisch van aanzienlijk belang!) is reeds voltooid; sinds 1992 werkt de Commissie aan een reeks waarin onderwerpen als totstandkoming, volmacht, nietigheden en interpretatie aan bod komen; voor een derde deel staan nog onderwerpen als cessie en verjaring op het programma; VAN DER VELDEN, F.J.A., o.c., 20; HONDIUS, E., «Beginselen van Europees privaatrecht», T.P.R., 1994, 1455; LANDO, O., «Is codification needed in Europe?», o.c., 162; LANDO, O., «Principles of European Contract Law», o.c., 267.

¹⁵¹ STORME, M.E., «Functions and character of uniform principles of contract law», in *European Legal Traditions and Israel*, vol. II, 6; ook ter perse in *Jura Falconis*, 1995, en *R.D.I.D.C.*, 1995.

¹⁵² Men denke bijvoorbeeld aan het vinden van een aanvaardbaar compromis tussen Romeanse, Germaanse en «common law» rechtssystemen.

¹⁵³ STORME, M.E., o.c., 3; LANDO, O., «Is codification needed in Europe?», o.c., 162.

¹⁵⁴ VAN DER VELDEN, F.J.A., o.c., 19.

¹⁵⁵ STORME, M.E., o.c., 6.

(basis voor een Europees wetboek voor contractenrecht).¹⁵⁶ Datzelfde Europese Parlement heeft trouwens uitdrukkelijk om steun verzocht voor het werk van de Lando-Commissie.¹⁵⁷

– Ook *UNCITRAL*, de door de Verenigde Naties in het leven geroepen commissie ter eenmaking van het internationaal handelsrecht (U.N. Commission on International Trade Law), is een belangrijke instantie bij het realiseren van mondiaal geldend eenvormig privaatrecht. Heel wat uniforme wetgeving betreffende specifieke onderwerpen van het contractenrecht werd door Uncitral gepromoot. Zo is voor de vooruitgang van de unificatie van het privaatrecht en dan met name van het overeenkomstenrecht, de Convention on the International Sale of Goods (CISG) van bijzonder belang: als mondiale unificatie van het meest algemene contract, de koopovereenkomst, bevat zij immers een regeling die de grondvorm geeft voor het algemene mondiale eenvormige overeenkomstenrecht.¹⁵⁸

– Het succes van de Lando-Commissie heeft binnen de Europese Unie navolging gekregen met de oprichting van de *Commissie-Storme*, die de unificatie nastreeft van procesrechtelijke regels die het rechtsverkeer binnen de EU bemoeilijken (Europees Procesrechtelijk Wetboek),¹⁵⁹ en waarvan de werkzaamheden in 1994 in boekvorm zijn gepubliceerd.¹⁶⁰

IV. BESLUIT

Uit het voorgaande is duidelijk gebleken dat, voornamelijk sinds de tweede wereldoorlog, rechtseenmaking in de continentaal-Europese traditie geldt als hét middel om de bestaande verschillen tussen nationale rechtssystemen te doen afnemen of zelfs volledig te laten verdwijnen, als hét instrument om de voorspelbaarheid en de rechtszekerheid te promoten en aldus de juridische aspecten van internationale handelsbetrekkingen te vereenvoudigen.¹⁶¹ Eenmaking van het recht wordt als het ware als een absoluut ideaal beschouwd, dat noodzakelijkerwijze nagestreefd dient te worden.

Een dergelijk optimisme moet m.i. toch enigszins gerelativeerd worden. De voorwaarden om een succesvolle rechtseenmaking te realiseren mogen binnen de Europese Unie dan al wel vervuld zijn, niet elke eenmaking van recht impliceert ook een verbetering van het recht: hoe internationaler van aard het onderwerp van de eenmaking is, des te gemakkelijker wordt de unificatie in se als een verbetering beschouwd; hoe minder internationaal karakter het voorwerp van de eenmaking, des te meer moet het eengemaakt recht zelf een substantiële verbetering zijn.¹⁶² Bovendien kan, hoewel eenvormig recht wenselijk en vaak ook noodzakelijk is, niet ontkend worden dat rechtseenmaking duur is en dat in sommige gevallen de kosten ervan de baten kunnen overstijgen.¹⁶³

Ann VAN KEER
Onderzoeksassistente
Universiteit Antwerpen.

¹⁵⁶ LANDO, O., «Teaching a European Code of Contracts», *o.c.*, 227-229.

¹⁵⁷ Zie punt D4 van de «Resolution on the Harmonisation of certain sectors of the private law of the Member States» van april 1994, A3-0329/94, Official Journal of the European Communities, 25 juli 1994; HONDIUS, E., «Beginselen van Europees privaatrecht», *o.c.*, 1455.

¹⁵⁸ SAUVEPLANNE, J.G., *o.c.*, 51; VAN DER VELDEN, F.J.A., *o.c.*, 16-18; LANDO, O., «Principles of European Contract Law», *o.c.*, 265.

¹⁵⁹ VAN DER VELDEN, F.J.A., *o.c.*, 21-22.

¹⁶⁰ *Rapprochement de droit judiciaire de l'Union européenne*, Antwerpen, Kluwer, 1994.

¹⁶¹ KÖTZ, H., «Rechtsvereinheitlichung – Nutzen, Kosten, Methoden, Ziele», *o.c.*, 1 en 18.

¹⁶² NEUHAUS, P.H. en KROPHOLLER, J., «Rechtsvereinheitlichung – Rechtsverbesserung?», *RabelsZ.*, 1981, 83 en 90.

¹⁶³ KÖTZ, H., «Rechtsvereinheitlichung: Nutzen, Kosten, Methoden, Ziele», *o.c.*, 11-12.

RECHTSPRAAK

ARBITRAGEHOF

2 MAART 1995

Voorzitter: de h. Melchior

Rapporteurs: de hh. Martens en De Baets

Advocaten: mrs. Detry en Lombaert loco Gillet

Gemeenschap en gewest – Bevoegdheid staat en gemeenschappen – Prijs- en inkomensbeleid – Bezoldiging onderwijspersoneel

De bevoegdheid van de gemeenschappen voor het onderwijs belet de federale Staat niet matigingsmaatregelen te nemen, zelfs al beperken ze de bezoldigingen van het onderwijspersoneel, wanneer de federale overheid in de uitoefening van haar bevoegdheid heeft kunnen oordelen dat het onontbeerlijk was voor het verwezenlijken van een coherent prijs- en inkomensbeleid dat die matigingsmaatregelen van algemene aard zouden zijn.

Arrest nr. 21/95

...

III. Onderwerp van de aangevochten bepaling

Artikel 90 van de wet van 30 maart 1994 houdende sociale bepalingen, bepaalt:

«Het koninklijk besluit van 24 december 1993 ter uitvoering van de wet van 6 januari 1989 tot vrijwaring van 's lands concurrentievermogen, wordt bekrachtigd met uitwerking op de datum van zijn inwerkingtreding.»

IV. In rechte

B.1. Artikel 8 van de wet van 6 januari 1989 tot vrijwaring van 's lands concurrentievermogen staat de federale Regering toe, op grond van een jaarlijks verslag en advies van de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven, de sociale gesprekspartners uit te nodigen hetzij zelf bij wege van een collectieve arbeidsovereenkomst maatregelen vast te stellen, hetzij aan de federale Regering binnen een termijn van een maand maatregelen te suggereren om het concurrentievermogen van de Belgische ondernemingen te vrijwaren of te herstellen.

Is de federale Regering, na het verstrijken van die termijn, van oordeel dat het concurrentievermogen bedreigd blijft, dan kan zij aan de wetgevende Kamers een gemotiveerde verklaring in die zin voorleggen.

Indien de Kamers bij een stemming hebben vastgesteld dat het concurrentievermogen wordt bedreigd, beschikt de Koning over een termijn van twee maanden om, bij een in Ministerraad overlegd besluit, maatregelen te nemen als bedoeld in artikel 10 van de wet die Hij voor het vrijwaren of het herstellen van het concurrentievermogen nodig acht (artikel 8, § 5).

B.2. De eerste van de in artikel 10 voorgeschreven maatregelen is:

«1° het beperken van het in aanmerking nemen van de factoren die de nominale inkomensgroei van de loontrekken-bepalen, gepaard gaande met een gelijkwaardige matiging van de inkomens van de vrije beroepen en de zelfstandigen, de sociale uitkeringen, de huurprijzen, de dividenden, de tantièmes en de inkomens uit alle andere beroepsactiviteiten.»

B.3. Na de gewone procedure voor de evaluatie van het concurrentievermogen, zoals omschreven *sub* B.1, in acht te hebben genomen, heeft de Koning het koninklijk besluit van 24 december 1993 ter uitvoering van de wet van 6 januari 1989 tot vrijwaring van 's lands concurrentievermogen genomen. In dat besluit zijn maatregelen genomen tot matiging van de lonen en wedden. Volgens artikel 1, § 1, is het besluit van toepassing op de werknemers en werkgevers gebonden door een arbeidsovereenkomst. Artikel 1, § 2, breidt de toepassingsfeer ervan uit tot «de in vast verband benoemde, stagedoende, contractuele en hulppersonneelsleden», van onder meer «de administraties en andere diensten van de Gemeenschappen en de Gewesten» (3°) en «de door de Gemeenschappen of de Federale overheid gesubsidieerde officiële en vrije onderwijsinrichtingen (...)» (6°). De verzoeker heeft dat besluit voor de Raad van State aangevochten.

B.4. Artikel 11, § 1, van de wet van 6 januari 1989 bepaalt dat de besluiten, onder meer genomen met toepassing van artikel 8, § 5, ophouden uitwerking te hebben op het einde van de zevende maand volgend op die waarin de stemming,

bedoeld in dat artikel, heeft plaatsgehad, tenzij zij vóór die dag bij wet zijn bekrachtigd.

De aangevochten wet bekrachtigt het koninklijk besluit van 24 december 1993.

B.5. De verzoeker heeft slechts belang bij haar beroep in zoverre de aangevochten bepaling de situatie van de leerkrachten aantast. Het Hof onderzoekt de bestreden bepaling enkel in zoverre zij artikel 1, § 2, van het koninklijk besluit van 24 december 1993 heeft bekrachtigd en slechts voor zover het van toepassing is op het onderwijspersoneel.

B.6. De wettigheid van het koninklijk besluit van 24 december 1993 veronderstelt dat de Koning de machtiging die Hem bij artikel 10, § 1, van de wet van 6 januari 1989 is gegeven, niet heeft overschreden. Nu bij het Hof een beroep aanhangig is gemaakt waarin wordt beweerd dat de federale wetgever een bevoegdheid zou hebben uitgeoefend die aan de decreetgever toekomt, dient het Hof niet te onderzoeken of de aangevochten wet een door bevoegdheidsoverschrijding aangetast besluit heeft bekrachtigd: de vraag of de voormelde wet van 6 januari 1989 de Koning toestaat maatregelen te nemen die op de ambtenaren van de openbare diensten van toepassing zijn, vormt de kern van het aan de Raad van State voorgelegde geschil maar heeft niets uit te staan met dit beroep. Door het koninklijk besluit van 24 december 1993 te bekrachtigen, heeft de federale wetgever zelf de maatregelen van inkomstenmatiging toepasselijk gemaakt op de openbare diensten, dus ook op het personeel van het gemeenschapsonderwijs. Het Hof dient enkel te onderzoeken of de bekrachtigingswet handelt over een aangelegenheid die onder de bevoegdheid van de federale overheid valt.

B.7. Volgens artikel 6, § 1, VI, vijfde lid, 3°, van de bijzondere wet van 8 augustus 1980 tot hervorming der instellingen, gewijzigd bij de bijzondere wet van 8 augustus 1988, is enkel de federale overheid bevoegd voor het prijs- en inkomensbeleid. Door maatregelen te bekrachtigen die erin bestaan, enerzijds, de koppeling van de lonen aan het indexcijfer van de consumptieprijzen te regelen (artikelen 2 en 3 van het koninklijk besluit van 24 december 1993), en anderzijds, de lonen te matigen (artikelen 4 tot 6 van hetzelfde koninklijk besluit), heeft de federale wetgever de bevoegdheid uitgeoefend die hem bij de voormelde bepaling van artikel 6 van de bijzondere wet van 8 augustus 1980 is toegewezen. Uit het begrip «inkomens» de lonen uitsluiten die worden uitbetaald aan het personeel werkzaam in onderwijsinrichtingen die georganiseerd of gesubsidieerd zijn door een gemeenschap zou erop neerkomen dat aan die bepaling een beperking wordt toegevoegd die er geenszins in voorkomt. Bovendien zou zulks inhouden dat in het prijs- en inkomensbeleid risico's van ongelijkheid en incoherentie worden ingevoerd die de bijzondere wetgever precies heeft willen vermijden door de aangelegenheid aan de federale overheid toe te vertrouwen.

B.8. De federale wetgever zou evenwel, door middel van zijn bevoegdheid inzake het prijs- en inkomensbeleid, de bevoegdheid van de gemeenschappen om het geldelijk statuut van de leerkrachten te regelen, niet mogen miskennen. Bij artikel 127, § 1, 2°, van de Grondwet is de aangelegenheid van het onderwijs immers aan de Gemeenschapsraden toegewezen, met uitzondering van de bepaling van het begin en het einde van de leerplicht, de minimale voorwaarden voor het uitreiken van de diploma's, en de pensioenregeling.

B.9. Die bevoegdheid van de gemeenschappen mag de federale Staat niet beletten matigingsmaatregelen te nemen, zelfs al beperken zij de bezoldigingen van het onderwijspersoneel, wanneer die overheid in de uitoefening van haar bevoegdheid heeft kunnen oordelen dat het onontbeerlijk was voor het verwezenlijken van een coherent prijs- en inkomensbeleid dat die maatregelen van algemene aard zouden zijn.

B.10. Het middel dat is afgeleid uit de schending van de bevoegdheidsregels kan niet worden aanvaard.

HOF VAN CASSATIE

1e KAMER – 16 MAART 1995

Voorzitter: de h. Sace

Rapporteur: de h. Rappe

Openbaar ministerie: de h. Janssens de Bisthoven

Advocaten: mrs. Kirkpatrick en Gérard

Alimentatie – 1. Verplichting – Bloedverwanten vóór aanverwanten – 2. Geen hoofdelijkheid

1. De uit de artt. 205 en 206 B.W. volgende onderhoudsplichten berusten op het bestaan van min of meer nauwe familiebanden, zodat, in het geval dat er onder de mogelijke schuldenaars verschillende gegoed zijn, de bloedverwanten gehouden zijn vóór de aanverwanten.

2. In het geval dat er verschillende gegoede schuldenaars in dezelfde graad zijn, kan de schuldeiser van ieder van hen slechts zijn eigen deel vorderen, met inaanmerkingneming van het levensonderhoud dat de overige wettelijke schuldenaars, ongeacht of ze al dan niet in het geding zijn, in staat zijn te betalen. Luidens art. 208 B.W. kan levensonderhoud immers slechts worden toegestaan naar verhouding van de behoeften van de gene die het vordert en van het vermogen van de gene die het verschuldigd is.

G. t/ G. en G.

Gelet op het bestreden vonnis, op 1 maart 1994 in hoger beroep gewezen door de Rechtbank van Eerste Aanleg te Luik;

Over het tweede middel: schending van de artikelen 205, 206 en 208 van het Burgerlijk Wetboek,

Overwegende dat artikel 205 van het Burgerlijk Wetboek bepaalt dat de kinderen levensonderhoud verschuldigd zijn aan hun ouders en hun andere bloedverwanten in de opgaande lijn die behoeftig zijn; luidens artikel 206 van voormeld wetboek schoonzonen en schoondochters eveneens en in dezelfde omstandigheden levensonderhoud verschuldigd zijn aan hun schoonouders;

Overwegende dat de uit die bepalingen volgende onderhoudsplicht berust op het bestaan van min of meer nauwe familiebanden, zodat in het geval dat er onder de mogelijke schuldenaars waarvan sprake is in de bovenvermelde artikelen verschillende gegoed zijn, de bloedverwanten gehouden zijn vóór de aanverwanten;

Overwegende dat eiseres in haar appelconclusie betoogde dat de door de schoonzoon van de uitkeringsgerechtigde aan laatstgenoemde uitgekeerde bedragen in aanmerking moes-

ten worden genomen, op grond dat hij krachtens artikel 206 van het Burgerlijk Wetboek levensonderhoud verschuldigd was aan zijn schoonmoeder;

Dat de bekritiseerde beslissing, waarbij de stelling van eiseres wordt verworpen, vaststelt dat de inkomsten van eiseres en verweerster, dochters van de onderhoudsgerechtigde, toereikend waren om in de behoeften van hun moeder te voorzien; dat ze derhalve naar recht verantwoord is;

Dat het middel faalt naar recht;

...

Over het vierde middel: schending van de artikelen 205 en 208 van het Burgerlijk Wetboek,

...

Overwegende dat artikel 208 van het Burgerlijk Wetboek bepaalt dat levensonderhoud slechts wordt toegestaan naar verhouding van de behoeften van hem die het vordert en van het vermogen van hem die het verschuldigd is;

Dat, bijgevolg, in het geval dat er verschillende gegoede schuldenaars in dezelfde graad zijn, de schuldeiser van ieder van hen slechts zijn eigen deel kan vorderen, met inaanmerkingneming van het levensonderhoud dat de overige wettelijke schuldenaars, ongeacht of ze al dan niet in het geding zijn, in staat zijn te betalen;

Dat het bestreden vonnis, nu het eiseres in solidum met verweerster veroordeelt om aan verweerder qualitate qua het maandelijks bedrag van 25.000 frank te betalen met ingang van 25 mei 1992, de in het middel aangegeven wetsbepalingen schendt;

Dat het middel gegrond is;

...

NOOT – Pluraliteit van gemeenrechtelijke onderhoudsverplichtingen: het Hof van Cassatie opteert voor hiërarchie

1. De feiten die aan de basis liggen van het hier geannoteerde arrest kunnen als volgt worden samengevat. Een gepensioneerde dame vordert van haar beide dochters een onderhoudsuitkering op basis van art. 205 B.W. Een van de kinderen betwist die vordering. Zij meent immers dat haar moeder niet behoeftig is. Bovendien beweert zij dat, indien de moeder werkelijk een uitkering tot levensonderhoud nodig heeft, deze *in casu* wettelijk werd betaald door haar zwager (d.i. de echtgenoot van haar zuster), wiens onderhoudsplicht trouwens blijft bestaan.

2. In zijn arrest neemt het Hof van Cassatie allereerst een duidelijk standpunt in m.b.t. de vraag of er al dan niet een hiërarchie bestaat tussen onderhoudsplichtigen naar gemeen recht, dan wel of alle op basis van de artt. 205 e.v. B.W. potentieel onderhoudsplichtigen cumulatief door de onderhoudsschuldeiser kunnen worden aangesproken.

3. Een eerste strekking binnen rechtspraak en rechtsleer gaat ervan uit dat alle schuldenaars naar gemeen recht concurrentieel aan te spreken zijn en dat er geen sprake is van enige hiërarchie (zie o.m. Luik, 8 juli 1948, *R.C.J.B.*, 1950, 171 noot Dabin, J.; Rb. Antwerpen, 13 juni 1953, *R.W.*, 1954-55, 1678; Rb. Kortrijk, 7 maart 1957, *Pas.*, 1958, III, 90; Beltjens, G., *Encyclopédie du droit civil belge*, I, Brussel/Parijs, Bruylant-Christophe & Cie, 1905, 207, 237, nr. 12; Delva, W. en Baert, G., «Overzicht van rechtspraak (1960-63), Personen- en familierecht», *T.P.R.*, 1964, 465, nr. 132; Laurent, F., *Principes de droit civil*, III, Brussel/Parijs, Bruylant Christophe & Cie, 1878, 90, nr. 65).

Het aanvaarden van de hiërarchische stelling is volgens deze auteurs allereerst vanuit praktisch oogpunt te verwerpen. Op de onderhoudsschuldeiser zou in dat geval een te zware bewijslast komen te liggen doordat hij dient aan te tonen dat hij de naaste (vermogende) verwant aansprak (Baeteman, G., *o.c.*, 1992, 285, nr. 484; Dabin, J., *l.c.*, 184; Gerlo, J., *o.c.*, 1994, 60, nr. 79).

Bovendien wordt dit standpunt gemotiveerd vanuit het ontbreken van enige wettelijke bepaling omtrent het bestaan van een rangregeling. Indien de wetgever geen hiërarchie heeft ingesteld moet, alsnog deze auteurs, er ook geen worden gecreëerd (Laurent, F., *o.c.*, 1878, 89, nr. 64).

Verder wordt deze stelling gebaseerd op een letterlijke interpretatie van art. 206 B.W. Hierin wordt uitdrukkelijk bepaald dat schoonouders en schoonkinderen «eveneens» gehouden zijn levensonderhoud te verstrekken. Uit deze bewoordingen wordt afgeleid dat er geen enkele rangorde bestaat binnen de gemeenrechtelijke onderhoudsverplichtingen. In Les Nouvelles wordt terecht de vraag gesteld of er op deze wijze geen te technische interpretatie wordt gegeven aan de aangehaalde bewoordingen (Les Nouvelles, *Le mariage*, 475, nr. 694).

4. Het Hof van Cassatie sluit zich echter aan bij de andere opvatting die het bestaan van een hiërarchie aanvaardt (zie o.a. Brussel, 4 januari 1956, *Pas.*, II, 127; Rb. Brussel, 6 april 1962, *Pas.*, 1962, III, 75; Rb. Luik, 6 februari 1984, *Jur. Liège*, 1984, 391; Vred. Kontich, 23 januari 1968, *R.W.*, 1967-68, 1290; Vred. Messancy, 5 april 1978, *Jur. Liège*, 1979, 199; De Page, H. en Masson, J.-P., *Traité élémentaire de droit civil belge, Tome II, Les personnes, I*, Brussel, Bruylant, 1990, 492, nr. 471, en 495, nr. 473; Pauwels, J., *Beginselen van personen- en familierecht, III*, Leuven, Acco, 1986, 263, nr. 20.41; Roodhooft, J., «De rangorde bij pluraliteit van onderhoudsplichtigen» (noot onder Cass., 7 april 1995), *E.J.*, 1995, 88, nr. 5; *R.P.D.B.*, compl. III, V «Aliments», 84, nr. 81; Senaev, P., *Compendium van het Personen- en Familierecht, III*, Leuven, Acco 1994-95, 216-217, nrs. 2037-2038).

Door de verdedigers van deze stelling wordt er op de eerste plaats op gewezen dat het aanvaarden van een hiërarchie volledig in overeenstemming is met de traditie (zie Dekkers, R., *Handboek van Burgerlijk Recht*, Brussel, Bruylant/Standaard, 1972, 124, nr. 177; De Page, H. en Masson, J.-P., *o.c.*, 1990, 495, nr. 473; Gerlo, J., «Onderhoudsgelden» in *Recht en praktijk*, Antwerpen, Kluwer, 1994, 59, nr. 78). Daarnaast wordt het argument gehanteerd dat de onderhoudsverplichting steunt op de familiebinding, m.a.w. op de vermoede genegenheid tussen verwanten en aanverwanten (Vred. Kontich, 23 januari 1968, aangeh.; Dabin, J., noot onder Cass., 13 februari 1947 en Luik, 8 juli 1948, *R.C.J.B.*, 1950, 181; Gerlo, J., *o.c.*, 1994, 59, nr. 78; Senaev, P., *o.c.*, 1994-95, 216, nr. 2037). Het is trouwens deze overweging die het Hof van Cassatie aanwendt om tot zijn beslissing te komen. Een laatste element dat pleit voor het aannemen van de hiërarchische stelling is dat deze een grotere rechtszekerheid zou bieden (Gerlo, J., *o.c.*, 1994, 59, nr. 78).

5. Indien de hiërarchische stelling wordt aanvaard, rijst nog de vraag welke onderhoudsplichten precies het eerst komen. Uit het arrest van het Hof van Cassatie volgt dat de bloedband in elk geval prevaleert op de band van aanverwantschap. Uit de overwegingen onder het vierde middel volgt tevens dat de dichtere in graad de verdere voorgaat (in dezelfde zin: Baeteman, G., *Overzicht van het personen- en*

gezinsrecht, II, Antwerpen, Kluwer, 1992, 285, nr. 484; Kluyskens, A., *Beginselen van burgerlijk recht, VII, Personen- en Familierecht*, Antwerpen/Brussel, Standaard, 1950, 2e uitg., 318, nr. 348). Of er tussen van de ene kant ascendenten en van de andere kant descendenten een hiërarchie bestaat is betwist (zie daaromtrent Senaev, P., *o.c.*, 1994-95, 216-217, nr. 2038, die van mening is dat een dergelijke hiërarchie niet bestaat). Het Hof van Cassatie neemt in het geannoteerde arrest hieromtrent geen standpunt in.

6. Daarnaast gaat het Hof van Cassatie in op de vraag of, als er, na toepassing van het hiërarchische beginsel, nog vermogende onderhoudsplichtigen in dezelfde rang voorkomen, zij al dan niet hoofdelijk of *in solidum* gehouden zijn om de onderhoudsplicht te voldoen. Het Hof is hieromtrent duidelijk. Meer bepaald beslist het dat, ingeval er verschillende vermogende schuldenaars in dezelfde graad zijn, de schuldeiser van elk van hen slechts een deel kan vorderen, met inaanmerkingneming van het levensonderhoud dat de overige wettelijke schuldenaars in staat zijn te betalen. De bestreden beslissing die de kinderen *in solidum* veroordeelde het onderhoudsgeld aan de moeder te betalen, wordt door het Hof van Cassatie dan ook vernietigd.

Deze opvatting van het Hof wekt geen verwondering, en sluit aan bij het reeds vroeger in rechtspraak en rechtsleer verdedigde standpunt dat onderhoudsplichtigen in dezelfde rang niet hoofdelijk gehouden zijn de onderhoudsplicht te voldoen, en dat het evenmin gaat om een ondeelbare verbintenis van hun kant (Cass., 2 maart 1911, *Pas.*, 1911, I, 146; Cass., 19 maart 1964, *Pas.*, 1964, I, 776; Gent, 6 januari 1960, *Pas.*, 1961, II, 183; Rb. Antwerpen, 20 mei 1955, *R.W.*, 1955-56, 1344; Vred. Etterbeek, 20 februari 1978, *T. Vred.*, 1978, 169; De Page, H. en Masson, J.-P., *o.c.*, 1990, 498, nr. 473; Gerlo, J., *o.c.*, 1994, 61-64, nrs. 81 en 82; Senaev, P., *o.c.*, 1994-95, 217, nr. 2040; zie evenwel Luik, 18 januari 1833, *Pas.*, 1833, 17; Luik, 7 augustus 1841, *Pas.*, 1841, II, 263; Luik, 24 februari 1912, *Pas.*, 1912, II, 144; Vred. Elsenne, 10 december 1935, *T. Vred.*, 1936, 163). Er is sprake van een ondeelbare verbintenis als het voorwerp daarvan onmogelijk voor een deel kan worden gepresteerd of als de gedeeltelijke uitvoering van de prestatie misschien wel materieel mogelijk is, maar geen praktisch nut oplevert (Van Gerven, W. en Dirix, E., *Verbintenissenrecht, III*, Leuven, Acco, 1994-95, 4e uitg., 358). Concreet brengt de ondeelbaarheid van de verbintenis mee dat de schuldeiser de uitvoering van de hele prestatie kan eisen vanwege elke schuldenaar (voor zover alle schuldenaars in staat zijn te presteren) (Van Gerven, W. en Dirix, E., *o.c.*, 358).

Jan Roodhooft

Instituut voor Familierecht en Jeugdrecht K.U. Leuven.

HOF VAN CASSATIE

3e KAMER – 13 MAART 1995

Voorzitter: de h. Marchal

Rapporteur: de h. Boes

Openbaar ministerie: mevr. De Raeve

Advocaat: mr. Simont

Werkloosheid – Recht op uitkeringen – Controle – Werkloze – Aanmeldingsplicht – Vaste aanmeldingsdag – Vrijstelling – Eerstvolgende werkloosheidsdag – Begrip

Met de termen «eerstvolgende werkloosheidsdag waarop de controle georganiseerd wordt en waarvoor hij geen vrijstelling van controle geniet», in art. 74, derde lid, M.B. 4 juni 1964 (thans art. 46, derde lid, M.B. 26 november 1991), is niet de eerstvolgende vaste aanmeldingsdag bedoeld maar de eerstvolgende werkloosheidsdag waarvoor de werkloze geen vrijstelling van controle meer geniet, met uitsluiting van de zaterdag, zondag of wettelijke feestdag.

R.V.A. t/ M.

Gelet op het bestreden arrest, op 24 juni 1994 door het Arbeidshof te Brussel gewezen;

...
Overwegende dat, krachtens artikel 74, derde lid, van het ministerieel besluit van 4 juni 1964, de werkloze die zich niet heeft aangemeld op een in dit artikel bedoelde vaste aanmeldingsdag, zelfs ten gevolge van een vrijstelling toegekend op grond van artikel 76, zich in beginsel moet aanmelden op de eerstvolgende werkloosheidsdag waarop de controle georganiseerd wordt en waarvoor hij geen vrijstelling van controle geniet;

Overwegende dat, krachtens artikel 68, § 1, eerste lid, van hetzelfde ministerieel besluit, de gemeentelijke controle op alle dagen van de week wordt ingericht, uitgezonderd op zaterdagen, zondagen en wettelijke feestdagen; dat, krachtens artikel 68, § 1, derde lid, het gemeentebestuur het aantal controlebureaus dat toegankelijk is op dagen die niet overeenstemmen met de vaste aanmeldingsdagen, kan beperken; dat uit de samenhang van deze bepalingen volgt dat de bedoelde gemeentelijke controle ook op de voormelde andere dagen dan de vaste aanmeldingsdagen is georganiseerd;

Dat derhalve met de termen «eerstvolgende werkloosheidsdag waarop de controle georganiseerd wordt en waarvoor hij geen vrijstelling van controle geniet» in voormeld artikel 74, derde lid, niet de eerstvolgende vaste aanmeldingsdag is bedoeld maar de eerstvolgende werkloosheidsdag waarvoor de werkloze geen vrijstelling van controle meer geniet, met uitsluiting van de zaterdag, zondag of wettelijke feestdag;

Overwegende dat de appelrechters, door anders te oordelen en op grond hiervan te beslissen dat de inschrijving van verweerder als werkzoekende op grond van de artikelen 28 en 29 van het ministerieel besluit van 4 juni 1964 niet geschrapt kon worden vanaf 7 januari 1992 tot 1 april 1992, de in de onderdelen aangewezen wetsbepalingen schenden;

...

Beslag en executie – Beslagrechter – Bevoegdheid – Bewarend beslag – Incidentele geschillen – Beslag op bankrekening ten name van een derde – Simulatie

Nu alleen de beslagrechter bevoegd is om de geschillen te beslechten betreffende beslagen, dient die rechter ook kennis te nemen van de incidentele geschillen die daarover kunnen rijzen, zij het dat het hierbij enkel gaat om een voorlopig en beperkt onderzoek dat de bodemrechter niet bindt. Aldus is de beslagrechter bevoegd om te beslissen dat wegens simulatie bewarend beslag gelegd kan worden op een bankrekening geopend op naam van een derde, wanneer de werkelijke houder van de rekening de schuldenaar van de beslaglegger is.

Faillissement X t/ El A. e.a.

Over het middel: schending van de artikelen 569, 5°, 602, 1°, 1068, 1395, 1413, 1415, 1445, 1447 en 1489 van het Gerechtelijk Wetboek,

doordat het arrest de beschikking van 11 oktober 1988 intrekt in zoverre de toestemming om ten laste van de eerste verweerder bewarend beslag onder derden te leggen betrekking heeft op de rekeningen (...) die bij de Banco central zijn geopend, eiser opdraagt het beslag op te heffen in zoverre het betrekking heeft op een goed dat eigendom is van de tweede verweerder of van de derde verweerder, en bij gebreke daarvan, van rechtswege de opheffing van het beslag in die mate beveelt, op grond: «dat zelfs als die schuld van de eerste (verweerder) een schuld van de twee laatste (verweerders) was, die partijen onafhankelijke rechtspersonen naar buitenlands recht zijn; dat de beslagrechter binnen het bestek van dit geschil niet bevoegd was om uitspraak te doen over simulatie of bedrog waardoor laatstgenoemde partijen niet zouden bestaan of nietig zouden zijn, en bijgevolg evenmin bevoegd was om te oordelen dat zij niet de werkelijke eigenaars waren van de in beslag genomen rekeningen die, en dat wordt niet betwist, in hun naam waren geopend; dat het beslag, nu het alleen gelegd kan worden op de goederen van de eerste (verweerder), de enige partij ten laste waarvan toestemming voor het beslag was gegeven, nietig is in zoverre op goederen die eigendom zijn van de twee laatste (verweerders) beslag is gelegd»;

...
Overwegende dat het arrest vaststelt dat alleen ten laste van de eerste verweerder toestemming tot het leggen van beslag is gegeven, dat de rekeningen (...) werden geopend op naam van de tweede verweerder en de derde verweerder, rechtspersonen naar vreemd recht, en onafhankelijk van de eerste verweerder, en dat eiser, die daartoe de mogelijkheid had, niet de toestemming heeft gevraagd om beslag te leggen ten laste van die tweede en derde verweerder; dat het oordeelt dat het beslag alleen maar kan worden gelegd op de goederen van de partij waartegen het is gevraagd en toegeestaan;

Overwegende dat naar luid van artikel 1395 van het Gerechtelijk Wetboek alle vorderingen betreffende bewarend beslagen en middelen tot tenuitvoerlegging voor de beslagrechter worden gebracht; dat ingevolge artikel 1489 van hetzelfde wetboek, alleen de beslagrechter bevoegd is om de geschillen over de regelmatigheid van de rechtspleging in bewarend beslag te beslechten;

HOF VAN CASSATIE

1e KAMER – 11 MEI 1995

Voorzitter: de h. Sace

Rapporteur: de h. Verheyden

Openbaar ministerie: de h. Janssens de Bisthoven

Advocaten: mrs. Geinger en Kirkpatrick

Dat uit die bepalingen volgt dat de bevoegdheid van de beslagrechter om de geschillen betreffende bewarende beslagen te beslechten dermate omvangrijk is dat elke uitzondering daarop uitdrukkelijk bepaald en strikt begrepen moet worden; dat artikel 1489, tweede lid, aldus de bevoegdheid van de rechter beperkt door hem te verbieden om bij beschikking over het hem voorgelegde geschil ten gronde te beslissen; dat die rechter evenwel, nu hij kennis dient te nemen van de incidentele geschillen van beslagprocedure, die moeten worden beslecht om uitspraak te kunnen doen over de bij hem aanhangig gemaakte vordering, de door de partijen aangevoerde rechten noodzakelijk aan een voorlopig en beperkt onderzoek moet onderwerpen, en bijgevolg, op summier wijze kennis dient te nemen van het bodemgeschil, zonder evenwel de bodemrechter te binden;

Dat, bijgevolg, hoewel het beslag, in de regel, alleen ten laste van de schuldenaar en niet van derden kan worden gelegd, zulks bij simulatie niet het geval is; dat daaruit volgt dat de schuldeiser, wanneer hij aantoonst, zoals te dezen, dat de werkelijke houder van de ten name van een andere rechtspersoon geopende rekening, zijn schuldenaar is, bewarend beslag kan leggen op die rekening ten laste van zijn schuldenaar; dat het in dat geval aan de beslagrechter staat om, binnen de door het gemene recht vastgelegde grenzen, na te gaan of de voorwaarden betreffende de toestemming tot of de handhaving van een bewarend beslag onder derden vervuld zijn;

Overwegende dat het hof van beroep, bijgevolg, door te oordelen dat de beslagrechter niet bevoegd was om kennis te nemen van een tussengeschil in de procedure, dat hem regelmatig was overgelegd, en door te weigeren om, binnen de perken van zijn bevoegdheid en zonder de bodemrechter te binden, dat litigieuze geschil te beslechten, zijn beslissing niet naar recht verantwoordt;

...

NOOT-A.P.R., tw. *Beslag*, 20, nr. 28; G. DE LEVAL, *Traité Des Saisies*, 271, nr. 137.

HOF VAN CASSATIE

3e KAMER – 26 JUNI 1995

Voorzitter: de h. Marchal

Rapporteur: de h. Boes

Openbaar ministerie: mevr. De Raeve

Advocaat: mr. Bützler

Geneeskundige verzorging en uitkeringen – Arbeidsongeschiktheid – Uitkering – Verjaring – Ingang – Ten onrechte verleende prestaties – Beëindiging van arbeidsovereenkomst – Aanspraak op vergoeding – Geschil – Procedure – Inlichting van verzekeringsinstelling – Recht op prestaties – Gevolg

Krachtens het bepaalde in de artt. 57, § 1, 3°, Z.I.V.-Wet (art. 103, § 1, 3°, G.V.U.-wet) en 240bis K.B. 4 november 1963 heeft de gerechtigde aanspraak op arbeidsongeschiktheidsuitkering voor de periode waarvoor hij aanspraak kan maken op de vergoeding verschuldigd wegens de beëindiging van zijn arbeids-

overeenkomst, indien hij zijn verzekeringsinstelling inlicht over elke procedure die hij instelt ter verkrijging van dat voordeel.

Uit de onderlinge samenhang van die bepalingen volgt dat pas uit het verloop van die procedure kan blijken of de verzekeringsinstelling de prestaties ten onrechte heeft betaald. De rechter die in zulk een geval oordeelt dat de verjaring van de vordering van de verzekeringsinstelling tot terugbetaling van de ten onrechte verleende prestaties loopt vanaf het einde van de maand waarin zij zijn uitbetaald, verantwoordt zijn beslissing niet naar recht t.a.v. het bepaalde in art. 106, § 1, eerste lid, 5°, Z.I.V.-Wet (art. 174, eerste lid, 5°, G.V.U.-Wet).

N.B.L.M.B. t/ G.

Gelet op het bestreden arrest, op 22 november 1994 door het Arbeidshof te Antwerpen, afdeling Hasselt, gewezen;

Over het middel: gesteld als volgt: schending van de artikelen 57, § 1, eerste lid, 3°, en § 2, eerste lid (als vervangen bij wet van 27 juni 1969), 97 (...) en 106, § 1, 5°, van de wet van 9 augustus 1963 tot instelling en organisatie van een regeling voor verplichte verzekering voor geneeskundige verzorging en uitkeringen, en van artikel 240bis van het koninklijk besluit van 4 november 1963 tot uitvoering van de wet van 9 augustus 1963, voornoemd (...)

doordat het arbeidshof in de bestreden beslissing, na te hebben vastgesteld dat het geschil tussen partijen betrekking had op de terugvordering van de waarde van, volgens eiser, ten onrechte ten laste van de uitkeringsverzekering verleende prestaties voor de periode van 1 september tot 30 november 1985, ten belope van 63.872 frank, wegens het toekennen aan verweerder van een contractbreukvergoeding bij arrest van 5 december 1989 van het Arbeidshof te Antwerpen, afdeling Hasselt, oordeelt dat «de vordering tot terugvordering van (eiser) gelet op het bepaalde in artikel 106, § 1, 5°, van de wet van 9 augustus 1963 tot instelling en organisatie van een regeling voor verplichte verzekering voor geneeskundige verzorging en uitkeringen, dus verjaard (was) toen zij voor de Arbeidsrechtbank te Tongeren werd ingesteld met een verzoekschrift dat op 29 november 1990 ter griffie werd neergelegd», (...)

Overwegende dat de verjaring, bepaald in artikel 106, § 1, eerste lid, 5°, van de ZIV-wet van 9 augustus 1963, slechts loopt wanneer de verzekeringsinstelling recht heeft op teruggave van de waarde van de ten laste van de uitkeringsverzekering ten onrechte verleende prestaties;

Overwegende dat, krachtens artikel 57, § 1, 3°, van voormelde wet, de werknemer geen aanspraak heeft op uitkeringen voor de periode waarvoor hij aanspraak kan maken op de vergoeding verschuldigd wegens beëindiging van de arbeidsovereenkomst;

Dat hij evenwel, overeenkomstig § 2, eerste lid, van die bepaling, in afwijking van het bepaalde in § 1 en krachtens artikel 240bis van het koninklijk besluit van 4 november 1963, aanspraak kan maken op de uitkering wegens arbeidsongeschiktheid, op voorwaarde dat hij zijn verzekeringsinstelling inlicht, inzonderheid over elke ingestelde procedure ter verkrijging van een voordeel;

Dat uit de samenhang van die bepalingen volgt dat de daarin bedoelde uitkeringen rechtmatig aan de werknemer worden uitbetaald wanneer aan het gestelde in het genoemde artikel 240bis is voldaan, en dat pas uit het verloop van de ingestelde procedure kan blijken of de verzekeringsinstel-

ling al dan niet een recht heeft op terugbetaling van prestaties;

Overwegende dat het arrest releveert dat eiser niet aanvoert dat verweester de voorwaarde gesteld in artikel 240bis van het koninklijk besluit van 4 november 1963, niet vervulde; dat het arrest aldus niet uitsluit dat de prestaties waarvan de waarde wordt teruggevorderd, bij hun uitbetaling rechtmatig waren verleend;

Dat het arrest niettemin oordeelt dat de verjaring van eisers vordering loopt vanaf het einde van de maand waarin de prestaties zijn uitbetaald;

Dat die beslissing niet naar recht is verantwoord;

...

HOF VAN BEROEP TE GENT

16e KAMER – 28 APRIL 1995

Voorzitter: de h. Meyer

Advocaten: mrs. Dewever en Verfaillie

Handels- en ambachtsregister – Niet-inschrijving – Middelen van niet-ontvankelijkheid – Voor te dragen vóór ieder verweer – Begrip

Wanneer de verweerder voor de eerste rechter in zijn eerste conclusie op grond van de niet-inschrijving van de eiser in het handelsregister voor een handelswerkzaamheid waarop de vordering steunde, een middel van niet-ontvankelijkheid heeft opgeworpen tegelijkertijd met een exceptie van rechterlijk gewijsde, beroept de oorspronkelijke eiser zich in hoger beroep tevergeefs op de dekking van art. 42 in fine Handelsregisterwet met de bewering dat de eerste rechter de niet-ontvankelijkheid heeft uitgesproken op grond van het rechterlijk gewijsde. Niet de beslissing van de eerste rechter is doorslaggevend, wel het voordragen van het middel vóór ieder verweer overeenkomstig art. 868 Ger.W.

Daaraan doet ook geen afbreuk de omstandigheid dat de niet-ingeschreven koopman aan zijn verplichtingen als zelfstandige voldoet door het storten van bijdragen en tegenover het bestuur van de B.T.W. in orde is.

L. t/ B.V.B.A. R.

De Rechtbank van Eerste Aanleg te Oudenaarde verklaart op 21 mei 1991 de vordering van appellant ontoelaatbaar op grond van de overweging dat de Arbeidsrechtbank te Oudenaarde bij vonnis van 23 december 1985 een identieke vordering ongegrond heeft verklaard zodat artikel 23 Ger.W. toepassing vindt. (...)

Met betrekking tot het vonnis van de Arbeidsrechtbank te Oudenaarde heeft de eerste rechter onjuist geoordeeld dat artikel 23 Ger.W. toepassing vindt. Voor de arbeidsrechtbank is appellant opgetreden in de hoedanigheid van handelsvertegenwoordiger-bediende. Aangezien de rechtbank van oordeel was dat appellant een autonome handelsagent was en niet verbonden was door een arbeidsovereenkomst voor handelsvertegenwoordiger met geïntimeerde werd zijn vordering ongegrond geacht. Het is om die reden dat appellant in hoedanigheid van autonome handelsagent een nieuwe vordering instelde voor de eerste rechter, d.w.z. in een an-

dere hoedanigheid. Geïntimeerde werd gedagvaard in haar hoedanigheid van werkgever, appellant trad op in de hoedanigheid van werknemer.

Geïntimeerde werpt op dat appellant verzuimt het nummer van zijn inschrijving in het handelsregister te vermelden, hoewel dit op straffe van nietigheid is voorgeschreven door artikel 43 Ger.W. Op die grond acht zij de vordering onontvankelijk.

Luidens artikel 41 van het K.B. van 20 juli 1964 tot coördinering van de wetten op het handelsregister moet de rechter de eis van ambtswege niet-ontvankelijk verklaren wanneer het nummer van de inschrijving in het exploot van dagvaarding ontbreekt, behoudens verantwoording van de inschrijving op die datum.

Geïntimeerde bewijst dat appellant in het handelsregister Kortrijk werd ingeschreven op 21 juni 1967 als ondernemer voor schilderwerken. Hij staakte deze activiteit op 19 oktober 1970 en liet de inschrijving doorhalen op 17 januari 1972.

Appellant was bijgevolg niet ingeschreven voor de handelswerkzaamheden van autonome handelsagent waarop hij zijn vordering grondt.

Hij verwijst naar artikel 42 van het aangehaald K.B., dat in fine bepaalt dat de niet-ontvankelijkheid gedekt is indien zij niet vóór iedere andere exceptie of verweermiddel wordt voorgesteld. Hij is van oordeel dat dit te dezen het geval is «aangezien het vonnis a quo slechts de onontvankelijkheid uitspreekt op grond van het rechterlijk gewijsde en niet op grond van het niet vermelden van de inschrijving in het handelsregister».

Geïntimeerde heeft het middel van onontvankelijkheid wegens de niet-inschrijving voor een handelswerkzaamheid bij het instellen van de vordering, waarop deze laatste nochtans steunt, wel degelijk in zijn eerste conclusie (van 29 mei 1986) opgeworpen tegelijkertijd met de exceptie van het gerechtelijk gewijsde.

Het is niet de beslissing die daarop volgt welke doorslaggevend is, wel het voordragen van de exceptie vóór ieder verweer overeenkomstig artikel 868 Ger.W.

De vordering is derhalve onontvankelijk. De omstandigheid dat appellant aan zijn verplichtingen als zelfstandige voldoet door het storten van bijdragen en tegenover de btw-administratie in orde is doet hieraan geen afbreuk.

HOF VAN BEROEP TE GENT

1e KAMER – 28 APRIL 1995

Voorzitter: de h. Mertens

Raadsheren: de hh. Brugmans en De Buck

Advocaten: mrs. Standaert en Ponet

Vervoer – Overeenkomst – C.M.R. – Vervoerder – Aansprakelijkheid – Ontheffing – Gebrekkigheid van de verpakking

Wanneer de gebrekkigheid van de verpakking niet duidelijk en uiterlijk zichtbaar was, kan de afzender niet aan de ontheffing van aansprakelijkheid van de vervoerder krachtens art. 17, lid 4, litt. b, ontkomen met het argument dat in de vrachtbrief geen voorbehoud betreffende de verpakking was gemaakt.

Zodra bewezen is dat, gelet op de omstandigheden van het geval, de schade een gevolg heeft kunnen zijn van de gebrekkige verpakking, wordt dit vermoed de oorzaak van de schade te zijn.

N.V. M. e.a. t/ Assurateur A. e.a.

1. Bij verzoekschrift neergelegd ter griffie van dit Hof op 10 augustus 1992 hebben appellanten tijdig hoger beroep ingesteld tegen het vonnis van 23 juni 1992, gewezen op tegenspraak door de Rechtbank van Koophandel te Brugge, tweede kamer.

2. Appellanten waren de vervoerders van 16 bundels galvaniseerde roofingpanelen (gewicht ongeveer 0,5 ton). De N.V. Metal P. was de afzender. De firma Roberts & Burling in Theale (Groot-Brittannië) was de geadresseerde. Het vervoer gebeurde onder dekking van de vrachtbrief CMR 102002 van 31 maart 1989, waarop geen enkel voorbehoud werd gemaakt. De trailer met oplegger, bestuurd door David John Casson, kwam op 6 april 1989 aan bij de geadresseerde. De bundels, die gelost zouden worden en die op een bepaalde manier verpakt waren, verloren hun steun door verwijdering van de zijdelingse stutten van de trailer, stuikten ineen tot de vorm van een parallellogram en kwamen terecht op de grond, waardoor de chauffeur werd verpletterd en gedood. Daardoor werden ook de panelen beschadigd. De schade is begroot op 279.595 fr.

3. De vordering, strekkende tot het verkrijgen van die som als schadevergoeding, werd door de eerste rechter nagenoeg volledig ingewilligd. Appellanten zijn veroordeeld om aan geïntimeerden en de vrijwillig tussenkomende partij te betalen de som van 279.595 fr. met de moratoire wettelijke interesten à vijf frank per honderd vanaf 6 april 1989 en de kosten.

4. Het Hof beoordeelt de zaak met inachtneming van de volgende stukken die door appellanten zijn overgelegd:

- een samenvattende nota van de coroner Charles Hoile, die met een onderzoek werd belast omdat het ongeval een dodelijk slachtoffer eiste;

- de voor de coroner afgelegde verklaringen van de getuigen Alan Warwick, Richard Taylor en Stuart John Hunter, die hoofdinspecteur is voor Fabrieken, Gezondheid en Veiligheid;

- het rapport van Brookes, Bell & C°;
- het survey report van Toplis Marine (expert van de eisers);

5. De beschadiging is gebeurd tijdens het lossen en vóór de aflevering zodat de vervoerder krachtens artikel 17, lid 1, van het C.M.R.-Verdrag aansprakelijk is.

Appellanten beroepen zich echter op de bijzondere ontheffingsgronden van artikel 17, lid 4, b (beschadiging als gevolg van gebrekkige verpakking) en 17, lid 4, c (beschadiging als gevolg van behandeling, lading, stuwing of lossing van de goederen door de afzender hetzij de geadresseerde).

6. De eerste rechter was van oordeel dat er van ontheffing van aansprakelijkheid op grond van art. 17, lid 4, c, geen sprake kon zijn als er m.b.t. de verpakking geen voorbehoud was gemaakt op de vrachtbrief. Zo eenvoudig is het niet.

Het feit dat de verpakking gebrekkig was wordt eigenlijk niet betwist. In dat verband worden de volgende citaten aangehaald:

- uit het verslag van Toplis Marine (p. 8): «Our examination of the goods indicates that while the bundles give the appearance of being securely packed they do not actually offer sufficient resistance to the normal rigours of transit»;

- uit de samenvattende nota van de coroner: «dan verloor het hele ding zijn stabiliteit en de sterkte van de verpakking werd nagenoeg onbestaande... Waarmee ik derhalve vandaag geconfronteerd werd is een inherent onstabiele methode van verpakking van bedekkingsplaten»;

- uit de verklaring van de heer Hunter: «Een dergelijk verborgen gevaar zou niet mogen bestaan. Deze lading was niet behoorlijk ingepakt... Een radicaal herdenken van de verpakkingsmodaliteiten is derhalve aan de orde»;

- uit het verslag van Brookes, Bell & C°: «Wij zijn van mening dat het ineensinken van de stouw kan worden toegeschreven aan de povere kwaliteit en de methode van verpakking van de zending roofing materiaal. Er waren verschillende gebreken zowel in de methode en design van de verpakking als in het gebruikte materiaal en in het niveau van vakmanschap.»

De eisende partijen menen dat ze aan de ontheffing van aansprakelijkheid van de vervoerder krachtens artikel 17, lid 4, b, kunnen ontkomen op grond van twee argumenten.

Het eerste argument betreft de afwezigheid van voorbehoud nopens de verpakking. Dat argument gaat te dezen niet op omdat het gebrek aan de verpakking niet duidelijk en uiterlijk zichtbaar was, hetgeen een vereiste is om onderworpen te zijn aan de verplichting van artikel 8 C.M.R.-Verdrag. In dat artikel is sprake van een onderzoek nopens de uiterlijke staat van de verpakking. Uit het Engelstalig citaat, hierboven aangehaald, blijkt afdoende dat de verpakking uiterlijk goed scheen te zijn.

Als tweede argument wordt gezegd dat de schade niet ontstaan is vanwege haar gebrekkige verpakking. De bewijslast daarvan rust op de eisende partijen. Zodra bewezen is dat, gelet op de omstandigheden van het geval, de schade gevolg is *kunnen* zijn van de gebrekkige verpakking wordt dit vermoed de oorzaak te zijn van de schade. Dat volgt uit artikel 18, lid 2, van het C.M.R.-Verdrag, dat zegt dat de rechthebbende kan bewijzen dat de schade geheel of gedeeltelijk niet door de gebrekkigheid van de verpakking veroorzaakt is.

De eisende partijen bewijzen niet dat de gebrekkige verpakking noch geheel noch gedeeltelijk de oorzaak is geweest van de schade. Het Hof is integendeel overtuigd dat het verborgen karakter van het gebrek de uitleg is voor alles wat verkeerd liep. De heer Hunter sprak immers in verband met de verpakking over een verborgen gevaar (p. 10 van de vertaling) en besloot: «Een radicaal herdenken van de verpakkingsmodaliteiten is derhalve aan de orde.» De oplossing moet inderdaad daar gezocht worden en niet in een betere of andere manier van lading, stuwing of lossing.

Op grond van het niet weerlegde vermoeden dat de schade alleszins werd (mede)veroorzaakt door de gebrekkige verpakking worden appellanten ontheven van aansprakelijkheid.

HOF VAN BEROEP TE GENT*19e KAMER – 21 SEPTEMBER 1995*

Voorzitter: de h. Vercruysse

Advocaten: mrs. D'Halluin en Demeyer

Handelspraktijken – Cholesterolarme boter – 1. Reclame voor voedingsmiddelen – 2. Misleidende reclame – Begrip

1. Art. 4, 5°, K.B. 17 april 1980 wordt niet overtreden als op de verpakking van boter de louter beschrijvende vermelding «cholesterolarm» voorkomt: het gaat om het cholesterolgehalte in het produkt zelf als zodanig zonder dat enig effect ervan op het metabolisme of de gezondheid aangeduid wordt.

2. Wanneer in reclame voor boter de aandacht gevestigd wordt op de vermindering van het gehalte aan voedingscholesterol die verkregen wordt via een beschermd procédé, kan dat niet worden aangemerkt als een misleidende boodschap.

V.Z.W. B. t/ N.V. C. e.a.

Bij verzoekschrift neergelegd ter griffie van het Hof op 19 april 1991 stelt de appellante tijdig en in regelmatige vorm hoger beroep in van het vonnis van de voorzitter van de rechtbank van koophandel te Kortrijk, rechtdoende zoals in kort geding, van 18 maart 1991.

Bij dagvaarding betekend op 5 november 1990 vorderde de appellante voor recht te horen zeggen dat de geïntimeerden een inbreuk hebben begaan op art. 20, 1°, en art. 54 van de wet van 14 juli 1971 betreffende de handelspraktijken en art. 4 van het K.B. van 17 april 1980 betreffende de reclame voor voedingsmiddelen, en hen verbod te horen opleggen op welke wijze ook in publiciteit en op voedingswaren of in de pers en andere media nog melding te maken van de termen «bijna zonder cholesterol» en «cholesterolarm» in verband met de verkoop van de onder het merk B. op de markt gebrachte boterprodukten en hen inzonderheid ook verbod te horen opleggen de voornoemde reclameteksten nog langer te verspreiden op welke wijze ook.

...

In zoverre de appellante haar vordering in verband wil brengen met een inbreuk op art. 4 van het K.B. van 17 april 1980 betreffende de reclame voor voedingsmiddelen, moet worden vastgesteld dat zij, blijkens haar conclusie, enkel de onder sub 1° en sub 5° van deze bepaling omschreven voorschriften als overtreden beschouwt. Nu de onjuistheid van de aangegeven verlaging van het gehalte aan voedingscholesterol niet wordt aangetoond is er van overtreding van art. 4, 1°, van voormeld K.B. geen sprake.

Dat melding wordt gemaakt van een effect van het voedingsmiddel op het metabolisme of op de gezondheid, terwijl het bewijs van die bewering niet geleverd kan worden, (overtreding van art. 4, 5°, van voormeld K.B.) blijkt evenmin. In dat verband moet worden vastgesteld dat het opschrift op de verpakking «cholesterolarm» louter beschrijvend is: het handelt over het cholesterolgehalte dat voorkomt in het voorgestelde produkt als zodanig (de voedingscholesterol) zonder dat er enig effect van wordt aangeduid op het metabolisme of de gezondheid. Waar in de door de geïntimeerden verspreide folders en persmededelingen wel gewezen wordt op een gunstige uitwerking van het verminderde gehalte van

de voedingscholesterol op het cholesterolgehalte van de gebruikers, moet worden vastgesteld dat door de appellante weliswaar wordt beweerd dat de uitwerking van die verlaging slechts marginaal is doch niet wordt beweerd dat elk effect ontbreekt.

Met de appellante moet worden aangenomen dat voor de toepassing van art. 20, 1°, van de wet van 14 juli 1971 (en vanaf 1 maart 1992 voor de toepassing van art. 23, 1°, van de wet van 14 juli 1991) een risico op misleiding volstaat (zonder dat een effectieve misleiding van het publiek wordt aangetoond) en dat het risico op misleiding evenzeer het gevolg kan zijn van het verzwijgen van bepaalde eigenschappen van een produkt of het relatief opschroeven van een eigenschap dan van het ten onrechte toeschrijven van een eigenschap.

Deze benadering staat evenwel niet toe te oordelen dat de publiciteit die hier aan de orde is indruist tegen die bepaling. Er mag immers niet uit het oog worden verloren dat het produkt waaromtrent publiciteit werd gemaakt zowel op de verpakking als in persberichten en de reclamefolders die hier ter beoordeling staan wordt aangeduid als «boter», wat een algemeen gekend produkt is dat zelfs voor wie niet vertrouwd is met de reglementaire omschrijving ervan allerminst de gedachte kan oproepen van een vetarm voedingsmiddel. Dat B. een boterprodukt is wordt ook in de publiciteit helemaal niet bementeld (plezier van boter – onvervangbare smaak van echte boter – lekkere boter ...).

Wanneer nu de aandacht wordt gevestigd op de vermindering van het gehalte aan voedingscholesterol die verkregen wordt via een beschermd procédé, kan dit niet worden beschouwd als een misleidende boodschap. De reductie van dit soort cholesterol blijkt reëel te zijn en het verschijnsel kan niet worden voorgesteld als een onbenullig gegeven. Het blijkt te gaan om een nieuwe eigenschap waarvan het in het licht stellen door de reclame als legitiem voorkomt, ook al gaat het niet om een kenmerk dat op zich niet volstaat om een beheersing van de bloedcholesterol van de consumenten te verzekeren.

Dat het produkt onder de benaming boter wordt voorgesteld zal op zich al volstaan om de doorsneeconsument te behoeden voor verkeerde opvattingen daaromtrent.

Dat de geïntimeerden onbesproken laten dat de overige verzadigde vetzuren die in boter voorkomen, aanleiding geven tot het vormen van bloed of serumcholesterol, druist niet in tegen het verbod op misleidende publiciteit. Zij blijken niet tekort te schieten in de naleving van enige positiefrechtelijke verplichting tot informatieverstrekking (het K.B. van 6 mei 1988 betreffende boter en boterprodukten; het K.B. van 13 november 1986 betreffende de etikettering voor voorverpakte voedingsmiddelen). Het verbod op misleidende publiciteit houdt op zich geen verplichting in om over de samenstelling van het produkt en over de uitwerking ervan een meer uitgebreide informatie te verstrekken dan hetgeen de specifieke reglementering gebiedt. De activiteit van de geïntimeerden ligt niet op het vlak van de gezondheidsvoorlichting maar is van loutere commerciële aard.

De beschouwingen van wetenschappelijke aard waarmee de appellante de ongunstige uitwerking van een hoog gehalte aan serumcholesterol in het licht stelt, hebben geen normatieve waarde. Het zijn argumenten waarbij bij de regelgever eventueel gepleit kan worden voor om de term «cholesterolarm» slechts onder meer restrictieve voorwaarden toe

te laten maar waarvan de aanwending voor de rechter in de huidige stand van de wetgeving onvruchtbaar is.

Uiteraard kan uit de door de appellante aangehaalde buitenlandse wetgevingen niet worden afgeleid dat het verbod op misleidende reclame naar Belgisch recht een verplichting inhoudt om omtrent boterprodukten een omstandige voorlichting te verstrekken over de gevolgen van de consumptie van verzadigde vetturen.

HOF VAN BEROEP TE ANTWERPEN

1e KAMER – 27 SEPTEMBER 1995

Voorzitter: de h. Spaas

Raadsheren: de h. Luyckx en mevr. Lenders

Advocaten: mrs. Lefranc loco Temmerman en D'Hooghe

Rechten van de mens – Persoonlijke levenssfeer – Wet van 8 december 1992 – Bestand – Begrip – Persoonlijk dossier

Een dossier dat naar aanleiding van een vacature over de kandidaten wordt aangelegd, is geen bestand in de zin van art. 1 van de wet tot bescherming van de persoonlijke levenssfeer, nu de gegevens niet op duurzame wijze worden bewaard met het oog op een systematische raadpleging. Een vordering tot kennisneming van dat dossier kan op grond van die wet derhalve niet worden ingewilligd.

H. t/ Belgische Staat

Overwegende dat de eis van appellante ertoe strekt, overeenkomstig art. 14 van de wet van 8 december 1992 tot de bescherming van de persoonlijke levenssfeer, geïntimeerde de verplichting op te leggen haar «persoonlijk dossier» onverwijld en integraal ter kennis te brengen, en zulks op de eerstvolgende werkdag volgend na de betekening van de te wijzen beschikking en dit op verbeurte van een dwangsom van 10.000 fr. per dag en 10.000 fr. per ontbrekend stuk uit dit dossier; te zeggen voor recht dat haar dossier te harer beschikking zal zijn op het ministerie van Justitie, Poelaertplein 3 gedurende ten minste vijf werkdagen; te zeggen voor recht dat appellante het recht zal hebben kopie te nemen van de stukken van het dossier; de beschikking uitvoerbaar te verklaren ondanks de aanwending van welk rechtsmiddel ook; de Belgische staat te veroordelen in de kosten van het geding;

Overwegende dat appellante in ieder geval een moreel belang en hoedanigheid bezit om de vordering, die zij baseert op de toepassing van de wet van 8 december 1992, in te stellen; dat de omstandigheid dat de vordering grond zou missen om reden dat zij er niet in zou slagen aan te tonen dat het «dossier» een manueel bestand is in de zin van art. 1 van voornoemde wet, noch de hoedanigheid noch het belang van appellante raakt om de eis te stellen; dat de bewering van geïntimeerde dat appellante een oneigenlijk gebruik wil maken van de gegevens waarvan zij kennis zou verkrijgen ingevolge het in werking treden van de wet van 8 december 1992, noch het belang noch haar hoedanigheid ontnemt om de vordering «sensu stricto» in te stellen;

Overwegende dat de omstandigheid dat appellante geen hoedanigheid noch belang meer zou bezitten om haar annu-

latievordering voor de Raad van State voort te zetten, evenmin haar hoedanigheid en/of belang ontnemt om de onderhavige vordering voort te zetten;

Overwegende dat appellante onduidelijk is in haar inleidend verzoekschrift nopens hetgeen zij in de realiteit bedoelt als «haar persoonlijk dossier» dat geïntimeerde onder zich houdt en waarvan zij overeenkomstig de wet van 8 december 1992 kennis wil nemen en kopie van de stukken ervan wil nemen;

Overwegende dat geïntimeerde bij conclusie toelichtingen verschaft nopens de mogelijke dossiers die hij met betrekking tot de persoon van appellante onder zich houdt, en die deels op het departement van Justitie en deels op het kabinet van de minister van Justitie berusten; dat blijkt dat deze toelichting voor appellante voldoende is, zodat zij op grond hiervan haar vordering verduidelijkt en bijstelt;

Overwegende dat de voornoemde toelichting het mogelijk maakt te begrijpen dat geïntimeerde op het vlak van zijn administratie twee soorten dossiers bijhoudt, nl. het zogenoemde «persoonlijk administratief dossier op naam van appellante en het weddedossier op naam van appellante»;

Overwegende dat appellante in eerste aanleg dienomtrent preciseerd dat zij haar «persoonlijk administratief dossier» op 3 maart 1994 kon inzien en dat haar vordering niet strekt tot kennisneming ervan; dat zij evenmin kennis wil nemen van haar «weddedossier» noch van het «administratief dossier» met betrekking tot de benoeming van de voorzitter van de Rechtbank van Eerste Aanleg te (...) nu zij dit laatste dossier uit de procedure hangende voor de Raad van State kent;

Overwegende dat geïntimeerde verder stelt dat op het vlak van het kabinet van de minister van Justitie een dossier op naam van de appellante werd aangelegd naar aanleiding van, en met betrekking tot, haar kandidaatstelling voor de benoeming tot voorzitter van de Rechtbank van Eerste Aanleg te (...); dat appellante preciseerd en haar vordering bijstelt met te preciseren dat het precies dat dossier is waarvan zij de voorlegging en de kennisneming overeenkomstig de wet van 8 december 1992 wenst te verkrijgen;

Overwegende dat appellante stelt voornoemd dossier, «vacature» genoemd, te beschouwen als een «manueel bestand» in de zin van art. 1, § 4, van de wet tot de bescherming van de persoonlijke levenssfeer; dat zulks een kernvraag van het geschil vormt;

Overwegende dat voor de toepassing van de «wet tot de bescherming van de persoonlijke levenssfeer» onder «bestand», zowel bij het geautomatiseerd als bij het manueel houden ervan, het geheel dient te worden verstaan van persoonsgegevens samengesteld en bewaard op een logisch gestructureerde wijze met het oog op een systematische raadpleging ervan;

Overwegende dat appellante zelf stelt en zij in alle redelijkheid zulks niet zou kunnen ontkennen dat haar dossier «vacature» op het kabinet van de minister van Justitie aangelegd werd naar aanleiding en ten behoeve van haar kandidatuur voor de vacant verklaarde plaats van voorzitter in de rechtbank van eerste aanleg; dat het samenstellen van haar dossier, waarvan zij kennis wil nemen, derhalve onder meer beoogt haar persoonsgegevens te verzamelen teneinde te voorzien in de benoeming van een in aanmerking te nemen kandidaat voor de open verklaarde plaats van voorzitter in de rechtbank van eerste aanleg;

Overwegende dat om te voldoen aan het begrip «bestand» in de zin van art. 1 van de wet van 8 december 1992 niet alleen vereist is dat het door appellante bedoelde «dossier-vacature» op een logisch gestructureerde wijze samengesteld werd met het geheel van haar persoonsgegevens, maar daarenboven ook vereist is dat het geheel van deze persoonsgegevens op een duurzame wijze wordt bewaard met het oog om systematisch geraadpleegd te worden;

Overwegende dat zulks te dezen voorzeker niet het geval is, nu de samenstelling van dat «dossier-vacature» wellicht bepaalde persoonsgegevens van appellante bevat, en zulks mogelijk op een gestructureerde en logische wijze werd aangelegd, doch het in genendele mogelijk maakt deze gegevens te verwerken, te wijzigen, uit te wisselen en/of te verspreiden, noch ze op een duurzame wijze te bewaren met het oog op een systematische raadpleging ervan;

Overwegende dat het «dossier-vacature» van appellante in wezen een occasionele aard bezit, waartoe appellante zelf door haar kandidatuur is toegetreden; dat de finaliteit van dat dossier daarenboven onmiddellijk teloor gaat zodra in de open verklaarde vacatuur van voorzitter in de rechtbank van eerste aanleg is voorzien; dat dientengevolge uitgesloten is dat dit manueel aangelegde dossier in aanmerking komt voor een systematische raadpleging ervan;

Overwegende dat het hof te dezen genoegzaam ingelicht is door de eigen door appellante ingenomen standpunten om te beslissen dat het «dossier-vacature», waarvan appellante kennis wil nemen, geen in de zin van art. 1 van de wet van 8 december 1992 «bestand» is, noch kan zijn; dat de gevraagde onderzoeksmaatregel door overlegging van het «dossier-vacature» derhalve overbodig is;

...

CORRECTIONELE RECHTBANK TE IEPER

19 MEI 1994

Voorzitter: de h. Deseure

Rechters: de hh. Voet en De Vloo

Openbaar ministerie: de h. Verbaeys

Advocaten: mrs. Lambert en Van Den Berghe

Onrechtmatige daad – Schade en schadeloosstelling – Overheid – Schade aan wegnnet – Wettelijke verplichting tot herstelling – Kosten van beheer en toezicht

Bij schade aan het wegnnet waarvan de zorg aan het Vlaamse Gewest is toevertrouwd, moet deze overheid ervoor zorgen dat de schade dadelijk of toch minstens op korte termijn wordt hersteld. De diensten van het gewest moeten dan ook worden georganiseerd en voorzien van materiële en immateriële middelen, zoals administratieve procedures en personeel, zodat die taak naar behoren kan worden vervuld.

Dat houdt in dat zowel de eigenlijke herstellkosten als de erbij horende kosten van administratie ten laste vallen van degene door wiens fout de schade aan het wegnnet is veroorzaakt.

Vlaams Gewest t/ N.V. A.B.

Bij arrest van 21 december 1993 vernietigde het Hof van Cassatie het vonnis van 17 januari 1992, in hoger beroep ge-

wezen door de correctionele rechtbank te Brugge, in zoverre het uitspraak doet over de vordering van eiser met betrekking tot de loon- en bedrijfskosten, ingesteld tegen de N.V. A.B., en over de kosten, en verwees de aldus beperkte zaak naar de Correctionele Rechtbank te Ieper, zitting houdend in hoger beroep.

De Correctionele Rechtbank te Brugge, zitting houdend in hoger beroep, bevestigde op 17 januari 1992 het vonnis van 19 april 1991 van de Politierechtbank te Brugge, afdeling Oostende, op burgerlijk gebied (...).

De politierechtbank veroordeelde op 19 april 1991 de N.V. A.B. en de beklaagde in solidum om te betalen aan het Vlaams Gewest de som van 36.939 frank, plus de vergoeden- de interesten vanaf 10 juli 1990, de verwijlsinteresten en de kosten.

Ingevolge de beperkte verwijzingsbeslissing van het Hof van Cassatie van 21 december 1993 moet de rechtbank thans nagaan of het Vlaams Gewest als schadelijder bij het ongeval, te Bredene op 10 juli 1990 veroorzaakt door Barry N., op grond van de artikelen 1382 en 1383 B.W. ook gerechtigd is op het bedrag van 3.694 frank wegens loon- en bedrijfskosten.

Eiser begrootte zijn schuld op 40.633 frank, zijnde de 36.939 frank van de herstellfactuur van de door haar aangezochte aannemer B. om het sinister te herstellen en «een verhoging van 10% kosten inzake toezicht en beheer» (3.694 frank).

Voor dit laatste onderdeel verwijst eiser naar de overeenkomst die zijn rechtsvoorganger, de Belgische Staat, op 15 april 1988 heeft onderschreven met de Beroepsvereniging der Belgische en in België werkzame buitenlandse verzekeringsondernemingen (BVVO).

In artikel 5.3 van deze overeenkomst kwamen de partijen overeen om het te vergoeden schadebedrag te vermeerderen met de kosten inzake toezicht en beheer die het rechtstreeks gevolg zijn van de herstelling en die forfaitair werden bepaald op 10% van het totale bedrag van de schade met een maximum van 20.000 frank.

Een vijftigtal verzekeraars heeft intussen deze overeenkomst ondertekend. De in casu betrokken verzekeringsmaatschappij, de N.V. A.B. is echter niet toegetreden, zodat eiser deze overeenkomst als referentie aanduidt.

Eiser heeft als schadelijder recht op een volledige en integrale schadevergoeding, hetgeen inhoudt dat hij teruggeplaatst moet worden in de toestand waarin hij zich bevond zou hebben zonder de onrechtmatige daad. Dit geeft hem recht op de integrale vergoeding van zijn schade die in causaal verband staat met de fout van de aansprakelijke schadeverwekker, in casu Barry N.

De omstandigheid dat eiser beschikte over twee functioneel gedecentraliseerde diensten, over personeel dat specifiek werd aangenomen om het beheer en toezicht der wegen en de erbij horende elektromechanische infrastructuur uit te voeren en de noodzakelijke herstellingen te verrichten, brengt niet met zich mee dat de last van de herstelling gedragen moet worden door eiser, wanneer de schade veroorzaakt is door de fout van een derde.

De zorg voor de wegen is een essentiële opdracht van het Vlaamse Gewest, aan wie deze taak werd toevertrouwd. Het is van belang dat dit wegnnet permanent bruikbaar en operationeel blijft. Dit betekent dat bij schade, wat ook de oorzaak is, het Vlaamse Gewest er zorg voor moet dragen dat

deze schade *dadelijk*, minstens *op korte termijn* wordt hersteld. De diensten van eiser moeten dan ook worden ingericht en voorzien van materiële en immateriële middelen als bv. administratieve procedures en personeel, zodat hij deze opdracht naar behoren kan vervullen.

Dit houdt in dat zowel de eigenlijke herstelkosten als de erbij horende kosten van administratie ten laste vallen van de schadeverwekker. Accessorium sequitur suum principale.

Het is duidelijk dat eiser zijn ambteanren ter plekke heeft moeten sturen om de schade en de wijze van herstel te bepalen en om toezicht te houden tijdens het herstel. Dit alles dient te worden vergoed.

Nu het principe van de verplichte vergoeding van deze algemene kosten wordt aangenomen, kan de rechtbank alleen maar rekening houden met de schadebegroting in concreto, nu blijkt dat de overeenkomst waarnaar eiser verwijst, niet door verweerster werd ondertekend. Bovendien kan de schade niet noodzakelijkerwijze altijd gelijk zijn aan forfaitair 10% van de herstelfactuur.

Anderzijds is het voor eiser zeer moeilijk, haast onmogelijk om op precieze wijze te berekenen hoeveel uitgaven hij heeft moeten doen voor toezicht, controle en administratie, laat staan om de kosten rechtstreeks door het ongeval veroorzaakt te bewijzen.

In deze omstandigheden dringt zich een begroting ex aequo et bono op. De rechtbank is van oordeel dat een vergoeding van 2.500 frank realistisch en billijk is. Het betrof een eenvoudig schadegeval, waarvoor er geen intens administratief optreden nodig is geweest.

NOOT-Zie, wat het principe betreft, in dezelfde zin Antwerpen, 20 december 1991, *R.W.*, 1992-93, 159; Vred. Brussel, 27 februari 1992, *R.W.*, 1992-93, 163.

ARRONDISSEMENTSRECHTBANK TE TURNHOUT

16 JUNI 1994

Voorzitter: de h. Snoeck

Rechters: de hh. Stijnen en Van Oekel

Openbaar ministerie: de h. Cuypers

Advocaten: mrs. Smets, Somers loco Van Looy en Deckx

Burgerlijke rechtspleging – Rechtbank van eerste aanleg – Verdelingsincident – Arrondissementsrechtbank

De arrondissementsrechtbank is niet bevoegd om uitspraak te doen over de verdelingsincidenten in de rechtbank van eerste aanleg.

N.V. A. en Van der P. t/ N.V. G. en Van N.

Gelet op de inleidende dagvaarding van 30 april 1993 er toe strekkende te horen zeggen voor recht dat eerste verweerster ten onrechte, in de uitvoering van de beschikking bewarend beslag onder derden van 1 maart 1982 zoals verlengd bij beschikking van 21 februari 1985 en 9 februari 1988, een teveel heeft ontvangen van 713.450 frank aangezien haar debiteur, tweede verweerster, daarop overeenkomstig de haar bij arrest van het Hof van Beroep te Antwerpen op 29

april 1992 toegekende bedragen geen rechten meer kon laten gelden, dientengevolge eerste verweerster te horen veroordelen om te betalen aan eerste eisende partij het bedrag van 713.450 frank, te vermeerderen met de vergoedende interesten vanaf 29 april 1992 en de gerechtelijke interesten; het te wijzen vonnis bindend te horen verklaren voor tweede verweerster en vast te stellen dat zij, gelet op het liberatoire karakter van de betalingen door de eerste eisende partij gedaan aan de eerste verwerende partij, geen aanspraken ter uitvoering van het arrest van 29 april 1992 meer kan laten gelden (...);

Gelet op het feit dat eerste eiseres (N.V. A.) eerste verweerster (N.V. Generale Bank) dagvaardde tot betaling van 713.450 frank wegens te veel ontvangen gelden.

Tweede eiser (Van der P.) werd bij arrest van het Hof van Beroep te Antwerpen veroordeeld om aan tweede verweerster (Van N.) te betalen 1.500.770 frank, met de interesten, doch te verminderen met de reeds uitgekeerde provisie.

Eisers stellen dat het hof van beroep in zijn arrest geen rekening heeft gehouden met de meerdere provisie die werden uitbetaald.

Ingevolge derdenbeslag door eerste verweerster werd door eerste eiseres 713.450 frank te veel betaald, bedrag dat eerste verweerster weigert terug te geven.

Eerste verweerster werpt de onbevoegdheid van de beslagrechter op en zegt dat de rechtbank van eerste aanleg bevoegd is.

Overeenkomstig artikel 639 Ger.W. vragen eisers vooraf het bevoegdheidsgeschil te verwijzen naar de arrondissementsrechtbank.

Overwegende dat de beslagrechter in zijn beschikking van 19 mei 1994 de verwijzing beveelt naar de arrondissementsrechtbank;

Overwegende dat in casu zich een incident voordoet dat betrekking heeft op een inhoudelijke werkverdeling tussen de beslagrechter en de burgerlijke kamer van dezelfde rechtbank;

Overwegende dat incidenten in verband met de verdeling van burgerlijke zaken onder de afdelingen, kamers of rechters van een zelfde rechtbank van eerste aanleg worden geregeld overeenkomstig art. 88, § 2, Ger.W., namelijk dat de kamer het dossier dient voor te leggen aan de voorzitter van de rechtbank, die oordeelt of de zaak anders wordt toegewezen (J. Laenens: «Overzicht van rechtspraak – De bevoegdheid – 1979-1992», *T.P.R.*, 1993, 1613, nr. 225);

Overwegende dat derhalve de arrondissementsrechtbank niet bevoegd is om uitspraak te doen over moeilijkheden die binnen een rechtbank kunnen rijzen: het college van drie voorzitters behandelt alleen tussengeschillen betreffende de verdeling van de taken van de rechtsmacht onder verschillende rechtbanken; moeilijkheden van interne aard mogen er niet aan worden voorgelegd (A. Fettweis, *De bevoegdheid*, 22, nr. 33);

Overwegende dat wel de voorzitter van de rechtbank bevoegd is;

Dat de zaak derhalve overeenkomstig art. 660 Ger.W. dient te worden verwezen naar de voorzitter van de Rechtbank van Eerste Aanleg te Turnhout;

...

RECHTBANK VAN KOOPHANDEL TE ANTWERPEN

12e KAMER – 18 OKTOBER 1995

Voorzitter: mevr. De Roeck

Advocaten: mrs. Denil loco Huyghen en D'Hanis loco Franck

Zeerecht – Schade aan de lading – Vergoed door zeevervoerder – Vordering tegen stuwadoor – Aard – Verjaring – Termijn

Wanneer na aankomst van het schip schade aan de lading vastgesteld is en de zeevervoerder de ladingbelanghebbende daarvoor vergoed heeft, is de vordering die de zeevervoerder tegen de stuwadoor instelt op grond dat de schade veroorzaakt was door slechte stuwage, een regresvordering als bedoeld in art. 266 Zeewet, die ingesteld dient te worden binnen een termijn van drie maanden te rekenen vanaf de dag waarop de schade geregeld werd.

Vennootschap C. Ltd t/ N.V. H.

Overwegende dat de rederij C., eiseres, per ms C. het zeevervoer verrichtte tussen Antwerpen en Montreal van verschillende partijen staalgoederen onder dekking van de cognossementen (...), alle uitgegeven te Antwerpen op 28 december 1989;

Dat de belading en de lashing/securing van de goederen door eiseres werd toevertrouwd aan verweerster en plaats had tussen 26 en 28 december 1989;

Dat bij aankomst van het schip te Montreal op 9 januari 1990 aanzienlijke schade aan de lading werd vastgesteld;

Dat volgens eiseres de oorzaak van deze schade terug te vinden is in de onoordeelkundige en onvakkundige stuwage der goederen door verweerster;

Dat eiseres op 25 februari 1992 een bedrag betaalde van 27.500, CDN Dollar aan de goederenbelanghebbenden m.b.t. Bs/L AN 1678-1700 en op 29 mei 1992 een bedrag van 70.000,- CDN Dollar m.b.t. de goederen van Bs/L LP 3133 - 3135 - 3142 - 3144 - 3154 - 3155 en 3168;

Dat eiseres met het onderhavige geding deze bedragen terugvordert van verweerster, plus interesten en kosten;

Overwegende dat verweerster de verjaring van de vordering opwerpt m.b.t. de goederen vervoerd onder B/L nrs. LP 3133-3135-3142-3144-3154-3155 en 3168, op basis van art. 266 van de Zeewet, volgens hetwelk een regresvordering dient te worden ingesteld binnen een termijn van drie maanden te rekenen vanaf de dag waarop de schade werd geregeld;

Overwegende dat eiseres het verkeerdelijk doet voorkomen alsof zij een autonoom vorderingsrecht uitoefent voortvloeiend uit de stuwadoorovereenkomst;

Dat niet zijzelf schade leed doch de goederenbelanghebbende en dat zij deze derde heeft vergoed;

Dat het regres dat zij uitoefent op de stuwadoor onderworpen is aan de verjaringstermijn van art. 266 van de Zeewet;

Dat eiseres een schadevergoeding van 70.000,- CDN Dollar betaalde op 29 mei 1992 en de vordering meer dan drie maanden later, op 23 december 1992 werd ingesteld,

...

VREDEGERECHT TE WOLVERTEM

21 OKTOBER 1993

Vrederechter: de h. Verbeke

Advocaten: mrs. de Broqueville en Van Der Schueren

Burgerlijke rechtspleging – Behandeling en berechting bij verstek – Art. 751 Ger.W. – Aard van het vonnis

De hoedanigheid van op tegenspraak of bij verstek gewezen beslissing van de vonnissen en arresten vloeit voort uit hun eigen bestanddelen zonder dat de gerechten welke ze uitspreken, de macht hebben het wettelijk karakter ervan te wijzigen.

R. t/ H.

Overwegende dat de vordering teruggaat op een vonnis dat op 6 april 1982 werd uitgesproken door de Vrederechter van het kanton Wolvertem en waarbij aanlegger op verzet werd veroordeeld tot betaling van een onderhoudsgeld voor zijn dochter gesproten uit het huwelijk met verweerster op verzet;

Dat aanlegger voor het Vredegerecht van het kanton Lessen op 2 mei 1988 een verzoekschrift indiende tot herziening van de maandelijkse onderhoudsbijdrage voor het minderjarige kind;

Overwegende dat bij vonnis van 28 juni 1989 de vrederechter van het kanton Lessen zich ratione loci onbevoegd verklaarde en het geschil verwees naar het vredegerecht alhier;

Overwegende dat verweerster vervolgens de zaak liet vaststellen op grond van artikel 751 Ger.W., voor de zitting van 6 juni 1991, waarop de zaak «bij verstek» werd behandeld, hetgeen aanleiding gaf tot een vonnis van 13 juni 1991, waartegen aanlegger op verzet thans opkomt;

Overwegende dat verweerster terecht opmerkt dat het verzet onontvankelijk is, aangezien het vonnis van 13 juni 1991 geacht moet worden op tegenspraak te zijn gewezen;

Overwegende dat verweerster aan haar dossier de kennisgeving op grond van artikel 751 van 28 maart 1991 toevoegt;

Overwegende dat aanlegger op verzet van oordeel is dat het vonnis van 13 juni 1991, gelet op de afwezigheid van de vermelding dat het geacht moet worden op tegenspraak te zijn gewezen, beschouwd moet worden als gewezen bij gewoon verstek, hetgeen dan nog aanleiding zou kunnen geven tot een verzet;

Overwegende dat de kwalificatie die de vrederechter gaf in zijn vonnis van 13 juni 1991 met betrekking tot het al dan niet «bij verstek» of «bij verstek geacht op tegenspraak te zijn gewezen» van geen belang is bij de beoordeling van de ontvankelijkheid van het verzet;

Overwegende immers dat krachtens een constante rechtspraak de hoedanigheid van «op tegenspraak» of «bij verstek» gewezen beslissing van de vonnissen en arresten uit hun eigen bestanddelen voortvloeit, zonder dat de rechter welke ze uitspraak de macht heeft de wettelijke aard ervan te wijzigen; dat tengevolge daarvan, indien een vonnis in werkelijkheid bij verstek «geacht op tegenspraak» is gewezen, de niet-vermelding in het vonnis dat het «geacht moet worden op tegenspraak te zijn gewezen», die hoedanigheid niet wegneemt (men zie Cass., 17 februari 1978, *Arr. Cass.*, 1978, 721; Cass., 23 oktober 1974, *R.W.*, 1974-75, 1053, met

noot waarin talrijke verwijzingen, waarvan men voornamelijk zie J.J.Boels, noot onder Rb. Brussel, 14 april 1964, *J.T.*, 1965, 563, meer bepaald I; A. Cloquet, «Overzicht van de rechtspraak der rechtbank van Koophandel te Sint-Niklaas», *R.W.*, 1972-73, 1726 c.v., voornamelijk nr. 85, blz. 1730);

Dat in casu wordt aangetoond dat de vrederechter m.b.t. zijn vonnis van 13 juni 1991 geadieerd was op grond van art. 751 Ger.W. en dat de verweerder verstek liet gaan, zodat voormeld vonnis van 13 juni 1991 geacht moet worden op tegenspraak te zijn gewezen, in welk geval een verzet daartegen onontvankelijk is;

NOOT-Bovenstaand vonnis werd in hoger beroep bevestigd (Rb. Brussel, 26 oktober 1994).

RECHTSPRAAK IN KORT BESTEK

Hof van Cassatie (1e Kamer), 8 juni 1995

Faillissement – Ambtshalve faillietverklaring met vaststelling van datum van ophouden van betalen – Verzet van de gefailleerde – Agressieve tussenkomst van schuldeiser – Termijn

Het cassatieberoep van de eiseressen tegen het bestreden arrest (Hof Brussel, 25 april 1994) wordt om de volgende redenen afgewezen.

«Overwegende dat uit de bewoordingen van artikel 442, vijfde lid, van het Wetboek van Koophandel volgt dat geen verzoek, zelfs als het is ingesteld bij een verzoekschrift tot vrijwillige tussenkomst om een eigen recht te verkrijgen, strekkend tot het bepalen van het ophouden van betalen op een ander tijdstip dan datgene dat blijkt uit het vonnis van faillietverklaring of uit een later vonnis, ontvankelijk is na de dag die vastgesteld is voor het afsluiten van het proces-verbaal van verificatie van schuldvorderingen, onder voorbehoud van het rechtsmiddel van verzet dat bij artikel 473 van hetzelfde wetboek aan de belanghebbende is toegekend;

«Overwegende dat uit de vaststellingen van het arrest blijkt dat bij vonnis van 19 maart 1987 van de Rechtbank van Koophandel te Brussel het faillissement van de vennootschappen C. en B. is uitgesproken en dat het tijdstip waarop werd opgehouden te betalen op 19 september 1986 is vastgesteld, dat de gefailleerden op 31 maart 1987 verzet hebben gedaan tegen het vonnis om die datum op 18 maart 1987 te doen vaststellen en dat de eiseressen op 20 december 1988 vrijwillig zijn tussengekomen voor de rechter waarbij het verzet aanhangig was, om de datum waarop de vennootschap C. heeft opgehouden te betalen op 19 maart 1987 te doen vaststellen;

«Overwegende dat het hof van beroep, door te beslissen dat die vrijwillige tussenkomst niet ontvankelijk is op grond dat zij na het verstrijken van de bij de artikelen 442 en 473 van het Wetboek van Koophandel bepaalde termijnen werd gedaan, en dat de eiseressen, aangezien het een tussenkomst tot verkrijging van een eigen recht betrof, geen eigen recht mochten uitoefenen, terwijl hun rechtstreekse rechtstverde-

ring uit dat recht vervallen was, zijn beslissing naar recht verantwoordt.»

(Voorzitter: de h. Sace – Rapporteur: de h. Parmentier – Openbaar ministerie: de h. Leclercq – Advocaten: mrs. Van Ommeslaghe, Geinger en 't Kint – In de zaak: N.V.D. e.a. t/ Faillissement N.V. C. e.a.)

Hof van Cassatie (1e Kamer), 15 juni 1995

Overmacht – Hoger beroep buiten de termijn – Als gevolg van een verzuim van de raadsman – Geen overmacht

Het hoger beroep tegen een vonnis van de jeugdrechtbank inzake het bezoekrecht van grootouders van een minderjarige kan slechts binnen een maand na de uitspraak ingesteld worden (art. 58, tweede lid, Jeugdbeschermingswet), behoudens overmacht. Het bestreden arrest (Hof Antwerpen, 22 december 1994) dat het hoger beroep van de appellanten ontvankelijk verklaart ofschoon het buiten de voorgeschreven termijn ingesteld was, wordt om de volgende redenen vernietigd:

«Overwegende dat overmacht enkel kan voortvloeien uit een gebeurtenis buiten de menselijke wil die door deze niet kon worden voorzien noch vermeden;

«Overwegende dat het arrest vaststelt dat het beroepen vonnis werd uitgesproken op 18 april 1994, de dag waarop de beroepstermijn aanving, en dat hoger beroep werd ingesteld op 3 juni 1994, dit is buiten de wettelijke termijn;

«Dat de appelrechter vaststelt dat de raadsman van de verweerdereen beroepsfout heeft begaan door niet binnen de wettelijke termijn hoger beroep in te stellen;

«Dat hij oordeelt dat het zowel voor de verweerdereen zelf als voor de door hen na het verstrijken van de beroepstermijn geraadpleegde advocaat onmogelijk was om nog tijdig hoger beroep in te stellen;

«Overwegende dat de appelrechter uit de omstandigheden die hij aangeeft niet wettelijk heeft kunnen afleiden dat de verweerdereen door overmacht verhinderd waren tijdig hoger beroep in te stellen.»

(Voorzitter: mevr. Baeté-Swinnen – Rapporteur: de h. Verougstraete – Openbaar ministerie: de h. De Swaef – Advocaat: mr. Verbist – In de zaak: Procureur-generaal Hof Antwerpen t/ Van V. e.a.)

Hof van Cassatie (1e Kamer), 29 juni 1995

Post – Internationale regeling – Postcolli – Verlies, beroving of beschadiging – Aansprakelijkheid – 1. Bij het bestuur van herkomst – 2. Van uitvoeringsagent – Perken

Het geding betreft het verlies, de beroving en de beschadiging van internationaal verstuurd postcolli. Het bestreden arrest (Hof Brussel, 27 mei 1993) heeft het Groothertogdom Luxemburg (bestuur van herkomst) en de N.M.B.S. (uitvoeringsagent) veroordeeld.

1. In het eerste middel wordt door de in de rechten van de benadeelde gesubrogeerde verzekeraars aan het arrest verwezen dat het De Post niet aansprakelijk acht.

«Overwegende dat de artikelen 39 en 42 van de Overeenkomst betreffende de postcolli tot aanvulling van de akten van de Wereldpostvereniging, herzien te Rio de Janeiro op 26 oktober 1979, de beginselen van de verantwoordelijkheid van de Postbesturen jegens derden en onder elkaar vastleggen, doch geen betrekking hebben op de wijze van betaling van de vergoedingen; dat artikel 43 van de Overeenkomst betreffende de postcolli in verband met de wijze van betaling aan derden bepaalt dat 'onder voorbehoud van het verhaalrecht op het verantwoordelijk Bestuur, de verplichting tot betaling van vergoeding en teruggave van taksen en rechten, ligt hetzij bij het Bestuur van herkomst, hetzij bij het Bestuur van bestemming in het geval bepaald bij artikel 39, § 8'; dat het arrest, zonder dienaangaande te worden bekritiseerd, vaststelt dat het geval van artikel 39, § 8, te dezen niet van toepassing is;

«Overwegende dat de wetgever in artikel 43 uitdrukkelijk de verplichting van de jegens het slachtoffer verantwoordelijke Besturen tot betaling van vergoeding geregeld heeft, nu het bepaalt dat, buiten het geval bedoeld in artikel 39, § 8, dat die verplichting bij het Bestuur van herkomst ligt;

«Dat het arrest beslist dat, krachtens de artikelen 39, 42 en 43 van de Overeenkomst betreffende de postcolli, 'zonder dat er sprake is van enige hoofdelijkheid, te dezen niet wordt betwist en niet kan worden betwist dat het Bestuur van herkomst dat van het Groothertogdom Luxemburg is'; dat derhalve het arrest waarin wordt beslist dat de eisers ten onrechte de betaling van de vergoeding vorderen van De Post die niet het Bestuur van herkomst is, naar recht is verantwoord;

«Dat het middel faalt naar recht.»

2. Het vijfde middel betreft de beperking van aansprakelijkheid van de N.M.B.S.

«Overwegende, enerzijds, dat krachtens artikel 192 van het koninklijk besluit van 12 januari 1970 houdende reglementering van de postdienst de uitvoering van de dienst der postcolli in internationale dienst is toevertrouwd aan de eerste verweerster;

«Dat, krachtens artikel 23 van de wet van 26 december 1956 op de Postdienst 'buiten de hiervoren voorziene gevallen het Bestuur der posterijen niet aansprakelijk is voor opgedragen diensten. Dit geldt mede voor hen die aan dat Bestuur hun medewerking verlenen'; dat de vervoerder die De Post inschakelt voor de uitvoering van haar verbintenissen zich rechtsgeldig kan beroepen op de beperkingen van de verantwoordelijkheid van De Post in de zaken waarin tegen hem een rechtsvordering tot vaststelling van zijn verantwoordelijkheid wordt ingesteld;

«Dat de eerste verweerster derhalve het recht heeft zich te beroepen op voormeld artikel 23 van de wet van 26 december 1956;

«Overwegende, anderzijds, dat luidens artikel 3 van de Overeenkomst betreffende de postcolli 'elk land waarvan het Postbestuur zich niet belast met het vervoer van colli en dat tot de Overeenkomst toetreedt, de bepalingen ervan mag doen naleven door de vervoerondernemingen (...) 2° Het Postbestuur van dat land met de vervoerondernemingen dient overeen te komen omtrent de volledige uitvoering, door deze laatsten, van al de bepalingen van de Overeenkomst (...)';

«Dat, krachtens die bepaling, de eerste verweerster het recht heeft zich te beroepen op de beperking van verant-

woordelijkheid bedoeld in artikel 39, 3°, van de Overeenkomst;

«Dat het middel faalt naar recht.»

(Voorzitter: de h. Sace – Rapporteur: de h. Rappe – Openbaar ministerie: de h. Janssens de Bisthoven – Advocaten: mrs. Van Ommeslaghe, De Gryse en Simont – In de zaak: N.V.L. e.a. t/ N.M.B.S., De Post en Groothertogdom Luxemburg)

Hof van Cassatie (1e Kamer), 22 juni 1995

Verzekering – Motorrijtuigen – Bestuurder – Geen «vervoerde persoon»

Het tegen het bestreden arrest (Hof Luik, 18 november 1991) gerichte middel wordt als volgt gegrond verklaard:

«Overwegende dat het Benelux-Gerechtshof, in antwoord op de bij arrest van 6 mei 1993 voorgelegde vraag, in zijn arrest van 8 december 1994 voor recht verklaart dat de bestuurder van het motorrijtuig dat de schade heeft veroorzaakt niet mede kan worden begrepen onder 'de personen die, onder welke titel ook, worden vervoerd', wier schade door de verzekering moet worden gedekt op grond van artikel 3, § 2, van de Gemeenschappelijke Bepalingen behorende bij de Overeenkomst betreffende de verplichte aansprakelijkheidsverzekering inzake motorrijtuigen;

«Dat het arrest, dat zegt dat de rechtsvordering van de verwerende partijen, in beginsel, gegrond is ten aanzien van eisers omdat 'de opeenvolgende (artikelen 3, tweede lid, en 4, eerste lid, van de wet van 1 juli 1956) noodzakelijk impliceren, zo niet dan hebben zij geen betekenis, dat artikel 3 betrekking heeft op alle vervoerde personen, met inbegrip van de bestuurder', derhalve die bepaling schendt.»

(Voorzitter: de h. Sace – Rapporteur: de h. Verheyden – Openbaar ministerie: de h. Janssens de Bisthoven – advocaat: mr. Kirkpatrick – In de zaak: N.V. D. t/ A. e.a.)

NOOT–Zie Benelux-Gerechtshof, 8 december 1994, R.W., 1994-95, 908, met conclusie van advocaat-generaal B. Janssens de Bisthoven.

Rb. Mechelen (Bureau voor rechtsbijstand), 8 januari 1993

Burgerlijke rechtspleging – Rechtsbijstand – Onbeheerde nalatenschap – Bevoegdheid curator

«Overwegende dat de mogelijkheid tot het verlenen van rechtsbijstand inzake de vereffening en het beheer van een onbeheerde nalatenschap niet uitdrukkelijk geregeld is door het Gerechtelijk Wetboek;

«Dat evenwel, gelet op de regeling voor faillissementen (art. 666 van het Gerechtelijk Wetboek), aangenomen mag worden dat deze geldt voor alle collectieve vereffeningprocedures, waaronder o.m. het beheer en de vereffening van een onbeheerde nalatenschap;

«Dat het Gerechtelijk Wetboek de vroegere regeling onder de gelding van het Wetboek van Burgerlijke Rechtspleging, – m.n. de wetten van 29 juni 1929, van 26 december 1982

en van 30 juli 1989 op de gerechtelijke bijstand en de kosteloze rechtspleging – weergeeft (cf. de uitdrukkelijke verwijzing naar deze Wetten in het Verslag VAN REEPINGHEN, p. 294), waarbij algemeen de mogelijkheid tot het verkrijgen van rechtsbijstand voor het beheer en de vereffening van een onbeheerde nalatenschap werd erkend (cf. o.m. VAN LENNEP, *Belgisch Burgerlijk Procesrecht*, III, nr. 779, p. 293; *R.P.D.B.*, V°, «*Assistance judiciaire*», nr. 13);

«Dat, bijgevolg gehandeld kan worden naar analogie met artikel 666 van het Gerechtelijk Wetboek en er aanleiding bestaat de gevraagde rechtsbijstand toe te kennen.»

(Voorzitter: de h. Luyten – Openbaar ministerie: de h. Van Aelst – Advocaat: mrs. Phillips – In de zaak: N.)

Rb. Antwerpen (kort geding), 19 mei 1995

Begraafplaats en lijkbezorging – Crematie met uitstorting van de as – Niet uitgedrukte wil van de overledene

«Overwegende dat de vordering ertoe strekt te horen bevelen dat het stoffelijk overschot van mevrouw Van M. na crematie wordt geplaatst in een nis op een beschikbare begraafplaats;

«Overwegende dat eisers de moeder, broer en zusters zijn van de overledene en verweerders de twee kinderen;

«Overwegende dat uit de debatten ter terechtzitting van 18 mei 1995 is gebleken dat partijen instemmen met de crematie van het stoffelijk overschot van mevr. Van M. en aangenomen mag worden dat hiertoe door de ambtenaar van de burgerlijke stand verlof is verleend;

«Overwegende dat verweerders wensen dat na crematie de as wordt uitgestrooid;

«Overwegende dat verweerders staande houden dat hun moeder tijdens haar leven de wil had geuit om bij haar overlijden gecremeerd te worden met uitstrooiing van de as;

«Overwegende dat de verschillende verklaringen die des-aangaande worden overgelegd, eerder als gelegenheidsat- testen kunnen worden beschouwd;

«Overwegende dat bij gebreke van expliciete keuze, het de nabestaanden zijn die niet uitgedrukte wil van de overledene dienen te vertolken;

«Overwegende dat verweerders een regelmatig contact hadden met hun moeder en eerste verweerder sedert enkele maanden opnieuw zijn intrek bij haar had ingenomen;

«Overwegende dat dan ook aangenomen kan worden dat verweerders het best de overledene hebben gekend evenals haar wens om bij overlijden gecremeerd te worden met uitstrooiing;

«Overwegende dat de vordering van eisers dan ook als on- gegronnd dient te worden afgewezen.»

(Voorzitter: dhr. Wuyts – Advocaten: mrs. van Bellinghen en Sauter – In de zaak: Van M. e.a. t/ Van W. e.a.)

NIEUW RECHT OP KOMST

DE NIEUWE WETSONTWERPEN BETREFFENDE GERECH- TELIJK AKKOORD EN FAILLISSEMENT

1. Het Financieel Forum hield op 23 november 1995 te Antwerpen een druk bijgewoonde studieavond over de wetsontwerpen be- treffende het gerechtelijk akkoord en het faillissement. Zoals be- kend werden deze ontwerpen reeds voor de parlementaire ontbin- ding goedgekeurd door de Kamer van Volksvertegenwoordigers (*Gedr. St.*, Kamer, 1991-92, nr. 631/14) en werden zij opnieuw inge- diend bij de Senaat (*Gedr. St. Senaat*, 1994-95, nrs. 1389 en 1390, 3 april 1995).

2. Een algemeen overzicht voor beide ontwerpen werd gegeven door prof. H. Braeckmans, hoogleraar aan de Universiteit van Ant- werpen (U.I.A.). Hij lichtte toe dat de beleidskeuzen voor de nieuwe wetgeving de volgende zijn: de faillissementswetgeving aanpassen aan de behoeften van de praktijk, eenvoud en transparantie creëren (waarvan getuige de invoering van een faillissementsdossier dat steeds geraadpleegd zou kunnen worden), meer bescherming voor de belangen van de gefailleerde.

3. Het *gerechtelijk akkoord*, dat heden ten dage dode letter is, wordt geherwaardeerd: het gerechtelijk akkoord wordt de regel en het faillissement de uitzondering. Een ondernemer of het openbaar ministerie kan de opschorting van betaling aanvragen (art. 11), waardoor elke faillissementsverklaring wordt geschorst. De recht- bank van koophandel doet dan uiterlijk vijftien dagen later uit- spraak over de aanvraag (art. 14). In het ontwerp wordt aan de rech- ter de mogelijkheid geboden de commissaris-revisor van het bedrijf te raadplegen (art. 13). Prof. Braeckmans vond een verplichting van raadpleging een beter alternatief. Wordt de onderneming door de rechtbank niet ambtshalve failliet verklaard (art. 15), dan vangt een observatieperiode aan, waarin niemand, ook niet de hypothecaire, pandhoudende of bevoorrechte schuldeisers hun rechten zullen kunnen laten gelden (art. 21, § 1). Een door de rechter benoemde «commissaris inzake opschorting» (verder: C.I.O.) zal, zo de recht- bank dit bepaalt, de bestuurs- en beschikkingsbevoegdheden over- nemen van de schuldenaar (art. 15), wat onmiddellijk de vraag naar diens aansprakelijkheid doet rijzen. De schuldenaar moet op zijn beurt een herstel- of betalingsplan opstellen dat uit een beschrijvend gedeelte en een bepalend gedeelte bestaat (art. 29, § 1). Het eerste, de diagnose, moet een precieze omschrijving van de toestand van de onderneming bevatten (art. 29, § 2). Het tweede gedeelte omvat voorstellen van economische aard, zoals financiële herstructure- ringsmogelijkheden, inkrimping van het personeel e.d. (art. 29, § 3). Op een zitting waarin de definitieve opschorting van betaling al dan niet wordt goedgekeurd door de rechtbank, beslissen de schulde- isers die aangifte hebben gedaan van hun schuldvordering en die in waarde meer dan de helft van de schuldvorderingen vertegenwoor- digen bij meerderheid (art. 34). Ieder krijgt één stem, ongeacht het bedrag van zijn schuldvordering... Vanaf dat ogenblik kunnen hypo- thecaire, bevoorrechte en pandhoudende schuldeisers betaling ei- sen. Zij zijn dus niet gebonden door het akkoord. De C.I.O. eindigt zijn taak met de redactie van een eindverslag (art. 40).

Op deze procedure zijn drie alternatieven mogelijk. De rechter kan ten eerste de handelaar steeds failliet verklaren (art. 15, § 2; art. 24; art. 33; art. 37, § 3), de definitieve opschorting herroepen (art. 37, § 2) of de voorwaarden ervan aanpassen (art. 38). Ten tweede kan de vrijwillige ontbinding van de vennootschap plaatsvinden, eventueel uitgelokt door de rechtbank die de C.I.O. de Algemene Vergadering laat samenroepen om de ontbinding uit te spreken (art. 12). Prof. Braeckmans bekritiseerde hier de verregaande bemoeienis van de rechtbank naar aanleiding van de bijeenroeping van de algemene vergadering. Een derde alternatief is dat de overgang van de onder- neming mee wordt begeleid (art. 33; art. 43 e.v.). De spreker vraagt zich af of geen garanties zouden moeten worden gevraagd aan de kandidaat-overnemer.

4. Vervolgens werd het ontwerp van de *faillissementswet* nieuwe stijl besproken. De voorwaarde van het wankelen van het krediet wordt achterwege gelaten in het wetsontwerp. Louter ophouden te betalen volstaat (art. 1). Het initiatief kan komen van de schulde- naar zelf, van zijn schuldeisers, of van het openbaar ministerie (art.

3). Het ontwerp poogt het gevaar te verijdelen dat de potentiële gefailleerde nog vlug een aantal handelingen ten nadele van de boedel verricht, door de mogelijkheid van een vordering op eenzijdig verzoekschrift om, binnen drie dagen na de beschikking, de schuldenaar het recht te ontzeggen de boedel te beheren (art. 5).

Een andere innovatie is dat aan de gefailleerde meer rechtsbescherming wordt geboden (art. 10). Het ontwerp gaat ook in tegen het door de rechtsleer zwaar bekritiseerde cassatiearrest dat de persoonlijke invaliditeitsuitkering van de gefailleerde aan de boedel had toebedeeld (Cassatie, 26 mei 1977, *Arr. Cass.*, 1977, 988; *contra*: art. 13).

Meer transparantie ook in het faillissement van de toekomst: in een faillissementsdossier, dat voor de belanghebbende toegankelijk is, zal de stand van het faillissement worden bijgehouden. Ook nieuw is dat *alle* schuldeisers, ook de hypotheccaire, pandhoudende en bevoorrechte, aangifte zullen moeten doen van hun schuldvordering. Omdat het uiteindelijke netto-resultaat ook de gefailleerde aanbelangt, kan de curator een beroep doen op de gefailleerde om hem in zijn beheer te helpen en voor te lichten, overeenkomstig de arbeidsvoorwaarden door de rechter-commissaris bepaald (art. 57). Omdat schuldeisers meer en meer met constructies van bedrieglijk onvermogen worden geconfronteerd, heeft het ontwerp de bestaande strafsancities uitgebreid. Geïnspireerd door het Franse «abus des biens sociaux», zullen onder de personen vatbaar voor vervolging niet alleen vallen de bestuurders in rechte, maar ook de bestuurders «in feite» (art. 119) van de handelsvennootschap, de burgerlijke vennootschap en de V.Z.W. Prof. Braeckmans merkte op dat de discussie of een V.Z.W. failliet verklaard kan worden, nog steeds niet eenduidig wordt beantwoord. Hij sloot zijn betoog af met de opmerking dat het succes van wet, zoals bij vele wetten, zal afhangen van wie ze toepast en alleen kan werken als de nodige mensen en middelen ter beschikking worden gesteld, wat toch niet evident is gezien de huidige economische toestand van de overheid.

5. Tijdens de paneldiscussie kwamen nog volgende punten aan bod. De heer H. Hellenbosch (rechter in de rechtbank van koophandel te Antwerpen) uitte kritiek dat het nieuwe artikel 3 van het wetsontwerp inzake faillissement enkel die rechtbank *ratione loci* bevoegd maakt in wiens rechtsgebied de zetel van de onderneming zich bevindt op de dag van de dagvaarding (art. 3); dit in tegenstelling tot het huidige criterium van staking van betaling. Bijgevolg is het niet uitgesloten dat de gefailleerde bij wijziging van zetel moet achtervolgd worden en zijn dossier steeds doorgestuurd moet worden met het nodige tijdverlies tot gevolg. Een gemiste kans was volgens dhr. Hellenbosch dat de datum van staking van betaling niet is gebracht op de meer logische datum van de dagvaarding of van de bekentenis (art. 9).

Bij het gerechtelijk akkoord maakte de magistraat twee bedenkingen. In de eerste plaats betreurde hij dat aan de gegevensinzameling opgelegd aan elke griffie geen meldingsplicht is verbonden. Achterstallige betalingen van B.T.W., R.S.Z., het niet neerleggen van de jaarrekening zouden elk individueel aangevraagd moeten worden door de rechtbanken, wat onbegonnen werk is. Bovendien zal deze briefwisseling een administratieve overlast inhouden en een enorm tijdverlies impliceren, wat ingaat tegen de bedoeling tijdig ondernemingen in moeilijkheden te ontdekken om ze te redden.

Ten tweede betreurde de magistraat dat de functie van C.I.O. onverenigbaar is met de functie van rechter in handelszaken. In maar één geval is deze onverenigbaarheid te verantwoorden, nl. wanneer zo een C.I.O. ook in de Kamer van Opschorting zitting neemt. Hierdoor verliest met niet alleen een geweldig potentieel van mensen die voldoen aan het profiel vooropgesteld in art. 15 van het ontwerp, maar ook financieel is dit een gemiste kans. Wanneer geen gebruik gemaakt wordt van het potentieel van de rechters in handelszaken, zullen ook honoraria van advocaten voor drie jaren betaald moeten worden door de onderneming die in financiële moeilijkheden zit en daaruit probeert te raken ...

6. Dhr. Ph. Van Eeckhoutte, juridisch adviseur aan de NCMV Studiedienst, benaderde de ontwerpen vanuit het standpunt van de ondernemingen. Hij ging na of de ontwerpen tegemoet komen aan de rechten van de onderneming in moeilijkheden en aan de behoeften van het hedendaagse bedrijfsleven. Essentiële innovaties zoals een grondige herwerking van het voorrechten- en hypotheckenrecht zijn uitgebleven. Opvallende vernieuwing zijn er daarentegen wat betreft de mogelijkheid een gefailleerde «verschoonbaar» te verklaren. Wat hier volgens Van Eeckhoutte onaanvaardbaar leek, is dat die

verschoonbaarheid niet bestaat voor fiscale schulden. Bovendien zijn de criteria om in aanmerking te komen voor verschoonbaarheid niet vastgelegd, wat tot versnipperde gerechtelijke interpretatie aanleiding zou kunnen geven.

Daarna volgde een pleidooi voor de tegenwerpbaarheid van de clauseule van eigendomsvoorbehoud in geval van samenloop. Hierop kan de bedenking gemaakt worden dat deze stellingname moeilijk te verzoenen is met de wetsontwerpen die toch de positie van de separatisten pogen terug te dringen. Ook werden de kosten van een C.I.O. in het debat betrokken. De vertegenwoordiger van de ondernemingen vroeg zich af hoe een kleine onderneming in financiële moeilijkheden de hoge kosten zou kunnen dragen van een C.I.O., daar de rechter die zijn vergoeding bepaalt, weet dat het gaat om een veelomvattende functie met een behoorlijk aansprakelijkheidsrisico. Ook waarschuwde hij voor de reactie van kredietverleners die tot nu toe geen verzilveringsproblemen hadden, maar nu geconfronteerd zullen worden met een periode gedurende welke ze niet zullen kunnen uitvoeren. De vrees werd geuit dat het krediet bijgevolg duurder zou worden.

7. Het standpunt van de advocatuur en de curators werd vertolkt door curator E. Van Camp. Ook door hem werd kritiek geuit op het ongewijzigd laten van het systeem van de voorrechten en de hypothecken, wat de nieuwe faillissementswetgeving veel aan kracht zou doen verliezen. Ook het toebedelen van nog een extra taak aan het al overwerkte parket vereist ten minste een uitbreiding van de beschikbare middelen. De vraag werd opgeworpen waarom begrippen die dezelfde inhoud hebben, anders genoemd moeten worden. Begrippen die eeuwenlang «gerijpt» zijn dankzij rechtspraak en rechtsleer, zullen volgens de spreker helemaal opnieuw moeten worden uitgetest. Bij de procedure van faillissement had mr. Van Camp zijn bedenkingen over de haalbaarheid van de talrijke vergaderingen en rapporten die het faillissement voor de schuldeisers doorzichtiger moeten maken.

8. De avond werd afgesloten met een krachtige toespraak van dhr. S. De Clerck, minister van Justitie. Het zwaartepunt van de wetswijzigingen ligt volgens de minister onmiskenbaar bij het gerechtelijk akkoord. De minister realiseerde zich wel dat deze procedure voor misbruik vatbaar is. Hij wees erop dat overal keuzen moeten worden gemaakt en dat de ontwerpen kansen bieden. In het ontwerp gerechtelijk akkoord wordt een wettelijke basis gegeven aan de dépitagediensten, door de verzameling van informatie, waardoor op dat niveau bijkomende verantwoordelijkheid zou ontstaan. Hij wou dringend overleg met de Vlaamse overheid, omdat zij moet zorgen voor het preventief bedrijfsbeleid en de twee in elkaar overlopen. Het element van «goede trouw» is weggelaten opdat het gerechtelijk akkoord niet langer dode letter blijft. In de voorafgaande fase kan echter wel een verantwoordelijke te kwader trouw uit het bedrijf verwijderd worden. Wanneer het gerechtelijk akkoord uitgebouwd is, zal er steeds een verbinding worden gerealiseerd met het faillissement. De kamer van opschorting zal nl. in elke stand van het geding het faillissement kunnen uitspreken als ze van oordeel is dat het reddingsplan niet kan werken of niet wordt opgevolgd. Wat betreft het parket zal bij vragen van liquiditeit en solvabiliteit iemand in het parket daarmee bezig zijn, ofschoon niet per definitie een strafrechtelijke benadering wordt voorgestaan. Permanente screening door het O.M. is volgens de minister van Justitie niet de juiste houding. Hij achtte een grote verantwoordelijkheid van de rechter-commissaris mogelijk, inzonderheid wat betreft het opsporen van strafrechtelijke vergrijpen. Hij verwees terzake naar de visie van prof. K. Geens. Als antwoord op de kritiek dat het voorrechten- en hypotheckenrecht niet werd hervormd, zei de minister dat dit uit technisch-juridische en politieke overwegingen niet haalbaar was op de korte termijn waarbinnen hij de ontwerpen omgezet zou willen zien in wetten. Ook tegenover de derdenwerking van de clauseule van eigendomsvoorbehoud stond de minister van Justitie positief, getuige hiervan zijn ondertekening van het Europees Verdrag inzake Insolventie, ofschoon België niet verplicht wordt dit principe over te nemen. Hij verklaarde het debat dan ook voor geopend wat deze materie betreft. Over de opmerkingen van mr. Van Camp i.v.m. de nieuwe begrippen, gaf hij toe dat het om een semantische discussie gaat. De minister wou ook de mogelijkheid creëren een V.Z.W. failliet te verklaren, ofwel door de wet van 1921 betreffende de V.Z.W. aan te passen, ofwel door het excessieve, abnormale gebruik van de V.Z.W. aan te pakken in een andere wet, bijvoorbeeld de nieuwe faillissementswetgeving. Hoewel misbruik mogelijk is, vond de minister de ver-

schoonbaarheid van de gefailleerde ook een goede zaak, daar de huidige toestand niet meer aan de maatschappelijke ontwikkelingen aangepast is. Wel zouden in die context correcties voorzien worden voor uitzonderlijke situaties.

In het kader van de enorme luisterbereidheid van het Ministerie van Justitie, drukte minister van Justitie S. De Clerck zijn publiek ten slotte op het hart dat suggesties en kritiek nog altijd welkom zijn, maar dat de tijd daarvoor toch dringt. Het zij een uitnodiging ...

Katrien Delesie
Assistent K.U.Leuven

BOEKEN

J. VAN HOUTTE, A. DUYSTERS en V. THIELMAN, **Gebruik van het recht in de zakenwereld. Over juristen in grote industriële ondernemingen**. Leuven, Acco, 1995, 115 pp.

Dit boek is de neerslag van een onderzoek uitgevoerd door het Centrum voor Rechtssociologie van de UFSIA. Uitgaand van de «beweerde toename van het belang van het recht en de bedrijfsjurist voor de zakenwereld» (p. 13), poogt men zicht te krijgen op de rol van de bedrijfsjurist. Dit gebeurt langs twee wegen, een literatuurstudie en een empirisch onderzoek. Het boek bevat de resultaten van deze beide technieken. Elk hoofdstuk vangt aan met een bespreking van de relevante literatuur. Daarna volgen de eigen onderzoeksresultaten. Op die manier worden beide gedeelten van de studie tot één geheel geïntegreerd.

Over de rol van bedrijfsjuristen is tot op heden weinig empirisch onderzoek verricht. Die leemte opvullen is geen sinecure. De onderzoekers hebben daar een belangrijke aanzet toe gegeven. Ze hebben zich bewust toegespitst op de rol van de bedrijfsjurist bij de *contractvorming in grote ondernemingen*. De reikwijdte van hun studie is dan ook tamelijk beperkt te noemen. Dat is op zich geen bezwaar. De onderzoekers blijven zich steeds bewust van de grenzen van hun onderzoek. Bij het interpreteren van hun bevindingen leggen ze de nodige omzichtigheid aan de dag. Ze formuleren hun conclusies binnen de limieten die ze zelf gesteld hebben. Bovendien, tegenover het verlies in de breedte staat winst in de diepte. De bescheiden ambities met betrekking tot de reikwijdte van het onderzoek bevorderen de inhoudelijke diepgang ervan. Daardoor kon het fungeren als basis voor verder onderzoek: in een tweede fase is het onderzoeksterrein uitgebreid naar een meer gedifferentieerde steekproef van bedrijven. De resultaten daarvan verschijnen in een afzonderlijke publikatie.

Het boek begint met een beknopte beschrijving van de onderzoekszet en het methodologisch kader. Net voldoende (te veel?) voor de geïnteresseerde leek, maar ontoereikend voor de wetenschapper. Dat is een probleem waar heel wat «onderzoeksvragen», zeker als ze in boekvorm verschijnen, mee te kampen hebben.

Het tweede hoofdstuk is een algemene schets van de positie van de bedrijfsjurist. Dit stuk bevat heel wat interessante achtergrondinformatie (bijvoorbeeld over het ontstaan van juridische diensten in ondernemingen en de determinanten van de vraag naar bedrijfsjuristen), naast een bevattelijk profiel van «de bedrijfsjurist» (statuut, taken, verhouding tot advocatuur). Het beeld dat naar voren komt uit de literatuur wordt aangevuld met de resultaten van het eigen empirisch onderzoek. Dat levert geen scherpe foto op, maar een wazig panorama waar verscheidenheid troef is. Het geheel vormt een goede inleiding voor al wie geïnteresseerd is in de juridische dienstverlening in bedrijven (in België).

In het derde hoofdstuk wordt het proces van de contractvorming beschreven, met bijzondere aandacht voor de rol van de bedrijfsjurist daarin. De auteurs maken een onderscheid tussen standaardcontracten en maatcontracten. Voor beide geldt dat de (bedrijfs)juristen zelden betrokken worden bij de onderhandelingen. Bij standaardcontracten beperkt de inbreng van de juristen zich doorgaans tot het opstellen van het contract. Daarna treden ze nog nauwelijks op. Het zijn de commerciële managers die de onderhandelingen voeren en beslissen over afwijkingen. Ook bij het opstellen van

maatcontracten blijven juristen meestal op de achtergrond, en worden ze pas geconsulteerd achteraf.

In dit hoofdstuk komt nog een ander thema aan bod: het belang van het contracteren in de zakenwereld. Uit diverse rechtssociologische studies is gebleken dat de betekenis van het contract erg relatief is en ondergeschikt aan persoonlijke relaties. Dat is, aldus de auteurs van dit boek, ook bij ons het geval.

Het vierde hoofdstuk handelt over de rol van de bedrijfsjurist in het economisch gebeuren in het algemeen. De auteurs verlaten het terrein van de contractvorming en gaan op zoek naar «de mate waarin de bedrijfsjurist met zijn juridische rationaliteit invloed uitoefent op het economische gebeuren» (p. 71). Ze komen van een kale reis thuis: de impact van de bedrijfsjurist is over het algemeen zeer beperkt. Ze bekleden meestal een staffunctie en geen lijnfunctie in de onderneming. Hun functie is essentieel adviserend, geenszins beslissend. In de meeste ondernemingen zitten geen juristen in de beleidsorganen, en ontbreken formele procedures voor de inschakeling van bedrijfsjuristen. De commerciële leiders schakelen hun bedrijfsjurist of juridische dienst vaak (te) laat in, al is hier beterschap merkbaar. Dit alles wordt uitgebreid beschreven en toegelicht. De eigenlijke schets van de rol(len) van de bedrijfsjurist krijgt veel minder – mijns inziens te weinig – aandacht.

In het vijfde hoofdstuk presenteren de auteurs een empirische typologie van de onderzochte ondernemingen, de vrucht van een «trial and error»-proces. De rol van de bedrijfsjurist verschilt naar gelang het type onderneming. De poging om enige systematiek aan te brengen in de verzamelde informatie verdient alle lof. Over de wijze waarop de onderzoekers dat doen – de kwaliteit van hun typologie – valt wel te twisten. Belangrijk is evenwel dat ze een eerste stap gezet hebben. Er is een basis gelegd voor discussie en verder onderzoek.

Het algemeen besluit (hoofdstuk zes) is eigenlijk niets meer dan een korte samenvatting van alle vorige hoofdstukken. Er wordt niets aan toegevoegd, wat ik persoonlijk jammer vind.

De lezer krijgt een interessante *beschrijving* van de positie en de rol van de bedrijfsjurist in de (grote) onderneming. Wie enige kritische (rechtssociologische) *reflectie* verwacht blijft echter op zijn honger. Misschien brengt het vervolg op deze studie soelaas op dat vlak. Ik ben benieuwd.

Hilde Sabbe

R. VAN HOVE, **De Europese executieverdragen – Brussel (1968) en Lugano (1988)**, Die Keure, 1994, 244 pp.

Het Verdrag van Brussel inzake rechterlijke bevoegdheid en executie van vonnissen, ook bekend als het EEX-Verdrag, is niet meer weg te denken uit de rechtspraktijk. België heeft tot heden slechts een vorige versie van het EEX-Verdrag (1978-1982) geratificeerd. Wanneer het de San Sebastianversie (1989) zal invoeren, wordt voor België de EEX-regeling verfijnd en nog uitgebreid tot Spanje en Portugal. Wanneer België bovendien het Verdrag van Lugano (1988), ook bekend als EVEX-Verdrag, heeft geratificeerd, zal de EVEX-regeling, die grotendeels analoog is met de EEX-regeling, ook gelden t.a.v. Finland, Noorwegen, Zweden en Zwitserland.

Het EEX-Verdrag – en in de nabije toekomst ook het EVEX – zijn belangrijk voor de Belgische jurist. Evenwel heeft die onvoldoende boodschap aan de verdragsteksten. Hun draagwijdte en toepassing wordt vooropgesteld door het Hof van Justitie, dat in prejudiciële procedures op menige interpretatievraag heeft geantwoord.

Het is de verdienste van dit boek om deze gewezen rechtspraak in het Hof van Justitie tot en met begin 1994, in kaart te brengen. Bovendien analyseert het werk op een klare wijze het verdrag waarbij het vaak teruggrijpt op de voorbereidende documenten van het EEX-Verdrag en de Belgische vonnissen die dit verdrag toepassen. Als informatiebron is de studie zeer nuttig.

Wellicht had de analyse echter een beetje kritischer gekund. Zelden worden contradicties tussen of consequenties van arresten van het Hof van Justitie voor het voetlicht gebracht. Misschien kon de auteur ook minder getrouw de redenering in de arresten weergeven en meer zijn persoonlijke mening aan bod laten komen.

Waarschijnlijk is deze terughoudendheid van de auteur te verklaren door het feit dat hij, als notaris, minder oog heeft voor de implicaties van de rechterlijke bevoegdheidsregels voor de pleiter en diens cliënt. Het is evenwel een verdienste dat hij zich, als notaris,

waagt aan een processuele materie zoals het EEX-verdrag. In elk geval verlaat de auteur wel de strikte beschrijving wanneer hij het heeft over de erkenning van authentieke akten – een materie waarmee hij als notaris goed vertrouwd is maar die doorgaans door de EEX-commentatoren stiefmoederlijk wordt behandeld.

H. Van Houtte

J. VELAERS, e.a., **Recht en Europese cultuur. Europees recht en cultuur**, Maklu Uitg., Antwerpen-Apeldoorn, 1994, 131 pp.

Deze bundel bevat zeven bijdragen aan het congres van de Internationale Federatie van de katholieke universiteiten dat gehouden is te Antwerpen, van 11 tot 13 november 1993. Het juridische deel van het Congres handelde over de verhouding tussen recht en cultuur in Europa.

E.H.M. Hirsch Ballin, toen nog minister van Justitie van Nederland, staat stil bij het gedachtengoed van Thomas van Aquino en gaat in op het vraagstuk van de verdeling van bevoegdheden tussen maatschappelijke organisaties, de nationale overheden en de Europese Unie. Hij wijst op de noodzaak om een nieuw evenwicht te vinden tussen cultuur en economie; hij verdedigt het ideaal van een multiculturele samenleving en wijst op de zedelijke missie van de bovennationale politiek.

Marcel Storme stelt dat het christendom een essentiële bijdrage kan leveren tot de inhoudelijke benadering van de mensenrechten en illustreert dit aan de hand van het recht op leven, de gelijkheid, de vrijheid en het recht op een eerlijk proces. Tevens belicht hij de rol van de intellectuelen, de juristen en de christelijke universiteiten.

In de cultuurfilosofische beschouwing van H. Arts wordt het gevaar van een uniformisering van de Europese cultuur onderzocht. De culturele eenheid van het Europa van morgen vergt tegelijkertijd én een constante spirituele wederzijdse bevruchting én de mogelijkheid «om trouw te kunnen zijn aan de schatten der eigen traditie».

In de juridische bijdragen van B. De Witte, J. Gijssels en J.M.E. Loman wordt nader ingegaan op de vraag of er, m.b.t. recht en cultureel beleid in de Europese Gemeenschap, ruimte is voor «eenheid in verscheidenheid».

De Witte ziet «een legitieme ruimte» voor zowel *regelgevend* als *stimulerend* optreden van de Gemeenschap ter bescherming van gemeenschappelijke culturele belangen van de lidstaten, en met name voor het behoud van de culturele diversiteit (p. 84).

Gijssels wijst op de beginselen van federale deontologie. Hij bespreekt met instemming het arrest van het Hof van Justitie van de E.G. van 16 december 1992 betreffende het Vlaamse kabeldecreet: «Het Hof heeft niet gearzeld om achter het scherm van het cultuurbeleid een financiële operatie te ontwaren (...), het ging niet om cultuur, maar om commercie» (p. 99). Daarentegen ligt het arrest Piageme van 18 juni 1991 – in de handel op levensmiddelen moeten vermeldingen op etiketten *niet* gesteld zijn in de taal van het land waar die produkten worden verkocht – hem dwars, en daarin heeft hij ten volle gelijk.

Loman concentreert zich op de relatie tussen nationale cultuursubsidies en het gemeenschapsrecht.

De bundel sluit af met een bijdrage van H. Weckx, in 1993 nog Vlaams minister van Cultuur, waarin een christen-democratische visie op het Europees cultuurbeleid is ontwikkeld. Het EVP-programma stelt: «De verscheidenheid binnen de Europese cultuur moet direct of indirect worden ondersteund of bevorderd door de Europese wetgeving.» Alle bijdragen in deze bundel wijzen in dezelfde richting. Het Verdrag van Maastricht en de bevoegdheid van de Europese Unie hoeft niet noodzakelijkerwijze te leiden naar de «uniforme eenheidscultuur», die de Amerikaanse filosoof Francis Fukuyama op wereldvlak voorziet. Er is wel degelijk ruimte voor eenheid in verscheidenheid in het Europese cultuurbeleid.

L.P. Suetens

L. WEYTS, **Notarieel fiscaal recht, De notariële akten**, derde herwerkte uitgave, Antwerpen, 1995, 470 pp.

1. De Belgische rechtsliteratuur in de Nederlandse taal betreffende het notariaat en het notariële recht is in volle bloei. Opnieuw draagt notaris L. Weyts, Buitengewoon hoogleraar aan de Rechtsfaculteit van de K.U. Leuven, zijn steentje hiertoe bij in de vorm van

een derde en volledig herwerkte uitgave van zijn klassieke geworden handboek betreffende de fiscale aspecten van en bij notariële akten.

2. Bij de herwerking heeft de auteur meer aandacht besteed aan problemen uit de sfeer van de directe belastingen. Het boek beperkt zich geenszins tot het zuiver registratierecht. De auteur behandelt op originele wijze alle fiscale aspecten bij notariële akten. Nagegaan wordt welke voorafgaande fiscale formaliteiten te vervullen zijn, hoe de akten geregistreerd worden, welke gevolgen ze hebben op het vlak van de directe belastingen, B.T.W., successierecht, en zelfs vaak op het vlak van de sociale zekerheid. Vooral de taak van de notaris, of elke andere jurist als raadsman, staat hierbij centraal. Daarbij wordt steeds gezocht naar de fiscaal gunstigste weg, en worden terzelfder tijd vaak de meest flagrante misstappen, vroeger begaan, aangehaald om hieruit de nodige lessen te trekken.

3. Een suggestie: in de toekomst zagen we persoonlijk graag ook behandeld en in het zaakregister vermeld, trefwoorden als: indeplaatsstelling, internationale vereniging, kwijtschelding van schuld, landpacht, overdracht van schuldvordering en schuldvernieuwing. Maar het huidige zaakregister over acht bladzijden verspreid en het volume van het boek (470 bladzijden) wijzen er onbetwistbaar op dat de overgrote meerderheid van de verschillende notariële akten reeds grondig ontleed en besproken is in dit uitzonderlijke werk van mr. Luc Weyts, die de kwalificatie «meester» in de zin van «magister» stellig dubbel en dik verdient.

Carl De Busschere

J.A. HOFMAN, **Vertrouwelijke communicatie**, W.E.J. Tjeenk Willink, Zwolle, 1995, 548 pp.

Dit is de handelseditie van het proefschrift waarmee de auteur de graad van doctor in de rechten behaalde aan de Vrije Universiteit te Amsterdam.

Het boek is in meerdere opzichten bijzonder interessant. Het geeft een zeer volledig overzicht van de verschillende wettelijke regelingen betreffende vertrouwelijke informatie naar internationaal recht, naar Nederlands recht en naar Duits recht. Het laat daarbij nieuwe vormen van telecommunicatie niet onbesproken. Bovendien is het geschreven door een jurist uit de vakgroep constitutioneel recht en bestuursrecht, wat met zich meebrengt dat het geen pleidooi is voor een onbeperkte uitbreiding van de bevoegdheden van de overheid om zich in de communicatieprocessen in te mengen wegens de noodzaak om de georganiseerde criminaliteit te bestrijden en tevens ook geen klaagzang is die de nadruk legt op de gevaren die het optreden van de overheid zou vertonen voor de bescherming van de rechten van de enkeling.

Na een beschrijving van de technische ontwikkelingen in de materie vangt de auteur de studie aan van de vertrouwelijke communicatie naar internationaal recht. In dat deel komen natuurlijk het BuPo en het E.V.R.M. overvloedig aan bod. Vervolgens worden het Nederlands grondwettelijk recht en het overige Nederlandse recht beschreven. Ruime aandacht wordt geschonken aan het strafprocesrecht, met name aan het onderzoek van schriftelijke stukken, inlichtingen over het telecommunicatieverkeer, aftappen, onderzoek van gegevens in geautomatiseerde werken, direct af luisteren.

Al die themata worden ten slotte ook behandeld in het Duitse grondwettelijk recht en het overige Duitse recht.

Wat opvalt bij de zeer systematische beschrijving van beide rechtstelsels uit het oogpunt van het strafprocesrecht, is dat in Nederland de kennisneming van vertrouwelijke communicatie ten behoeve van de opsporing en vervolging van strafbare feiten opgevat is als dwangmiddel. In Duitsland is dat anders: daar kunnen in principe op elk moment maatregelen ter kennisneming van vertrouwelijke informatie worden getroffen; wanneer er nog geen onderzoek op gang is gebracht gebeurt dit automatisch door het nemen van de maatregel zelf. Meer opvallend nog is dat i.v.m. het direct af luisteren – bv. door het aanbrennen van af luisterapparatuur in woningen – de politiewetgeving in Duitsland van primordiaal belang is. Pro-actieve bevoegdheden op dit terrein zijn niet opgenomen in het strafprocesrecht. Aangezien de politiewetgeving in Duitsland een zaak van de deelstaten is, zijn er bovendien ook binnen Duitsland verschillen te constateren.

Dit proefschrift houdt een pleidooi in om vertrouwelijke communicatie te introduceren als een grondrecht met een eigen betekenis,

los van een bepaalde stand van de techniek. Het creëren van allerlei wetgevingen, bv. m.b.t. het gebruik van zeer gevoelige richtmicrofoons of andere verfijnde apparatuur die tot in het kleinste detail signaleert wat zich binnen de muren van de woning afspeelt is fout. De voortschrijdende techniek op het terrein van de akoestische apparatuur, zal die regelgeving spoedig irrelevant maken, als zij dat al niet is bij haar totstandkoming.

Bij de uitwerking van de regelgeving moet volgens Hofman rekening worden gehouden met enerzijds de geobjectiveerde wil tot vertrouwelijkheid, die het mogelijk maakt de bescherming van de vertrouwelijkheid minder ver te doen gaan bij open communicatievormen en -processen dan bij het voeren van een gesprek op een besloten plaats of het verzenden van een schriftelijke boodschap in een gesloten omslag, en met anderzijds de ernst van de situatie, wat betekent dat vertrouwelijk berichtenverkeer, dat de buitenwereld niet of nauwelijks raakt, veel minder aanleiding mag geven tot inmening van de overheid dan de berichtenuitwisseling met een sterk negatieve uitstraling op de gemeenschap.

Alain De Nauw

AANGEKONDIGD

A.F. VERDAM, *Corporate opportunities*, Zwolle, Tjeenk Willink, 342 p., 74 fl.

M. WILLEMART en S. WILLEMART, *La concession de vente et l'agence commerciale*, (Les dossiers du Journal des Tribunaux), Brussel, Larcier, 164 p.

B.C. WENTINK, *De licentie in het vermogensrecht*, Zwolle, Tjeenk Willink, 196 p., 52,50 fl.

J.B.J.M. TEN BERGE, P.J.J. VAN BUUREN, H.R.B.M. KUMMELING en B.P. VERMEULEN (red.), *De grondwet als voorwerp van aanhoudende zorg*, Zwolle, Tjeenk Willink, 546 p., 92 fl.

K. DE FEYTER, M.C. FOBLETS en B. HUBEAU (eds.), *Migratie- en migrantenrecht*, Brugge, Die Keure, 510 p., 1.850 fl.

B. SLUYTERS en M.C.I.H. BIESAART, *De geneeskundige behandelingsovereenkomst*, Zwolle, Tjeenk Willink, 210 p., 69,50 fl.

N.A. STEGERHOEK, *De publieke kant van het jeugdrecht*, Zwolle, Tjeenk Willink, 300 p., 79,50 fl.

E.W. VIERDAG, *Het Nederlandse verdragenrecht*, Zwolle, Tjeenk Willink, 156 p., 34 fl.

J. STUYCK en P. MAEYAERT (eds.), *De handelsagentuurovereenkomst*, Brugge, Die Keure, 152 p., 1.400 fr.

FACULTE DE DROIT DE L'UNIVERSITE LIBRE DE BRUXELLES, *L'actualité du droit de l'environnement*, Brussel, Bruylant, 590 p., 3.725 fr.

J. VAN STEENBERGE en A. VAN REGENMORTEL (eds.), *Actuele problemen van het sociale zekerheidsrecht*, Brugge, Die Keure, 332 p., 2750 fr.

J. VAN STEENBERGE en Y. JORENS (eds.), *Het loonbegrip*, Die Keure, 262 p., 2.250 fr.

J. VELAERS, *Wetboek Publiek Recht - Deel 1*, Antwerpen - Apeldoorn, Maklu, 760 p., 795 fl.

E.C. NIEUWENHUIS, *Regulering van buitenlandse investeringen in Indonesië en China*, Antwerpen - Apeldoorn, Maklu, 340 p., 1.850 fr.

P. BEGHIN en K. FLAMANT, *Handboek vennootschapsbelasting 1995*, Antwerpen - Apeldoorn, Maklu, 274 p., 1.850 fr.

A. PAULUS, *The feasibility of ecological taxation*, Antwerpen - Apeldoorn, Maklu, 314 p., 1.950 fr.

MEDEDELINGEN

Studiedag: Een eerste evaluatie van de wet op het consumentenkrediet

Vice-Eerste Minister en Minister van Economie en Telecommunicatie, de heer Di Rupo, vertrouwde aan het «Observatoire du Crédit» en het Onderzoeks- en Informatiecentrum van de verbruikers-

organisaties (OIVO), de opdracht toe een eerste evaluatie te maken van de wet van 10 juni 1991 op het consumentenkrediet.

In dit kader wordt op 9 februari 1996 in het Congrespaleis te Brussel een studiedag georganiseerd.

Voor bijkomende informatie en inschrijving kan U zich wenden tot OIVO, Stefaan Cossaert, tel. 02/547.06.90.

Studiedag: Urbanisme et environnement

Op 9 februari 1996 organiseert de redactie van de Revue Aménagement-Environnement aan de Université Catholique de Louvain een studiedag over «Urbanisme et Environnement: réparation et sanctions».

Voor bijkomende inlichtingen en inschrijvingen kan U zich wenden tot Mevr. I. Crevits, Kouterveld 2 te Diegem, tel. 0800/17529 en fax. 03/360.04.55.

Voordracht: Les conflits d'intérêts survenants dans le cadre de liquidations collectives

Op 8 februari 1996 te 12u30 organiseert het Centre de droit privé et de droit économique de la Faculté de droit de l'Université libre de Bruxelles een voordracht door mr. Michèle Grégoire, eerstaanwezende assistente en advocate aan de balie te Brussel, met als thema «Les conflits d'intérêts survenants dans le cadre de liquidations collectives».

Studiedag: Onteigening ten algemene nutte

Op woensdag 7 februari 1996 heeft de jaarlijkse studiedag van Jura Falconis plaats in het Huis van Chièvres, Groot Begijnhof 1415 te Leuven met als thema, de onteigening ten algemene nutte.

Onder het voorzitterschap van prof. dr. D. D'Hooghe zal in de voormiddag aandacht worden geschonken aan de publiekrechtelijke aspecten. De burgerrechtelijke aspecten zullen in de namiddag onder het voorzitterschap van prof. dr. M. Boes worden behandeld.

Doctoraat Rechten - K.U.L.

Op maandag 29 januari 1996 te 17 uur zal Marie-Christine Janssens in de Promotiezaal van de K.U.-Leuven, Naamsestraat 22, haar proefschrift verdedigen met het oog op het verkrijgen van de graad van Doctor in de Rechten. De titel van het proefschrift luidt: «Rechten op uitvindingen in ondergeschikt verband met bijzondere aandacht voor uitvindingen aan universiteiten». Elkeen wordt ter zitting uitgenodigd.

Interuniversitair colloquium: Aansprakelijkheid en medische ongevallen

Op 14 februari 1996 wordt een colloquium georganiseerd waarbij een hervormingsvoorstel betreffende het systeem van vergoeding van medische ongevallen, waaraan gedurende meer dan twee jaar door een interuniversitaire werkgroep werd gewerkt, zal worden voorgelegd en besproken.

Voor bijkomende inlichtingen en inschrijvingen kan U zich wenden tot U.I.A., mevr. Vandepierre, tel. 03/820.29.03 of U.C.L., mevr. Gérard, tel. 010/47.85.31.